POLIROM

Teodor VÂRNAV

Istoria vieţii mele

BIBLIOTECA MEMORIA
jurnale, autobiografii, amintiri

Teodor VÂRNAV

Istoria vieţii mele

(Autobiografie din 1845)

Prefaţă de Artur Gorovei

Postfaţă de Laurenţiu Faifer

POLIROM
2015

© 2015 by Editura POLIROM, pentru prezenta ediție

www.polirom.ro

Editura POLIROM

Iași, B-dul Carol I nr. 4; P.O. BOX 266, 700506

București, Splaiul Unirii nr. 6, bl. B3A, sc. 1, et. 1;

sector 4, 040031, O.P. 53, C.P. 15-728

ISBN ePub: 978-973-46-5586-1

ISBN PDF: 978-973-46-5587-8

ISBN print: 978-973-46-5579-3

Coperta: Radu Răileanu

Pe copertă: litografie de Franz Xavier Knapp (1809-1883)

Această carte în format digital (e-book) este protejată prin copyright și este destinată exclusiv utilizării ei în scop privat pe dispozitivul de citire pe care a fost descărcată. Orice altă utilizare, incluzând împrumutul sau schimbul, reproducerea integrală sau parțială, multiplicarea, închirierea, punerea la dispoziția publică, inclusiv prin internet sau prin rețele de calculatoare, stocarea permanentă sau temporară pe dispozitive sau sisteme cu posibilitatea recuperării informației, altele decât cele pe care a fost descărcată, revânzarea sau comercializarea sub orice formă, precum și alte fapte similare săvârșite fără permisiunea scrisă a deținătorului copyrightului reprezintă o încălcare a legislației cu privire la protecția proprietății intelectuale și se pedepsesc penal și/sau civil în conformitate cu legile în vigoare.

Lectura digitală protejează mediul

Versiune digitală realizată în colaborare cu elefant.ro

TEODOR VÂRNAV s-a născut pe 1 martie 1801 la Floreşti, în ţinutul Tecuci. Mama sa, Mărioara, era fiica boierului Dumitrache Chiruş din Soroca, iar tatăl, Costache, era fiul jitnicerului Sandu Vârnav şi nepotul stolnicului Teodor Vârnav. Cînd situaţia materială a familiei s-a înrăutăţit, a fost trimis la Lămăşeni, la „moşul maicii mele", Fotache, iar apoi la Bucureşti, la un cumnat al acesteia, Constantin Ladà, datorită căruia ajunge să înveţe cu un dascăl grec. La moartea lui Ladà, intră în slujbă la un negustor lipscan, dar în curînd pleacă şi se stabileşte la Hotin; aici se angajează la judecătorie ca „scriitor în limba moldovenească". După trei ani demisionează şi arendează mai multe moşii în ţinuturile Hotin şi, apoi, Iaşi. Se căsătoreşte în 1828 cu Zoe, fiica paharnicului Mihalache Ghiţescu, cu care a avut, pînă în 1845, patru fiice şi un fiu. În 1839 cumpără o moşie şi se stabileşte la Pocembeni, unde va locui pînă la sfîrşitul vieţii. Data morţii sale, pentru care se indică în general anul 1868, rămîne incertă. Amintirile, rămase în manuscris, au fost publicate, sub îngrijirea lui Artur Gorovei, mai întîi în *Gazeta săteanului* şi apoi în volum, în mai multe ediţii. Pe lîngă memorii, Teodor Vârnav a lăsat şi un manuscris cu satire şi poezii lirice, care s-a pierdut.

Notă asupra ediţiei

Istoria vieţii mele (Autobiografie din 1845) de Teodor Vârnav a fost publicată prima dată, sub îngrijirea lui Artur Gorovei şi cu o introducere a acestuia, în revista *Gazeta Săteanului*, Râmnicu-Sărat, 1893, apoi în volum, cu un glosar şi o prefaţă mai amplă ale aceluiaşi Artur Gorovei, în două ediţii: Minerva, Biblioteca „Minervei" nr. 8, Bucureşti, 1908 şi, respectiv, Editura Cartea Românească, aceeaşi serie şi acelaşi număr, Bucureşti, f.a. Ulterior, au apărut alte două ediţii, prima la Editura „Cuvânt Moldovenesc", Chişinău, 1944, iar a doua la Institutul de Filologie al Academiei de Ştiinţe a Republicii Moldova, Chişinău, 2007.

Prezenta ediţie o urmează pe aceea îngrijită de Artur Gorovei, prima în volum, apărută în 1908 la editura Minerva. Faţă de textul editat de Artur Gorovei s-au făcut câteva necesare actualizări ortografice, iar prefaţa aceluiaşi, care lămureşte proveniența manuscrisului, a fost reluată ca atare. Glosarul alcătuit de Artur Gorovei a suferit unele modificări, fiind eliminate cuvinte intrate între timp în limbă şi adăugate altele, a căror explicare se impunea pentru cititorul actual (*camardineră, câşti, chirigiu, obrazovanie, pamecin, pitcă, prestupnic, stoliţă*). Tuturor acestora le-a fost adăugat, ca postfaţă, un text despre *Istoria vieţii mele* semnat de Laurenţiu Faifer şi apărut prima dată în *Anuar de Lingvistică şi Istorie Literară*, Institutul de Filologie Română „A. Philippide" din cadrul Filialei Iaşi a Academiei Române, t. XXIV, 1973.

Prefaţă[1]

Autobiografia lui Teodor Vârnav, boier moldovan, scrisă în 1845, este unul din puţinele documente care luminează întunerecul vieţii noastre de la începutul veacului trecut.

Cunoaştem, cu atâtea amănunţimi, viaţa intimă a popoarelor vechi, şi mai cu seamă a romanilor; începem a avea, din ce în ce, mai multe ştiri despre traiul altor popoare şi mai vechi, pe când viaţa strămbunilor noştri o bănuim numai cum a trebuit să fie, pentru că ne lipsesc documentele cu care sunt îmbogăţite alte literaturi.

Istoria vieţii lui Teodor Vârnav umple un gol în literatura noastră, şi lucrarea aceasta are o valoare nepreţuită.

Scrisă aşa de limpede, istoria vieţii acestui boier ne arată starea societăţii noastre cu o sută de ani în urmă, din care ne putem convinge că nu era nici pe atunci mai bine decât astăzi. Însuşi Vârnav, pe vremea când era proprietarul unei moşii de 2.700 de fălci şi, „după închipuirea ce făcea", îşi preţăluia averea mişcătoare şi nemişcătoare la suma de peste 45 de mii de ruble argint, se plânge de greutatea vremilor în care trăieşte şi regretă că „sistema" de atunci nu samănă, măcar cât de puţin, cu aceea din veacul al 18-lea.

Manuscrisul mi l-a dat defunctul Alecsandru Rod-di-deal din Folticeni, român basarabean şi ginerele autorului, şi mi-a spus că între hârtiile socrului său, pe lângă acest manuscris, a mai fost încă unul, un volum de poezii, care cuprindea o mulţime de satire la adresa persoanelor care jucau oarecare roluri în societate pe timpul când trăia Vârnav. Acest manuscris, cu toate cercetările bătrânului Rod-di-deal, nu s-a mai putut găsi.

Istoria vieţii mele este scrisă cu slove vechi, frumoase şi citeţe, pe coli întregi de hârtie verzie, în formatul 34 cm lungime pe 21½ lăţime. Tot manuscrisul are 65 de file, sau 130 de pagini, nenumerotate, din care pagina de la început cuprinde numai titlul, iar 2 de la sfârşit tabla de materii, sau, cum îi zice Vârnav: „Scară de cele ce să cuprind în această istorie". Volumul este legat pe vremea când s-a scris.

Stilul lui Vârnav este o icoană vie a gândirei şi a graiului unui moldovan cuminte de pe vremuri. Când vorbeşte despre lucruri vesele, râzi cu poftă, şi te înduioşezi când istoriseşte suferinţele pe care el însuşi le-a îndurat.

Vârnav întrebuinţează unele cuvinte ruseşti, necunoscute astăzi. Aceste cuvinte însă nu aveau traducerea lor pe moldoveneşte, şi oricine trebuia să le întrebuinţeze, fiind oarecum cuvinte „tehnice", pentru noţiunea cărora întrebuinţăm şi astăzi neologisme. Aşa, dacă Vârnav zice „m-am *uvolnit* din slujbă", cuvântul acesta era tot aşa de puţin românesc ca şi actualul nostru *demisionat*, care va rămânea în limbă până ce – Doamne fereşte – un alt neologism îl va înlocui; de asemenea nu-i mai curat româneşte *şef de biurou* al nostru decât *stolanacialnic* al lui Vârnav, sau *membru de şedinţă* de astăzi decât *cilen* (şlen) de la 1845.

În ediţia aceasta nu am urmat întocmai manuscrisul în ceea ce priveşte transcrierea unor cuvinte pe care Vârnav le scrie după rostirea moldovenească, de vreme ce gândul nostru nu-i să facem o ediţie din punct de vedere filologic. Aşa, în loc de *norodu*, *prileju* etc., am tipărit *norodul*, *prilejul* etc., lăsând neatins fondul cuvintelor şi căutând să literarizăm numai forma lor.

Pentru priceperea mai lesnicioasă a textului, am adăugat la urmă o lămurire a unor cuvinte neînţelese astăzi şi provincialismele întrebuinţate.

Cărticica aceasta este o lucrare de seamă, din toate punctele de vedere, şi autorul ei trebuie să fie pus în rândul fruntaşilor scriitorilor noştri de la începutul veacului trecut.

Artur Gorovei

1. Prefaţa lui Artur Gorovei este reprodusă după Teodor Vârnav, *Istoria vieţii mele (Autobiografie din 1845)*, Minerva, Bucureşti, 1908 (n.ed.).

Capitolul I

Prolog şi naşterea mea

Maica mea, Mărioara Vârnav, au fost fiica dvoreaninului Dumitrachi Chiruş (fiul pitarului Chiruş), carele au trăit în ţinutul Sorocii şi au avut şi casă în târgul Sorocii.

Acest Dumitrachi Chiruş au avut o soră, anume Elena, măritată după porucicul rosienesc Costea Leonard, moşul boierilor de acum Leonarzi, carele au luat pe maica mea în casa sa, au crescut-o, au înzestrat-o şi în sfârşit au şi căsătorit-o la anul 1796 cu Chiriac Ladà, ce era frate soţiei stolnicului Vasile Leonard de la Movilău. Această dintâi însoţire a maicei mele cu Chiriac Ladà nu s-au prelungit mai mult decât patru ani, căci el făcând neguţătorie cu boi în tovărăşie cu boierii Leonarzi şi ducându-se cu câteva cârduri în Austria la anul 1798, în vreme când această imperie avea război cu franţuzul, la o năvălire a acestor de pe urmă asupra Austriei, i s-au răpit de către dânşii toţi boii ce avea şi el s-au întors acasă sărac şi fără nici un capital, ba încă au pierdut cu acea neguţătorie şi zestrea soţiei sale.

Întâmplarea aceasta l-au adus pe Chiriac la scârbă, desnădăjduire şi grea boală, din care mai la urmă pierzându-şi simţirile, se ţinea de-a pururea supt privigherea paznicilor, până când odată, când nimenea nu privighea pentru dânsul, găsind prilej, s-au dus la Nistru să se scalde, şi acolo s-au şi înecat.

Doi copii ce au fost din însoţirea aceasta au murit, unul când se afla el încă în viaţă, iar celălalt peste două luni după înecarea lui.

Boierii Ciureşti de la Moldavia au fost moşi maicii mele, adică fraţi cu maica ei Aniţa Chiruş. Unul din aceştia, vestitul căminariu Tudorachi Ciurea, după ce au rămas maica mea văduvă, au luat-o în casa sa ca să o mărite după alt bărbat.

Acest Ciurea era cumnat de pe femeie cu paharnicul Todiraş Vârnav, fiul jicniceriului Sandul Vârnav, şi pe lângă aceasta şi megieş.

Vârnav acesta avea un frate mai mare decât dânsul, holtei şi om în vârstă stătut, anume Costache Vârnav. Acesta văzând pe maica mea în casa Ciurii, şi plăcându-i, au mijlocit prin fratele său Todiraşcu a-i cere mâna de la moşul ei Ciurea, carele unindu-se la asemenea însoţire, au căsătorit-o de al doilea la anul 1800, cu cuscrul său Costachi Vârnav, fiul jicniceriului Sandul Vârnav.

Cea întâi roadă ce au ieşit din însoţirea aceasta la anul 1801, martie, au fost ficior, carele acela sunt eu, Feodor Vârnav, scriitoriul acestei istorii, la anul 1845.

Capitolul al II-lea

Averea părintelui meu şi cea întâi a mea creştere

Tatăl meu Costachi Vârnav avea aşezarea lui în ţara de jos, la satul Floreştii din ţinutul Tecuciului. Acolo avea o mică vie, o livadă şi câţiva stânjeni pământ pe care era lăcuiţi trei ţărani, daţi lui scutelnici de către stăpânitorii Moldaviei, în loc de milă, ca unui fecior de boier vechi. Cealaltă avere a lui mişcătoare, pre cât îmi aduc aminte, nu se încheia în alta fără numai în opt boi, patru vaci cu viţei, patru cai şi doi ţigani, din cari pe unul îl chema Mihalache.

Brişcă acoperită, sau butcă, la tatăl meu niciodată nu am văzut. Îmi aduc aminte că el, când avea să se ducă la târg la Bârlad sau la Tecuci, mergea totdeauna călare pe un cal murg, după sistema riţarilor moldoveneşti de atuncea, şi lua cu dânsul călare pe alt cal negru, ce îi zicea Ceacâru, pe ţiganul Mihalache; iar maică-mea, când avea să vie în ţara de sus la rudeniile sale, se gătea câte cu una lună mai înainte, şi lăcrămând mergea cu căruţa sau cu sania la care uneori să înhăma şi câte patru cai, în numărul cărora erau şi pomeniţii mai sus doi cai de călărie ai tatălui meu.

Până la sfârşitul anului 1807, tatăl meu au făcut cu maică-mea cinci copii, adică doi băieţi şi trei fete, şi pentru că averea lui era foarte puţină şi nu avea înlesnire a ţinea copiii şi pe maică-mea precum era ea deprinsă a trăi la Movilău, apoi din vorbele ce auzeam pe atuncea în casă şi de cari abia numai îmi aduc aminte, maică-mea se socotea nenorocită că s-au măritat după tatăl meu, din pricină că nu numai pe dânsa, dar nici copiii nu avea chip a-i ţinea, şi oftând adeseori pomenea de Movilău şi de Soroca, şi

blestema pe acei cari au mijlocit a o mărita de al doilea după un bărbat asemenea sărac şi nenorocit.

Îmi mai aduc aminte că venea la noi câteodată, la satul Floreştii, o cucoană bogată, cu butca cu patru cai albi (cari se păştea în livadă), şi vorovea maică-mea pentru dânsa că aceea ar fi mătuşa ei Leonarda de la Movilău, care au crescut-o şi de venirea căreia maică-mea foarte se bucura şi se afla mai veselă decât altă dată. Iar cucoana aceea pe noi pe copii ne dezmierda, şi câteodată lăcrăma.

Traiul tătâni-meu era foarte curios, pentru că, pe cât îmi aduc aminte, el cu alta nu se îndeletnicea, fără numai cu şederea şi cu ciubucul, însă aceasta nu ştiu din ce pricină urma, adică ori din lenevire, sau din neajungere; iar maică-mea purta de grijă atât pentru lucrarea puţinului pământ ce aveam, cât şi pentru gospodăria casei.

Vara, tatăl meu şedea toată ziua în cerdac cu ciubucul, iar iarna în casă pe pat lângă fereastră, pe care, orişicât de ger de ar fi fost afară, trebuia negreşit să o deschiză, ca să-şi vadă livada de lângă casă, şi pe lângă aceea să iasă fumul de tutun din luleaua lui care niciodată nu se mai stângea, şi care tutun fiind de loc de la Floreşti, punea pe Mihalachi ţiganul în casă în fiinţa lui de i-l tăia cu cuţitul foarte supţire, întocmai ca şi cel turcesc.

Maică-mea adeseori îl ruga iarna a nu ţinea fereastra deschisă, ca să nu răcească ea şi copiii ce şedeam tot într-o casă; însă tatăl meu la aceasta nu băga sama, ci îi răspundea că el nu este pui de curcă ca să răcească ca grecii, pentru care maică-mea atuncea ofta şi lăcrăma.

În satul nostru Floreşti, afară de tatăl meu, mai lăcuiau încă şi alţi boieri, cari tot asemenea ca şi dânsul aveau acolo aşezarea lor, şi anume: 1-iu: Moşul Constantin Vârnav sulgeriu, cel mai mare frate al tătâni-meu, şi mai bogat decât ceilalţi fraţi Vârnăveşti cu zestrea soţiei sale Ecaterina, ce era nepoată mitropolitului Iacov. Acesta venea la biserică şi la tatăl meu totdeauna călare pe un cal şarg, cu doi ţigani pe jos pe lângă dânsul, şi adeseori înlesnea

încă şi cu multe de toate pe tatăl meu, iar mătuşă-mea Ecaterina umbla foarte împodobită şi totdeauna în butcă, iar nu ca maică-mea în căruţă, şi, pe cât îmi aduc aminte, trăia foarte bine cu maică-mea şi o iubea pentru blândul ei caracter, şi pentru aceea că o slăvea; 2-a: Moşul Toderaşcu Vârnav paharnic, fratele cel mai mic al tătâni-meu; 3-a: Mătuşa Safta Şendrea; 4-a: Şătrariul Ioniţă Lupu, o rudenie a lui; 5-a: Mătuşa Catinca Tacu, vară primară a tătâni-meu; 6-a: Un boierinaş cu porecla Basoc, părtaş la moşia Floreştii, şi alţi câţiva încă răzăşi, mazili, căpitani şi postelnicei, pe a cărora nume şi familie nu le ţin minte. – Toate rudeniile însă iubea copiii tătâni-meu, asemenea şi pe maică-mea, şi aveau asupra noastră o deosebită simpatie, de şi pentru aceea noi mai mult ne hrăneam şi ne îmbrăcam pe la casele lor decât într-a părinţilor, adică eu în casa mătuşii Safta Şendrea şi fratele meu Săndulache în casa moşului nostru sulgeriul Constandin Vârnav; iar când ne întorceam acasă, găseam totdeauna pe maica noastră mâhnită şi cu ochii în lacrămi, care aceasta cu vremea se făcuse la dânsa fire, şi de-a pururea era cu ochii în lacrămi.

Buchile moldoveneşti pe amândoi fraţii ne dedese ca să le învăţăm de la preotul satului, anume Constantin, carele câteodată, pe lângă trasul de urechi, ne hrănea şi cu colaci de la biserică, unde noi mai totdeauna, măcar că eram copii, împlineam îndatorirea pălimarului, aducând de la casa noastră (care era aproape de biserică) apă, foc şi lumânări, iar de la mătuşa Safta colaci şi colivă. Însă din nişte copaci mari ce se afla atuncea în ograda bisericii, adică peri şi meri, şi care în toată vara rodea cu îndestulare, noi ne temeam a mânca, pentru că popa băgase în capul nostru o idee, că adică perile şi merile acele sunt spurcate, din untura morţilor pe ale cărora mormânturi era crescute rădăcinile copacilor, şi de aceea noi de roadele copacilor acelora nu ne atingeam, dar pentru că biserica era foarte veche, făcută de lemn încă de străbunul nostru stolnicul Toader Vârnav, acoperită cu stuh şi pe la câteva

locuri la acoperământ spartă, apoi noi dimpreună cu alţi băieţi ne băgam pe bortele acele înăuntru şi mâncam toţi colacii ce îi lăsa popa neluaţi din biserică. Şi după aceea scoteam stuhul din acoperământ şi mâncam dintr-însul mierea de albine, sau uneori ne duceam pe la livezi (cari erau foarte multe pe atuncea la Floreşti) de mâncam poame. – Aşa fel a fost cea dintâi creştere a noastră la casa părintească, în satul Floreştii, din ţinutul Tecuciului.

Capitolul al III-lea

Creşterea ce mi-a dat moşul maicii mele sulgeriul Fotachi Ciurea

La anul 1808 a adus întâmplarea a fi vădrar la ţinutul Tecuciului moşul maicii mele sulgeriul Fotachi Ciurea, fratele căminarului Tudorachi Ciurea. Acel Ciurea avea aşezarea sa la satul lui, Lămăşenii în ţinutul Sucevii, lângă târgul Folticenii, şi viind cu strângerea poşlinii vădrăritului de vii în ţinutul Tecuciului, s-au abătut şi pe la noi ca să vadă pe nepoată-sa, adică pe maică-mea, care pe lângă altele se vede că cu mare jale i-au istorisit nenorocirea sărăciei sale şi înmulţirea copiilor, pe care nu avea chip a-i creşte precum s-ar cuveni, căci l-au adus în sfârşit pe Ciurea la oareşcare sostradanie (nefirească la dânsul) şi, ca unul ce era sterp fără copii, au hotărât ca să ia pe un copil dintre noi să-l crească şi după moartea lui să-l lase clironom averii lui.

Soarta aceasta a căzut pe mine, ca unul ce eram mai cu duh decât fratele meu şi mai deşteptat, după închipuirea Ciurii.

Maică-mea auzind de această facere de bine, mai ales de clironomie, s-a foarte bucurat şi îndată au început a-mi face gătire pentru drum, cu lacrămile pe obraz. Din toate însă lacomsvile ce mi-au gătit maică-mea pentru mâncare pe drum, îmi aduc aminte numai de nişte poamă coarnă şi de nişte friptură de oaie tăiată mărunţel şi învălită cu pâne într-un şervet, pe care cu mare poftă am mâncat-o într-o seară în lunca mare la Siret unde cu moşul meu Ciurea am găzduit toată noaptea, împrejurul unui foc straşnic făcut din copacii uscaţi ce pe acea vreme se aflau cu îndestulare în lunca Siretului; iar celelalte toate,

asemenea şi ce fel de mergere am avut de la Floreşti şi până la satul Lămăşănii, nu-mi aduc aminte.

Moşul meu Ciurea, după ce m-a adus la casa lui, m-a recomănduit soţiei sale mătuşii Anica, care deodată s-a bucurat, iubindu-mă amândoi câtăva vreme ca pe un adevărat fiu al lor, dar după ce odată Ciurea i-a descoperit că el a dat făgăduinţă părinţilor mei că mă va face clironom averii lui, am început a cunoaşte că dragostea mătuşii mele s-a răcit, şi ea căuta asupra mea posomorât, zicând că nebuniile mele sunt nesuferite şi că nu poate a mă ţinea într-o casă cu dânşii, ci trebuie să mă deie aiurea unde se va socoti. Şi aşa cu unirea amândurora am fost dat deodată în cuhne la bucătărie supt privigherea unei ţigănci, anume Safta, femeia fără cununie a unui ţigan şchiop, anume Constantin Cocalea. – Acea ţigancă s-a întâmplat a fi iubitoare de copii, şi mă iubea mai mult decât moşul şi mătuşă-mea, mă hrănea din bucatele ce oprea pe ascuns de la masă pentru dânsa şi bărbatul ei, mă spăla, mă îmbrăca cu cămaşă şi cu un antireuaş scurt, căci altă îmbrăcăminte nu aveam, şi câteodată încă în fiinţa ţiganilor şi a altor slugi mă şi săruta şi zicea că doreşte să facă şi ea însuşi asemenea băieţel ca mine, cu iubitul ei Cocalea.

În casă la moşul meu după aceea nu mai îndrăzneam a intra, din pricină că el fiind om aspru şi nemilostiv, pentru nişte nebunii copilăreşti, mă bătuse de câteva ori cu biciul, şi eu de aceea mă temeam de dânsul mai tare decât de duhurile cele necurate de care îmi spunea poveşti nastavniţa mea Safta ţiganca, decât câteodată când venea acolo vreo rudenie care avea ştiinţă pentru mine că mă aflu acolo, atuncea numai mă chema în casă să mă vadă ca pe cei ce îi arăta de pocaz, însă şi atuncea eu intram cu mare frică, şi degrabă fugeam înapoi bucurându-mă şi săltând că am scăpat nebătut, şi mă duceam iarăşi în cuhne pe cuptor sau pe vatră de întorceam frigarea cu friptură.

Safta ţiganca era cel mai iubit predmăt al meu în casa Ciurii, şi pe dânsa o ascultam orişice mă

povăţuia a face, adică a fura ouă din poieţi, oţet din balerci, bani de prin buzunările rudeniilor ce venea la Ciurea şi altele.

Iarna toată ziua mă jucam cu săniuţa până când îngheţam cu totul, şi după aceea veneam la lelea Safta (aşa numeam eu pe ţigancă) de mă încălzeam în aşternutul ei pe cuptor, iar vara umblam prin buruieni şi prin poieţi de strângeam ouă ca să facă lelea Safta scrob pentru mine şi pentru iubitul ei Cocalea.

Aşa fel de creştere am avut eu câtăva vreme la moşul meu Ciurea, până când şi buchile cari învăţasem la casa părintească de la popa Constantin cu totul le uitasem.

După aceea Ciurea se vede că şi-au adus aminte câte ceva din multele făgăduinţi date pentru mine părinţilor, căci într-o zi m-au luat de la cuhne şi m-au trimes cu un ţigan cu căruţa cu un cal de m-au lepădat la satul Hreaţca a pamecinului Ioniţă Răhtivanul. – Acest Răhtivanul avea patru feciori şi ţinea într-o casă în ogradă un dascăl moldovan, şchiop de un picior, anume Iftimie, carele învăţa atât copiii lui cum şi vreo câţiva a altor boieri megieşi, şi să vede că după rugămintea Ciurii m-au primit şi pe mine ca să învăţ şi să mănânc la o masă cu copiii lui, iar dormitul să-mi fie în casa dascălului.

Câtă vreme am învăţat la acel şchiop profesor, nu-mi aduc aminte, numai ştiu că, într-aceea, niciodată la sărbători în casa Ciurii nu am fost adus, decât că în curgerea acelei vremi spoream foarte bine la învăţătură, după zisa profesorului, pentru că, afară că puteam ceti pe slove ohtoicul, învăţasem încă şi vreo trei cathizme din Psaltirea proorocului David. Aritmetica la dânsul nu învăţa nimeni, căci aceea, după zisa lui, avea ucenicii a o învăţa după ce vor săvârşi toate cathizmele Psaltirii.

După aceea, la nişte sărbători a Paştilor, Ciurea m-au adus la casa lui, şi n-au voit a mă trimite înapoi la şcoală, şi m-au oprit în ogradă, care pentru mine se socotea aceasta o deosebită a lui milă, decât numai nu înţelegeam din ce curgea aceea; unii zicea că

mătuşa Anica (soţia lui) îl opreşte a cheltui pentru mine sumi pe la şcoli, şi că asemenea pomană mai de cuviinţă este a o face cu nepoţii ei; alţii vorovea că eu sunt foarte nebun şi nu poate dascălul cel şchiop a mă stăpâni, iar alţii zicea că moşul meu s-a săturat de mine şi voieşte să mă trimeată înapoi la tatăl meu, îndată ce va găsi vreun ieftin ucazion. În sfârşit aceea s-au prelungit toată vara, toamna şi iarna. În curgerea acestei vremi, eu în ograda Ciurii eram lepădat ca un copil sărac şi fără părinţi, nimeni pentru mine nu căuta, nimeni nu se îngrijea, afară de cea mai dinainte nastavniţă a mea, adică Safta ţiganca, din care pricină, pe lângă cele de mai înainte rele năravuri, mă deprinsesem încă şi altele mai scârnave, ca unul ce eram atuncea şi mai mare de ani. Şi iată cu ce mă îndeletniceam: ajutam vizitiilor a duce călare caii de la grajd la adăpătoare, umblam pe la stânile oilor ca să mănânc jântiţă şi pe la livezile ţăranilor ca să mănânc poame, mă scăldam prin iazuri, căutam ouă prin poieţi, scoteam de prin zămnice mere şi pere cu o prăjină ascuţită în vârf şi băgată pe uşile cu gratii a zămnicilor, tăiam lemne cu bărdiţa, cu care într-o zi mi-am tăiat cu totul degetul piciorului stâng, din care tăietură pătimesc şi până astăzi, într-un cuvânt făceam cele mai mari şalosti, de la cari nimenea nu mă oprea, decât îmi aduc aminte că odată Ciurea, după ce au auzit că m-am scăldat într-un iaz şi era să mă înec, din pricină că nu ştiam a înota, m-au bătut cu biciul şi m-au legat cu un lanţug de picior la stâlpul cerdacului, dându-mi în mână Psaltirea lui David ca să mai poftoresc cele trei cathizme învăţate la profesorul de la satul Hreaţca. – Altă dată iarăşi pe lângă bătaie mi-au pus în grumazi şi în picioare nişte obezi de fier, pentru că eu, după învăţătura unui ţigan al lui, am fost discusut nişte argint de la un frâu sau de la o harşea a unui moş al meu Iordachi Brăescul de la satul Pleşăştii, ce venise atuncea călare în ospeţie la Ciurea, şi l-am fost ascuns acel argint, tot cu ţiganul, supt nişte copaci de brad în mijlocul ogrăzii.

Pentru bătăile şi schingiuirile ce-mi făcea Ciurea, altul nimeni nu mă jălea, fără numai cei aseminea pătimaşi ca mine despre dânsul ai lui ţigani, şi Safta ţiganca.

În sfârşit, sosind iarna, procazurile mele au început a mai avea oareşcare piedică, din pricină că nu aveam ciubote în picioare, nu puteam ieşi afară desculţ, decât petreceam acolo deprinzându-mă mai bine cu năravurile cele rele ale ţiganilor, ale lacheilor boierilor ce veneau la moşul meu Ciurea şi ale altor slugi, către care Safta ţiganca totdeauna mă recomănduia că sunt nepot de nepoată de soră a boierului.

După aceea trecând iarna, norocirea au adus a se găsi şi doritul de demult de către Ciurea ieftinul ucazion a mă trimite înapoi la părinţi. Aceasta a fost într-acest chip, adică: scutelnicii ţărani ce avea moşul meu paharnicul Todiraşcu Vârnav întocmai ca şi tatăl meu la satul Floreştii îi adusese în acea primăvară, prin postul mare, nişte producturi de pe partea sa de la Floreşti la satul Petia din ţinutul Sucevii unde avea răzăşia de pe soţia sa, şi care sat era aproape de satul Lămăşănii a Ciurii. Acesta, auzind de aseminea prilej, îndată m-au trimis la Petia, şi de acolo, puindu-mă în carăle ţăranilor, m-au trimis înapoi la tatăl meu, căruia ce anume i-au scris nu ştiu, decât numai ştiu aceasta, că deprins fiind în cuhnea Ciurii cu ţiganii, am avut foarte veselă călătorie cu carăle ţăranilor de la Petia şi până la Floreşti în curgere de vreo zece zile. Aceasta a fost pe la anul 1811.

Capitolul al IV-lea

Venirea la moşul meu şi trimiterea mea de către dânsul la alte rudenii

Întorcându-mă la casa părinţască, altă prefacere din ceea ce-mi aduceam aminte că am lăsat nu am văzut. Tatăl meu tot aşa era în lipsă ca şi mai înainte, şi maică-mea tot asemenea scârbită, decât numai că din copii unii murise şi alţii în locul lor se născuse.

Pe lângă acestea, tatăl meu în acel an, voind să-şi cerce norocul, a luat asupra sa de la visteria Moldaviei, prin chizăşia fratelui său sulgeriul Constantin Vârnav, otcupul vădrăritului la câteva ocoale din ţinutul Bacăului, dar pentru că tocmai în acel an se întâmplase nerodire în vii, apoi nu a avut din ce să scoată banii ce era dator a da la visterie, şi pentru acel sfârşit i s-au secvestruit toată averea şi era hotărât a se vinde prin mezat, dacă maică-mea nu ar fi mijlocit a o apăra, supt cuvânt că aceea toată i se cuvine ei, spre îndestulare zestrii ce i-au pierdut-o tatăl meu.

Aceste şi alte multe împrejurări şi neajunsuri au silit mai la urmă pe maică-mea a cere ajutorinţă de la mătuşa ei poruciciţa Elena Leonarda şi de la cumnata ei, după cel dintâi bărbat, stolniceasa Safta Leonarda, care aceasta de pe urmă în deosebire iubea foarte pe maică-mea, încă din vremea când era măritată după fratele ei Chiriac Ladà, şi cu care adeseori se corespondarisea prin scrisori, şi care pe lângă acestea îi era încă şi cumătră, ca una ce mă botezase pe mine şi pe o soră a mea mai mică şi, osebit de aceasta, nu avea nici copii.

După aceea a mai venit la Floreşti poruciciţa Leonarda, şi văzând starea maicii mele, i-a fost milă de dânsa şi i-a făgăduit că o va ajuta şi va lua doi

copii dintre noi, ca să ne crească la dânsa; pe urmă s-a întors înapoi iarăşi singură precum a venit.

Însă peste câteva luni, tatăl meu având trebuinţă a merge la Eşi, în pricina socotelilor vădrăritului, m-au luat pe mine şi pe o soră a mea, anume Catinca, împreună cu dânsul în căruţă şi ne-au adus la satul Ruginoasa din ţinutul Sucevii, unde şedea atuncea un moş al meu Iordachi Brăescu, ce îi zicea şi Pleşăscu de pe părinţasca lui moşie satul Pleşăştii din acel ţinut, şi carele Brăescu avea în însoţire pe sora maicii mele, anume Safta. Acolo lăsându-ne pe amândoi, s-au dus la Eşi şi de atuncea până astăzi nu l-am mai văzut.

Degrabă după pornirea lui, soră-mea, bolnăvindu-se de lungoare, a murit, iar eu am rămas acolo în Ruginoasa, petrecând foarte vesel cu vărul meu Costachi, fiul Brăescului, carele, deşi era cu trei ani mai mic decât mine, însă la nebunii eu nicidecum nu-l puteam întrece.

Însă această veselă a mea petrecere cu vărul meu nu s-au prelungit multă vreme, pentru că într-o zi, nu ştiu pentru ce şi cum, moşul meu Brăescu m-au pus într-o căruţă cu un cal şi m-au trimis la maică-sa la satul Pleşăştii. Acolo iarăşi am petrecut vesel câteva zile, jucându-mă cu cele mai mici surori a moşului meu. Pe urmă şi de acolo tot cu aseminea echipaj m-a trimis la satul Tâmpeştii lângă târgul Folticenii, la moşul maicii mele căminariul Tudurachi Ciurea.

Acolo am petrecut mai bine de jumătate de an, însă nu aşa vesel ca pe la alte locuri, din pricină că nu găseam de potriva mea băieţi ca să fac cu dânşii nebunii, şi osebit de aceasta era încă şi vreme de iarnă.

După aceea, în primăvara anului 1812, a venit la Tâmpeşti fratele maicii mele, Costachi Chiruş, ca să deie socoteli Ciurii pentru veniturile moşiilor lui de-a stânga Prutului, asupra cărora era rânduit, de moşul său Ciurea, vechil. – Acesta şezând câteva zile în satul Tâmpeştii, la pornirea de acolo, pe lângă alte ale sale lucruri, m-a pus şi pe mine în brişca sa şi, după două zile de călătorie, m-a adus la lăcuinţa sa

cea încă burlăcească ce era în satul Zalucea din ţinutul Hotinului. Acolo am petrecut bine, umblând totdeauna călare prin ţarină, până pe la luna lui avgust, când într-o zi moşul meu Chiruş puindu-mă călare pe un cal şi întovărăşindu-mă şi cu alt călăreţ, anume Toader, m-a ecspeduit şi de la dânsul.

Alergând toată ziua dimpreună cu acel călăreţ, pe la vro două ceasuri din noapte m-am trezit la nişte case mari luminate cu multe lumânări; acele era în târguşorul Otacile Movilăului a boierilor Leonarzi. – Voind a descălica de pe cal, am căzut jos la pământ cu totul obosit şi cu picioarele ţapene. În ce loc am petrecut în noaptea aceea, nu-mi aduc aminte, pentru că eram foarte trudit de călătoria ce făcusem în ziua trecută.

A doua zi, m-am trezit într-o casă de acele, unde erau adunaţi câţiva boieri şi cucoane, din cari îndată pe una am cunoscut-o că este mătuşa maicii mele, adică poruciciţa Leonarda, care venea la noi la Floreşti. Aceea, dimpreună şi cu altă cucoană mai tânără îmbrăcată în haine cernite, au început a mă dizmierda, a mă săruta şi a lăcrăma, nu ştiu pentru ce. Cea mai tânără însă cum se vede a luat asupra mea mai multă împărtăşire de sostradanie, căci îndată m-au pus în casa ei, ce era tot în ograda caselor acelora, şi, chemând pe un croitor din târg, i-a poruncit să-mi facă straie nemţeşti.

Această făcătoare a mea de bine a fost buna şi milostiva stolniceasa Safta Leonarda, soţia ieşitului atuncea de curând din viaţă Vasile Leonard, nănaşa mea şi cumnata maicii mele după cel dintâi bărbat, şi care, precum este ştiut, după moartea soţului ei a petrecut o viaţă foarte înfrânată şi cinstită, şi nu de mult s-a săvârşit din viaţă la mănăstirea Tabăra de aicea din Besarabia, împodobită cu fapte bune, călugăriţă şi schimnică.

Blagoslovita această femeie, pentru dragostea maicii mele, a luat asupra mea o deosebită purtare de grijă, fără a lăsa să aibă împărtăşire la aceea zisa mai sus mătuşa maicii mele poruciciţa Leonarda. Şi îndată după ce a adus croitorul straile ce i s-au

poruncit a face, m-a spălat, m-a curăţit şi m-a îmbrăcat europeneşte, întocmai ca şi copiii boierilor Leonarzi, făcându-mă cel întâi giogol din târguşorul Otacile. Pe lângă aceasta mă purta totdeauna cu dânsa la primblări în caleaşcă, în care eu nefiind deprins, adeseori ameţeam şi vărsam, şi mă numea fiul ei de suflet şi hin. – Dar pentru că ea era greacă, apoi avea plăcere a mă lumina şi pe mine în limba grecească, şi fiindcă acolo în Otaci nu se găsea dascăl grec, ca să mă înveţe, m-au trimis peste Nistru la oraşul Movilău la o soră a ei, ca să fiu la dânsa la gazdă şi să învăţ la un dascăl grec, sau bulgar, de acolo din Movilău, numit Constantin, carele ţinea şcoală în ograda bisericii greceşti şi învăţa câţiva băieţi a celor mai însemnaţi greci ce se aflau atuncea în Movilău.

La acest filosof am învăţat eu greceşte toată iarna, carele măcar că după sistema dascălilor din vechime era aspru, şi adeseori pentru că nu puteam fărâma bine limba ca să zic precum se cuvine slovele greceşti ϑ şi δ mă bătea cu nişte mătănii unse cu ceară, însă eu cât scăpam de la feredeul lui şi mă întorceam la gazdă, îmi răsplăteam pentru aceea asupra băieţilor de jidani ce întâmpinam pe uliţă, rupându-le perciunii şi spărgându-le câteodată capetele cu pietre. Iar la gazdă făceam osăbite procazuri.

În sfârşit şi de acolo primăvara, nu-mi aduc aminte cine anume, m-au ecspeduit prin carantină şi m-au trecut la Otaci înapoi, unde iarăşi m-am văzut cu făcătoarea mea de bine stolniceasa Leonarda, şi unde am şezut numai câteva zile. După aceea m-au trimis la un sat aproape de Otaci, anume Tătărăuca, la un grec Dumitru; acela m-au pus într-un car mocănesc cu opt cai încărcat cu nişte marfă şi m-au trimis la tamojna de la Sculeni; acolo iarăşi nu ţiu minte cine m-au ecspeduit peste graniţă în Moldavia, decât numai că într-o zi m-am trezit în mijlocul Eşului la hanul turcesc, supt protecţia unui neguţător grec.

Capitolul al V-lea

Trimiterea mea la Bucureşti în Valahia la un negoţiant, anume Constantin Ladà

La acel grec am şezut eu câteva zile, după aceea şi el încărcând din acel han câteva care mocăneşti cu marfă, m-au suit şi pe mine în vârful unui car de acele şi au zis că mă trimite la Bucureşti în Valahia. Eu însă, fiind deprins a umbla din loc în loc, nu am întors atuncea luarea aminte ca să întreb pe acel neguţător pentru ce şi la cine anume mă trimite el la Bucureşti; decât pe drum, într-o zi, stând la vorbă cu pricacicul acelui neguţător, pe care îmi aduc aminte că îl chema Kir Gheorghi, am aflat de la dânsul că eu sunt trimis de stolniceasa Leonard, prin stăpânul lui, la Bucureşti, la un frate a ei, negoţiant bogat de acolo, anume Constantin Ladà, către carele are el poruncă de la stăpânul său ca să mă dea supt răspiscă, având însă până acolo purtare de grijă pentru mine, ca să nu am lipsă de nimic.

Mergerea mea de la Iaşi şi până la Bucureşti, cu carele acele mocăneşti, s-au prelungit vreo trei săptămâni, şi am ajuns acolo sănătos pe la sfârşitul lunei lui mai anul 1813.

Cea întâi mirare ce m-au cuprins când am ajuns în marginea Bucureştilor au fost aceasta: doi oameni puşi de vii în ţapă, şi altul asemenea spânzurat de grumaz.

Aceştia erau prestupnici făcători de rele şi osândiţi de o aseminea crudă moarte de către despotul de atunci a Valahiei, vestitul Caragea Voievod.

După ce am sosit în Bucureşti, mocanii au tras carele în hanul Colţii, iar pricacicul Kir Gheorghi m-au luat de mână ca să nu rătăcesc prin târg şi, dimpreună cu pojijia ce aveam şi cu scrisorile ce avea de la stolniceasa şi de la stăpânul său, m-au dus la hanul grecilor, unde avea lăcuinţă Costandin Ladà, şi m-au dat în mâna lui. – Acesta, cetind scrisoarea surorii sale, s-au uitat mult la mine în tăcere; după aceea au zis lui Kir Gheorghi ca să vie altă dată la dânsul, iar mie să mă duc în casă la slugi ca să-mi dea de mâncat. După aceea m-au chemat iarăşi în casă la dânsul, au început a vorovi cu mine greceşte, dar văzând că eu numai câte un cuvânt puteam rupe greceşte, au făcut câteva grimazuri şi au zis că eu sunt coţovlah; pe urmă m-au întrebat pentru tatăl meu şi maică-mea cum mai petrec, m-au netezit pe cap şi mi-au spus că sunt trimis la dânsul de către soră-sa şi să nu fiu nebun, ci să învăţ bine la şcoală, pentru că el din cea întâi vedere m-au iubit şi vroieşte să facă din mine om, ca să-l pomenesc în toată viaţa. – Eu atunci i-am sărutat mâna şi m-am dat înapoi la uşă. El au bătut în palme, şi îndată au venit o slugă căreia i-au poruncit să cheme pe gramaticul Kir Ianachi. După ce au venit acela, au vorbit cu dânsul câteva minute nemţeşte, uitându-se amândoi la mine, cu osebită luare aminte, după aceea mi-au poroncit ca să mă duc după Kir Ianachi şi să-l ascult cele ce-mi va porunci.

Mergând în cabinetul lui Ianachi, el îndată au scos dintr-o ladă nişte straie a lui şi le-au dat unei slugi, poruncindu-i ca să meargă cu mine la un croitor neamţ, anume Iohan, şi din acele să-mi facă pe trupul meu un rând de straie după cea de pe urmă modă, de acolo să mă ducă la feredeu să mă spele şi la bărbier să-mi tunză părul.

Peste câteva zile după ce mi-au gătit straile, m-au rânduit ca în toate zilele să umblu la o şcoală grecească ce era acolo aproape, de unde amiazăzi să viu la masă, iar sara la dormit în casă la dânsul, adică la gramaticul.

Această a mea învăţătură s-au prelungit numai câteva săptămâni, din pricină că, iscându-se ciumă în Bucureşti, Ladà dimpreună cu nişte rudenii a sale ce trăiau acolo au fugit afară la un sat aproape de târg, anume Afumaţii, a kneazului Ipsilanti, ce îl ţinea în posesie nişte prietini ai lui, unul Dimitrie Duca şi altul Andrei Iustinian, ce au trăit aicea în Basarabia, şi m-au luat şi pe mine dimpreună cu dânsul.

Acolo am petrecut până iarna, dimpreună cu mulţi boieri aseminea fugiţi de frica ciumii, între care era şi consul franţuzesc de atuncea Mosiu Ledu, şi pentru că o slugă sau două a acestui de pe urmă s-au molipsit şi au murit, apoi Ladà iarăşi s-au întors la Bucureşti şi s-au închis în casa lui în hanul grecilor, şi, ca unul ce se temea foarte de moarte şi de molipsire, apoi când ieşea afară în târg ca să auză novitate, pe noi toate slugile ne închidea înăuntru în casă cu lăcată şi cheia o lua cu dânsul, iar când se întorcea înapoi, îşi lăsa afară la afumătoare benişul ca să se curăţească de molipsire, şi noi cu altă nu ne îndeletniceam, decât numai priveam la uliţă pe fereşti şi videam cum căra cioclii trupurile morţilor ciumaţi. – În asemenea închisoare am petrecut mai bine de jumătate de an. Dar până voi istorisi cele ce s-au întâmplat cu mine după contenirea ciumii, voiesc a scrie câte ceva şi pentru însuşi pocrovitelul meu Constantin Ladà.

În vremea aceea, el era în vârstă de peste 30 ani, holtei, frumos la faţă, cu ochii albaştri, cu părul negru, la stat de mijloc, cu căutătura veselă şi priincioasă, iubea să aibă masă curată de 7 sau 8 feluri de bucate, vin bun şi desert, şi avea mare plecare asupra gastronomiei. În posturi, miercurile şi vinerile postea, însă cu bucate de peşte proaspăt adus în fiinţa lui viu din apa Dâmboviţa ce curge prin mijlocul Bucureştilor. Afară de naţionalnicele limbi greceşte şi româneşte, vorovea slobod nemţeşte, franţuzeşte şi italieneşte. Purta straie turceşti, antiriu de suvaia şi de cutnie, se încingea cu şal turcesc, giubea de samur, biniş de postav englizesc floare străină, şi în cap adeseori purta un işlic ca fanarioţii

de la Ţarigrad, din pielcele de Krâm brumarii şi foarte supţiri la păr, şi făcut în chipul şi în mărimea coşurilor cu care se prinde pe la noi peşte caras de prin iazuri. Dimineaţa, după ce se îmbrăca şi bea cafea nemţească sau ciocaladă, se ducea în piaţa Lipscanilor şi acolo petrecea până la 12 ceasuri; atuncea venea la masă câte cu doi sau trei prieteni, mânca bine şi se odihnea. După masă, în disară, se suia în caleaşcă cu doi cai buni, în coadă lua lachei şi se primbla pe podul Mogoşoaii (cea mai frumoasă uliţă a Bucureştilor) dimpreună câte cu unul din prietini, dar mai adeseori cu conţulatul nemţesc.

Sara juca cărţile pe la cunoscuţi, dar mai de multe ori la gheneral conţulatul rosienesc de atuncea Kiricov, unde se număra şi unul din închinătorii ghenerălesii lui cei tinere. Avea intrare pe la casele boierilor, însă mai multă pe la a conţulaţilor europieneştilor puteri ce locuia pe acea vreme în Bucureşti. Era om însemnat la ocârmuire, şi la toate pricinile ce urmau între cei mai cu stare neguţători totdeauna se orânduia mediator.

Ţinea magazia la hanul lui Şărban Vodă, cu mărfuri de Austria şi Sacsonia, pe care le vindea nu cu cotul, ci cu rădicata.

Mai ţinea în tovărăşie cu o cumpanie otcupuri, precum ocne, vămi şi poşte, pentru cari avea doi osăbiţi pricacici şi un gramatic (pismovoditel), care în acea vreme era pomenitul mai sus Ianachi.

Acest fel de daruri, caracter şi obiceiuri avea pocrovitelul meu.

Apoi după ce ciuma cu totul s-au curmat din Bucureşti, şi împrăştietul norod s-au întors pe la casele lor, Ladà, văzând că este pace, de bucurie au hotărât să facă un tacsid (călătorie) la Viena în Austria şi la Lipsca în Sacsonia. După ce au făcut gătirea cuviincioasă, au poruncit să merg şi eu cu dânsul, ca să mă dea la învăţătură la vreun oraş din aceste două, însă în urmă planul lui acesta pentru mine cu totul s-au schimbat, şi în loc de Viena sau Lipsca m-au lăsat la învăţătură la Transilvania (la Ardeal) la un oraş, anume Sibii, aproape de graniţa

Valahiei la un dascăl grec, carele, osăbit că era cântăreţ la biserica grecească de acolo, învăţa încă şi copii.

Această urgie au fost asupra mea din pricină că Ladà luând cu sine câteva cutii cu cofeturi şi cu rahatlocum ca să le facă prezent pe la prieteni, eu pe drum şi în carantina nemţească de 21 zile ce am făcut-o la Turnu-Roşu mai toate le-am fost deşărtat, şi el foarte s-a supărat.

Cu toate acestea el şi la Sibii a făcut bună purtare de grijă pentru mine, rânduind pe un comisionar al lui de acolo, anume Neculai Paciurea, ca să-mi poarte de grijă pentru îmbrăcăminte, iar la dascăl să învăţ carte, să am masa şi şederea.

Dascălul acela era holtei, şi pe altul în casă pe nimeni nu avea decât pe mine şi o femeie care îl spăla şi îi făcea de mâncat. El dormea într-o casă, iar eu în altă casă dimpreună cu bucătăriţa, însă cele mai multe nopţi le petrecea în târg pe la prieteni, iar eu rămâneam în casă cu bucătăriţa, şi ascultam de la dânsa poveşti şi feluri de anecdoturi romaniceşti. Acea femeie pe lângă multe taine fireşti, neştiute mie până atuncea ce mi-au descoperit cu practica cuviincioasă, m-au mai învăţat încă a deschide cu un fier comoda în care ţinea dascălul banii de cheltuială şi a scoate de acolo capeici, de a-i da ei să cumpere, pentru dânsa şi pentru mine, fructuri din târg, până când la urmă dascălul a simţit de aceasta şi mi-a dat o foarte bună păpară. Pe lângă aceea, într-o zi fără veste intrând dascălul în casă, a văzut pe bucătăriţa aceea că mă îmbrăţoşa şi mă săruta în obraz, de care lucru foarte s-a mâniat asupra ei, şi îndată a şi alungat-o, însă a fost atuncea târziu, pentru că ea apucase mai de înainte a mă molipsi. Cu toate acestea eu am prelungit învăţătura la acel dascăl până în primăvara anului 1815, adică vreo nouă luni.

Atuncea comisionerul Paciurea m-au chemat la dânsul şi, puindu-mă într-un car mocănesc încărcat de poloboace cu coase, m-au trimes înapoi la Bucureşti.

Acolo după ce am ajuns, m-am dus drept la Ladà de m-am înfăţoşat cu paşaportul şi cu scrisoarea lui Paciurea, carele cum m-a văzut, îndată a intrat cu mine în osăbită casă, a scos dintr-un comod o scrisoare a dascălului meu de la Sibii şi mi-a cetit dintr-însa toate procazurile câte am făcut acolo. După aceea, ocărându-mă, mi-au dat câteva palme peste obraz, încât mi se părea că toată casa s-a umplut de scântei, pe urmă mi-a poruncit cu mânie ca să lipsesc din ochii lui, căci cunoaşte că din mine nu va putea face om de treabă precum nădăjduia; după aceea a poruncit unei slugi să-mi spuie ca să stau în odaia gramaticului, până la osăbită a lui hotărâre. Această mânie însă nu s-a prelungit asupra mea multă vreme, din pricină că tocmai atuncea s-au întâmplat a fi nunta lui cu o grecoaică tânără şi frumoasă, din care împrejurare el în acea vreme se afla mai vesel decât altă dată. Dar tot au poruncit gramaticului ca pe viitorime să mă dea la învăţătură la vestitul în toţi Bucureştii de tiran dascălul Panaioti Corfioti de la hanul lui Filaret, spre a scoate cu bătăile din mine toate nebuniile şi năravurile cele rele.

Acel Panaioti nu era de cuviinţă a se numi dascăl, ci călău, pentru că el pe băieţi mai mult îi muncea şi îi schingiuia decât îi învăţa.

Lângă dânsul de-a pururea sta pe o masă falanga, un bici de lemn făcut în chipul îmblăciului cu care bătea la talpe, două biciuri de vână de bou cu cari bătea la şezut şi două asemenea de curea lată de bătut la palme.

La dânsul spre învăţătură nu se da de către părinţi sau rudenii altfel de băieţi, ci numai aceia cari era mai spânzuraţi şi mai cu rele năravuri. Asupra acelui dascăl, de câteva ori mai înainte de a veni eu la dânsul, ucenicii deznădăjduiţi de schingiuirile lui făcuse zagavor să-l omoare, până când odată l-au şi băgat cu capul în jos într-o putină mare, în care se obişnuieşte la acel oraş a se ţinea apa, şi cu bună seamă s-ar fi înăduşit acolo, dacă norocirea nu l-ar fi ajutat a se întâmpla în acea vreme putina deşartă şi nu ar fi auzit megieşii strigările lui, ca să grăbească

îndată a-l scoate dintr-însa. La acest tiran învăţam eu carte grecească, căruia pentru bătăile şi învăţătura ce-mi da i se plătea de către Ladà câte un galben olandez pe toată luna.

Şi cu toate că el atuncea era bătrân, slab peste 70 ani, şi pe lângă aceasta îngrozit de ucenici cu băgarea în putina cu apă, tot nu rămânea vreo zi ca să scape unul măcar din ucenici nebătut de dânsul.

Aşa eu învăţând la dânsul, trăiam în casă cu gramaticul Ianachi, în a căruia stăpânire eram dat şi pe carele întorcându-mă de la şcoală îl slujam, aşternându-i, descălţându-l şi curăţându-i straile şi ciubotele, pentru care slujbe şi el pe mine mă miluia, adică îmi făcea straie din cele ce ura el a mai purta, şi avea purtare de grijă a porunci la slugi ca să nu rămân flămând când veneam de la şcoală acasă. Dar pentru că eu totdeauna îl îmbrăcam, şi în buzunarul jiletcii lui se aflau parale turceşti, apoi încet, încet începusem a mă deprinde a lua din buzunar câte cinci şi câte zece parale pentru covrigi, până când se vede că au simţit el aceasta, căci într-o seară, viind din târg, s-au desbrăcat în casă de jiletcă şi, ieşind afară în cerdac în halat, mi-au poruncit să merg să-i aştern. Eu atuncea, dând peste jiletcă, în treacăt am şters de acolo vreo douăzeci de parale şi îndată le-am ascuns la mine în ladă, pe urmă am mers şi i-am spus că i-am gătit aşternutul. El, intrând în casă, peste câteva minute m-au chemat la dânsul, şi fără a-mi zice ceva mi-au dat în mână o ţidulă scrisă franţuzeşte, poruncindu-mi să o duc la Ladà, carele şedea tot în acea ogradă în alte case. Netrecându-mi prin cuget că el au simţit ceva pentru parale, m-am dus cu îndrăzneală la Ladà ca să-i dau ţidula, dar pentru că el atuncea se afla în harem dimpreună cu nevasta lui cea tânără, nu am îndrăznit a intra acolo, ci am dat ţidula în mâna fratelui cucoanei lui, ca să o ducă el. Acela au mers drept în harem şi au dat-o, pe care, cetind-o Ladà, îndată s-au mâniat şi l-au apucat la pălmuit strigând să-i aducă vergi ca să-l fereduiască, de la care cu mare greutate l-au scăpat soră-sa. După aceea Ladà, mai liniştindu-se, au stătut la gânduri, şi

mai cetind ţidula de al doilea, l-au întrebat de la cine au luat-o, şi spuindu-i că de la mine, îndată m-au chemat în casă şi au început a mă pălmui răcnind să-i spun pentru paralele luate din buzunarul gramaticului.

După aceea au poruncit lacheului ca să mă ducă în casa gramaticului, iar vizitiului să aducă acolo falanga şi vergi; în urmă au venit şi el însuşi şi puindu-mă în falangă mi-au dat cu mâna lui o usturime foarte amarnică, până când abia gramaticul cu mare rugăminte l-au înduplecat de m-au slobozit apucându-se chizăş că altă dată nu voi mai face asemenea procazuri.

Scăpând din falangă, mă socoteam plătit cu bătaia aceea de greşeala ce am făcut. Însă m-am amăgit în socotinţă, pentru că a doua zi, înfăţoşindu-mă la dascălul Panaioti ca să-mi dau mathima, şi acela înştiinţat fiind de procazul meu, îndată mi-au dat altă bătaie, însă cu deosebire de acea căpătată de la Ladà, pentru că neputându-mi scoate băieţii ciubotele din picioare, fiindu-mi aceste cam umflate, m-au aşternut nemţeşte pe pat şi m-au bătut cu biciul la şezut foarte simţitor.

Din această a lui Panaioti bătaie, eu am căpătat pentru viitorime şi oareşce folos pentru stomah, căci Ladà, după proiectul lui, au poroncit stolnicului ce ţinea socoteala casei a-mi da de-a pururea în toate zilele câte patru parale, spre a avea înlesnire dimineţile a cumpăra covrigi şi plăcinte şi a nu fi iarăşi silit a mai da iuruş la buzunările gramaticului.

Cu acele patru parale, şi cu altele ce-mi mai dăruia băieţii acei cari să ajuta cu învăţătura mea la uroacele ce nu le putea degrabă învăţa, eu petreceam totdeauna sătul şi îndestulat de toate fructurile.

Iar învăţătura mea la acel dascăl tiran mergea foarte cu sporire, nu ştiu însă pentru care anume sfârşit, adică: ori pentru groaza bătăilor ce priveam şi sufeream, sau pentru isteţimea cu care din fire eram împodobit, căci alte folositoare pentru mine simţiri, în vrâsta anilor cari pe atuncea mă aflam, nu puteam avea.

Capitolul al VI-lea

Moartea lui Ladà. Întâmplările ce am avut după aceea în Bucureşti. Venirea la părinţi şi trimiterea mea în Basarabia de către căminarul Ciurea

În sfârşit, pocrovitelul şi făcătorul meu de bine Constandin Ladà, trăind după ce s-a însurat numai zece luni, adică până la martie anul 1816, s-a săvârşit din viaţă, şi eu am rămas fără nici o sprijineală, în loc depărtat de părinţi şi de rudenii.

Cu toate aceste, bunul Ladà, măcar că eu eram procajnic, totuşi a avut asupra mea bună plecare, pentru că în diata ce a făcut înaintea morţii, [precum după vreme am aflat] a hotărât a se da şi mie din averea lui cea însemnată, când voi veni în stare legiuită, zece mii de lei turceşti, cari bani, până la acea vreme, a rânduit să steie supt păstrarea a patru epitropi şi un efor ce a însemnat asupra averei lui; aseminea sumi a mai hotărât a se da şi la alţi oameni ai săi, ca unul ce era sterp fără clironomi.

Din pricina acestei morţi, toţi oamenii lui Ladà s-au împrăştiat cari unde a putut, iar eu câteva luni am mai rămas încă în casă cu gramaticul Ianachi, până îşi va da acesta socotelile către epitropi, şi neavând ce face, mă preumblam pe uliţi, şi numai când voiam mergeam la învăţătura dascălului meu Panaioti, carele atuncea nu mă prea grămădea cu bătăile, ştiind foarte bine că îmi este în voie a învăţa la dânsul sau nu, şi că dacă s-ar întâmpla aceasta de pe urmă, adică a nu învăţa, apoi va pierde pe toată luna câte un olandez.

Aceasta s-a prelungit vreo cinci luni de zile, până când s-a adus întru lămurire prin catagrafie

(prescriere) toată averea mortului Ladà.

După aceea, adunându-se epitropii lui Ladà la o obştească sfătuire, m-a chemat şi pe mine la dânşii, şi nepomenindu-mi nimica de mila ce a hotărât pentru mine Ladà prin diată, a început să-mi puie înainte multe de toate, şi la urmă a-mi face întrebare la care treaptă din aceste am plecare a intra, adică: la blănărie, la marchitănărie, au la bogazierie, sau lipscănie.

Eu neştiind încă bine pe atuncea ce fel de deosebiri sau cinstiri are o treaptă de către alta, na udaciu (în fugă) am ales aceasta de pe urmă, adică lipscănia, şi aşa ei m-au dat în slujbă la dugheană la un lipscan din Bucureşti, anume Constandin Nazlâm, rudenie oareşce cu Ladà.

La dugheana aceluia, altă treabă nu făceam, decât dimineaţa măturam dugheana, iar peste zi stam în picioare rezemat de părete ca un istucan şi dormitam. – Sara însă, după ce mergeam la gazdă, ceteam cărţi istoriceşti, asupra cărora începusem a avea o nesăţioasă plecare; pe lângă aceea mai slujam şi pe calfele (pricacicii) ce era mai înainte de mine intraţi în slujbă, iar câteodată mă duceam la mahala în vizită la o fetişoară, anume Ecaterina, cu care mă împrietenisem încă de când trăia Ladà, unde în acea vreme ea se afla camardineră la cucoană, iar eu ucenic la dascălul Panaioti.

Condiţiile cu cari m-au dat epitropii lui Ladà în slujbă la Nazlâm mie nu mi le-au făcut cunoscute, dar nici eu nu îndrăzneam a le întreba de la ei sau de la dânsul. Ştiu atâta numai, că Nazlâm nici mă îmbrăca, nici mă încălţa, ci îmbrăcămintea, cât am fost la dânsul, am avut-o din cea făcută de gramaticul Kir Ianachi Diamandi, iar încălţămintea, dar, de la calfe pentru slujbele ce le făceam. Şi de câte ori pomeneam lui Nazlâm că s-au rupt straiele şi ciubotele, el totdeauna tăcea, şi începea altă vorbă.

Pe lângă aceasta, niciodată nu mă cerceta unde umblu când lipsesc de la dugheană şi ce fac, din care a lui slabă priveghere şi nebăgare în samă, mai adeseori găseam prilej a vizitarisi pe prietena mea

Ecaterina şi a mijloci prin o babă de a face încă cunoştinţă cu una cucoana Arghira, căreia i se închina mulţi lipscani tineri. Cu toate acestea pot zice că şi lui Nazlâm trebuie să fiu oareşce îndatorit, pentru că la dânsul în slujbă m-am deprins bine a măsura cu cotul, a cunoaşte bunătatea materiilor şi a postavurilor, asemenea şi aritmetica, cu care practică şi până acuma mă povăţuiesc.

Într-o zi Nazlâm, după cererea unui mofluz (bancrut) lipscan, anume Petrea Canuş, m-a rânduit la dugheana aceluia care se deschisese atuncea de supt secfestraţia (zaprişcenia) creditorilor lui, ca să scutur şi să curăţesc de painjini şi de molii toată marfa ce era într-însa nescuturată mai bine de cinci ani.

Această observaţie (curăţire) s-a prelungit de cătră mine câteva zile delaolaltă, şi pentru că numai eu singur încuiam şi descuiam acea dugheană, şi vedeam într-însa lucruri de care închipuiam că dacă pentru slujba ce am întrebuinţat cu curăţitul aş căpăta unele la mână, apoi aş câştiga mai multă intrare şi mai de aproape prieteşug cu cunoscuta mea Ecaterina, şi poate încă şi cu cucoana Arghira, m-am mişcat de înrădăcinatele în mine obiceiuri deprinse la casa moşului maicii mele sulgerul Fotachi Ciurea şi la a dascălului de la Sibii, şi fără a judeca mai departe am luat din acea dugheană: un tulpan, o păreche de cercei de tumbac, două părechi de buşmachii şi câteva părechi de colţuni pe care le-am făcut prezent demoazel Ecaterinei, care primindu-le de la mine cu mare mulţămire, m-a încredinţat, îmbrătişându-mă, cum că voi fi protimisit la dânsa mai mult decât alţi a ei închinători, şi că uşile bunului ei prieteşug pentru mine totdeauna vor fi deschise. – Cucoanei Arghira însă nu am putut proftacsi a-i face asemenea îndatorire, din pricină că nu ştiu de unde şi cum au aflat ceilalţi băieţi de la Nazlâm că eu din dugheana bancrutului lipscan am căpătat câtăva marfă, fără a-i împărtăşi şi pe dânşii, şi zavistuind prilejul acesta, mi-au luat cheile din mână şi m-au pârât la dânsul.

Nazlâm într-o dimineaţă aflând de această istorie, m-a închis într-o casă până seara; atuncea după ce au aprins lumânările, au deschis asupra mea judecată, precum se făcea odinioară la Ispania de către inviziţie cu lumânările aprinse. Aceasta a fost închegată de vreo trei lipscani şi de tuspatru epitropii lui Ladà, afară de eforul lor.

Judecătorii punându-mă la pitcă, mă întreba, nu cumva în vremea cât am fost la dugheana lui Nazlâm am luat aseminea niscaiva marfă sau bani şi i-am împrăştiat pe la nimfe, precum adeseori obişnuiesc a face tinerii ce slujesc pe la lipscani.

Eu cu adevărat că din dugheana lui Nazlâm nu luasem până atuncea încă nimica şi mă îndreptam către judecători cu aceasta, însă fiindcă ei mă opărea grozavnic cu vergile la talpele picioarelor, şi îmi zicea că dacă voi spune adevărul ce le trebuia lor, adică că am luat marfă şi bani de la Nazlâm, mă vor lăsa nebătut, apoi eu, ca să scap de usturime, spuneam că am luat şi de la dânsul; atuncea unul dintr-înşii scria, iar ceilalţi iarăşi se apuca şi mă opărea. În sfârşit, după ce au văzut că eu nu mai pot grăi, m-au lăsat câteva minute ca să mă răsuflu, după aceea mi-au dat în mână călămări şi hârtie şi mi-au poruncit a scrie greceşte (căci altfel nu ştiam) cele ce unul dintre dânşii îmi va dictui.

Din câte cuvinte am scris în acea noapte îmi aduc aminte numai că am pomenit de diata lui Ladà, de marfă şi de banii de la Nazlâm, alta nu ştiu nimica.

După ce mi-au făcut această operaţie, au dat hârtia scrisă de mine în mâna lui Nazlâm, şi ei s-au împrăştiat. Iar eu am rămas jos la pământ în mijlocul casei, până a doua zi, şi de scârbă şi de ruşine m-am îmbolnăvit şi am zăcut în casă la Nazlâm mai bine de una lună de zile.

După ce m-am însănătoşit, iarăşi s-au adunat într-o zi toţi epitropii în casă la Nazlâm, unde m-au chemat şi pe mine, şi au început cu blândeţă a-mi pune înainte toate procazurile ce am făcut, arătând că au părere de rău că voinţa lui Ladà, din acele, nu s-au putut împlini asupra mea, adăogând a zice că eu pe

viitorime sunt isgonit din treapta lipscanilor, fără a mai putea vreodată intra iarăşi în aceea. După aceste uprecuri şi alte multe sfătuiri, mi-au făcut întrebare de la ce loc sunt şi cum se numesc părinţii şi familia mea, fiindcă eu acolo altă numire nu aveam, fără numai Tudor de la Ladà, sau pe greceşte: o Teodoros tu Ladà.

După ce le-am dat, pre cât am ştiut atuncea, despre această cuviincioasă relaţie, unii au zis că trebuieşte a mă întoarce la părinţi, iar alţii, mai ales Nazlâm, cum că mai de cuviinţă este a fi tot lipscan precum am început a fi; dar pentru că la lipscanii din Bucureşti nu pot fi primit, apoi să merg la Moldavia la oraşul Eşii, la vreun lipscan de acolo, iar mai ales la unul Hristodor Ioan, carele îi este lui bun prieten, şi către carele îmi va da bună recomandaţie ca să mă primească în slujbă.

Eu îndată m-am unit cu socotinţa lui Nazlâm, ca să mă duc la Eşi. Şi aşa epitropii peste câteva zile mi-au dat cinci sute de lei, puindu-mă să scriu în kvitanţie că din suma ce au însemnat Ladà prin diată m-am unit de bunăvoie a se face scădere câte cincizeci proţănturi la toată suma.

Această aritmetică la dugheana lui Nazlâm încă nu o învăţasem, şi pentru aceea nu înţelegeam alegoria ei, fără a face vreo vozrajănie sau împotrivire, am iscălit-o, şi primind banii în mână am ieşit de la dânşii cu mare bucurie că s-au deschis prilej a face nouă călătorie în Moldavia.

După aceea tot ei (adică epitropii) mi-au scos răvaş de drum de la spătărie şi mi-au zis să mă duc la hanul lui Manuc să năimesc chirigiu şi să mă călătoresc cât se poate mai în grabă. Dar pentru că straile de pe mine erau foarte vechi, apoi le-am arătat că trebuieşte a mai zăbovi încă câteva zile până îmi voi face altele. Şi aşa, din acei cinci sute lei luaţi, mi-am făcut două rânduri de straie bunişoare şi mi-am oprit încă şi câţiva lei de cheltuială pe drum; pe urmă m-am dus la hanul lui Manuc, unde găsind un harabagiu jidov cu o brişcă jidovească cu patru cai, carele se năimise în acea zi să ducă la Eşi trei jidovi

şi o jidafcă, l-am tocmit cu 25 lei ca să mă mistuiască şi pe mine până acolo în brişcă cu ceilalţi jidani. După aceea am luat ziua bună de la prieteni şi la 27 iunie anul 1818 am ieşit din Bucureşti, cu lacrămile pe obraz, neştiind la cine mă duc şi ce am să mai fac.

Jidovul harabagiu s-au întâmplat a fi vorbăreţ, om bun şi cu oareşcare ştiinţă din legea lui Moisii; el văzându-mă pe drum mâhnit, mă mângâia, şi mă îmbărbăta spuindu-mi felurimi de anecdoturi ca să nu-mi fie urât; mai mult vorbea cu mine decât cu jidanii ce ducea în brişcă, şi aşa încet, încet au aflat de la mine între altele şi aceasta, adică că am părinţi la satul Floreştii din ţinutul Tecuciului, pe care nu i-am văzut mai bine de şease ani şi nici măcar am de atunci vreo ştiinţă de dânşii, şi că mă duc prin ţinutul acela drept la Eşi ca să intru în slujbă la lipscănie, fără a mă abate pe acolo ca să-i văd. Îndată după ce au aflat de la mine aceasta, au început a-mi pune înainte că păcătuiesc şi greşesc cu aceasta înaintea lui Dumnezeu, ca unul ce, trecând prin ţinutul acela unde ei locuiesc, nu am plecare a mă duce ca măcar în treacăt să-i văz şi să iau de la dânşii blagoslovenia cuviincioasă. Eu însă, ca unul ce din mica copilărie nu ştiam dragostea părinţască, cu totul uitasem de dânşii şi socoteam că jidovul de atâta numai mă îndeamnă ca să mă duc la dânşii, spre a putea el a se folosi cu acei 25 lei ce a luat de la mine pentru chirie şi a-şi găsi în locul meu alt pasager în vreunul din târgurile ce aveam a trece. Pentru aceea cu mare răceală ascultam această pedagogicească a lui sfătuire, şi începeam altă vorbă.

În sfârşit într-o vineri dimineaţa am sosit în târgul Tecuci din Moldavia, de unde harabagiul, sub cuvânt că caii lui au obosit cu totul, n-a voit să meargă mai înainte, ci cu unirea şi a celorlalţi jidani au hotărât să facă sabaşul acolo. Eu într-acea zi neavând mulţumire a şedea numai între jidani la gazdă, m-am îmbrăcat şi m-am dus în târg să mă plimb pe uliţi.

Plimbarea mea prin acel târguşor au adus pe mulţi la pierderghie a şti cine anume pot fi eu, şi aşa intrând la o băcănie ca să cumpăr ceva de-ale mâncării, am

intrat în vorbă cu câţiva boieri şi neguţători ce se întâmplase acolo, cari mai la urmă întrebându-mă cine sunt şi unde mă duc, le-am spus că sunt fiul lui Costachi Vârnav de la Floreşti. Atunci ei îndată mi-au arătat că cunosc foarte bine atât pe tatăl meu cum şi pe maică-mea, şi că cel dintâi, cu doi ani în urmă, s-a trecut din viaţă, iar aceasta de pe urmă, adică maică-mea, cu câteva zile înaintea venirei mele a fost în Tecuci având trebuinţă la ispravnicul, adăogând pe lângă acestea a mă sfătui că de vreme ce am venit până în Tecuci, apoi de cuviinţă ar fi să mă reped şi până la Floreşti să văz pe maică-mea şi să o mângâi. Eu le puneam înainte feluri de împiedecări, zicând că interesele nu mă iartă a mă duce pe acasă până nu voi merge mai întâi la Eşi, însă ei nu slăbea a mă îndemna ca să mă duc într-acea zi negreşit.

În sfârşit am socotit că de vreme ce harabagiul are să sabaşuiască în Tecuci, apoi să năimesc de acolo o căruţă până la Floreşti şi să mă duc cu aceea ca să văz după îndemnarea lor pe maică-mea, cu aceasta însă, ca duminecă dimineaţa să mă întorc iarăşi înapoi ca să apuc pe harabagiu pe loc. Dar pentru că nu am putut găsi în acea zi căruţă cu preţul ce închipuiam, m-am lăsat cu totul de asemenea mergere şi m-am întors seara la gazdă ca să mă odihnesc. Viind la gazdă, harabagiul mi-a spus că el, ca unul ce se socoate îndatorit a mă sfătui, a făcut cercetare prin târg pentru Floreşti şi a găsit nişte mazili chiar din acel sat, cu cari dacă voi avea numai plecare, am cel mai înlesnitor prilej a merge, şi ca să mă încredinţez de aflarea lui, s-a dus îndată şi a chemat la mine pe însuşi acei mazili.

De la aceia am aflat multe de toate pentru maică-mea şi pentru fraţi, încât din povestirile lor m-am înfocat de mare dorinţă a mă duce negreşit să-mi văz părinţii, şi pentru că nu ştiam cu cine să mă duc, ei mi-au făgăduit că a doua zi dimineaţa, sâmbătă până în ziuă, vor veni la mine şi mă vor lua cu dânşii. Iar geamantanul şi o lădiţă ce aveam mă sfătuia să le las la băcănie după care va trimite maică-mea în urmă ca să le ia; însă pentru că eu ca un orăşan aveam

deprindere a dormi vara până după răsăritul soarelui, apoi bieţii mazili, viind la gazda mea foarte de dimineaţă şi văzându-mă că dorm, nu au îndrăznit a mă deştepta, ci s-au dus în drumul lor. După ce m-am trezit şi am aflat că mazilii s-au pornit, iarăşi m-am lăsat de mers la Floreşti, şi m-am dus tot la acea băcănie ca să mănânc ceva.

Băcanul, auzind că eu nu m-am pornit numai din pricină că nu am găsit căruţă, îndată a trimis un băiat şi mi-a adus un harabagiu bătrân cu căruţa cu un cal, pe care năimindu-l m-am dus în târg şi, cumpărând maicei mele cât pentru o rochie, îndată m-am suit în căruţă, luându-mi toată pojijia cu mine, şi m-am pornit spre Floreşti.

Mâind noaptea la o crâşmă în pădure, a doua zi dimineaţa am ajuns în satul Hârburile, unde avea părintele meu o bucăţică de răzăşie; acolo harabagiul a poposit calul lângă drum ca să pască, iar eu mă plimbam primprejurul căruţii, şi fiindcă ziua aceea era duminecă, apoi trecea mulţi oameni din sat pe lângă mine la biserică, dintre cari văzând a trece pe lângă căruţă o femeie îmbrăcată curat la straie, neavând ce face, am întrebat-o de unde este şi unde merge. Aceea, zâmbindu-se, mi-a răspuns că este de la Floreşti şi vine la satul acela Hârburile. Eu auzind de Floreşti am început a vorovi mai multe cu femeia, până când între altele m-a întrebat şi ea de unde viu şi la ce loc merg. Spuindu-i că viu de la Bucureşti şi merg la Floreşti, ea s-a uitat atunci mai cu deosebire la mine, mai ales la ochi, şi mi-au zis curat că ea bine mă cunoaşte şi că eu trebuie să fiu nu altul, ci hrănitul cu ţâţele ei Tudorache fiul lui Costache Vârnav. Atunci eu m-am bucurat de această aflare şi am întrebat-o pentru maică-mea (căci pentru tatăl meu aflasem în Tecuci că s-a săvârşit din viaţă).

După ce mi-au spus că maică-mea, fraţii şi soră-mea sunt acasă sănătoşi, apoi doream atuncea a avea aripi ca să zbor mai în grabă să-i văz; aşa îndată am zis harabagiului să înhame calul şi m-am pornit. Însă fiindcă el nu ştia bine drumul, am rătăcit prin ţarina Floreştilor, unde am găsit un ţăran; acela, aflând cine

sunt, au voit să arăte slujbă către maică-mea şi m-au adus până la poartă. Acolo, rămâind eu în căruţă, l-am trimis pe dânsul să întrebe de este acasă cucoana Mărioara; până a se întoarce el, am închipuit plan cum să ispitesc pe maică-mea să văz de mă va cunoaşte sau nu, şi zicând ţăranului să nu spuie nimănui cine sunt, m-am dus drept în cerdac, unde mi-au ieşit înainte o copilă frumuşică cu părul galbăn şi foarte creţ şi un băieţel ca de opt ani; aceea era soră-mea Săftica şi fratele meu cel mai mic Vasile. Întrebând copiii pentru cucoană, mi-au spus că doarme în casă de amiază, după aceea, uitându-mă din cerdac pe fereastră în casă, am zărit pe maică-mea că s-a sculat şi tocmit salteaua pe care se culcase, a poruncit unei fete să mă poftească în casă. Intrând în casă dimpreună cu acelaşi ţăran, i-am vorovit cu îndrăzneală că sunt trimis la dânsa de către un inginer ce are să hotărască moşiile megieşite, care a poftit-o să mă primească câteva zile în găzduire, până va trimite trăsura ca să mă ia.

Maică-mea s-a mirat după ce a auzit asemenea a mele vorbe şi, fără a-mi da vreun răspuns la dânsele, a început cu mare luare aminte a căuta câteva minute drept în ochii mei, după aceea a început a se uita şi la ţăran, însă fiindcă acela au zâmbit a râde, apoi maică-mea îndată a început a plânge şi a zice aceste cuvinte: „Oare acesta nu cumva este Tudurăchel al meu, pe care îl socoteam că a murit de ciumă la Bucureşti şi nu l-am văzut mai bine de şase ani?”.

Atuncea eu i-am sărutat mâna şi i-am spus că cu adevărat sunt acela.

Strigările, plângerile de bucurie şi de veselie răsuna atuncea în toată ograda. Maică-mea mă îmbrăţoşa, fraţii mă săruta, rudeniile alerga să mă cuprindă, şi toţi sătenii ca să mă vadă; într-un cuvânt, bucuria ce a fost în ziua aceea în casa maicii mele se poate asemăna cu aceea care oarecând a avut-o părintele fiului celui pierdut, când acesta s-a întors la casa tatălui său.

După ce s-au potolit toate aceste îmbulziri de bucurie, eu am istorisit maicii mele cu amănuntul

toate pricluceniile ce s-au întâmplat cu mine din vremea aceea de când m-a lăsat tată-meu la satul Ruginoasa şi până atuncea, tăgăduind numai de pricina operaţiei ce mi-au făcut epitropii lui Ladà. De la maică-mea iarăşi am auzit cele ce s-au întâmplat până atuncea cu dânsa la Floreşti, din care ceea ce o supăra în acea vreme mai mult era aceasta:

Cu câteva luni în urmă, ea trimisese la oraşul Eşii pe fratele meu Sandulachi, călare pe un cal, dimpreună cu un ţigan iarăşi asemenea călare pe altul, asupra căruia era încărcată în nişte desagi şi toată pojâjia celui dintâi, adică straiele cu cari cheltuise însemnată pentru dânsa sumă, cu aceasta însă, ca el să rămâie acolo şi, după sistema de atuncea a Moldaviei, să intre în slujbă la boierul Petrachi Sturza, unul din magnaţii Moldaviei, spre a-l scoate cu vremea cirac, cu stare, şi îmbrăcat încă şi cu vreun caftan de boierie, iar ţiganul cu amândoi caii să se înapoieze acasă.

Frate-meu şezând câteva zile la acel boier şi văzând că slujba acolo nu este potrivită cu sloboda petrecere de acasă, a hotărât să se întoarcă înapoi, şi aşa găsind încă îndemnător şi tovarăş pe un tânăr megieş al nostru, anume Gheorghi Ciomârtan, carele asemenea, fiind dat de către maică-sa în slujbă la acelaşi boier, nu avea plecare a mai sluji, s-au unit amândoi într-o socotinţă, că mai bine ar fi a se întoarce acasă la casele părinţilor lor, decât a sluji pe la boierii Moldaviei. Şi aşa, poruncind ţiganului să meargă înapoi pe jos la Floreşti, a dat calul de sub dânsul lui Ciomârtan, şi amândoi riţarii aceştia s-au pornit a veni acasă, nu pe drumul cel mare pe unde umblă norodul, ci de-a dreptul prin potici, prin codrii Bârladului.

Într-o pădure de acele, frate-meu din pricina căldurii dezbrăcându-şi straiele de pe dânsul şi puindu-le în desagi pe calul lui Ciomârtan, a rămas numai în cămaşă şi în izmene, a apucat în mână un ciomag de corn, şi-a pus pălăria pe urechi şi, umplându-se de curajul vitejiei, a început a cânta: „supt poală de codru verde, o zare de foc se vede”, şi

din toată puterea a răcni că dacă în acea pădure sunt ahotnici, apoi să iasă înaintea lui la luptă, pentru că este plin de bani.

Dorinţa lui îndată s-au împlinit, căci deodată au ieşit în potică un fiu a pădurii (tâlhar) şi l-au apucat de frâul calului, însă el l-au lovit peste mână cu ciomagul atâta de tare, încât acela de durere au căzut la pământ cu mare strigare şi au scăpat frâul din mână, iar riţarii au fugit înapoi spre sat. La strigarea tâlharului, au ieşit din pădure alţi a lui tovarăşi, şi alergând după riţari, au prins de coadă calul pe care era călare Ciomârtan, fiind foarte leneş şi îngreuiet încă şi cu pojâjia celuilalt viteaz; au dat jos riţarul de pe cal, l-au legat de copaci, l-au bătut, l-au schingiuit şi au scos iataganul să-l taie în bucăţi, pentru durerea ce suferea la mână tovarăşul lor; în sfârşit, desbrăcându-l şi luându-i desagii cu straile, i-au dat drumul să meargă sănătos.

Aşa frate-meu, în loc de ciraclec şi caftan de boierie ce nădăjduia maică-mea că va căpăta la boierul Sturza, au venit degrabă acasă (cu trei zile numai înaintea mea), în costumul ce am arătat mai sus, adică în izmene şi în cămaşă.

Deci eu, în loc să mă duc îndată la Eşi precum hotărâsem, am rămas pe câtăva vreme la Floreşti la maică-mea, ca să mă sfătuiesc cu dânsa ce drum să apuc, pentru că ei cu totul i se părea de împotrivă a sluji eu în Eşi pe la neguţători, precum îi arătasem că sunt hotărât. În curgerea acelei vremi, neavând ce face, mă jucam cu fraţii, mă primblam pe la rudeniile megieşite şi mă voloceam după cuconiţele de primprejur, cărora fiziognomia mea le era foarte priincioasă.

În sfârşit, după trecere de două luni, maică-mea într-o zi mi-au arătat că sfătuindu-se cu rudeniile tătâni-meu, au închipuit că decât mă voi duce la Eşi, mai de cuviinţă au socotit că este a mă duce însuşi ea la moşul ei căminarul Tudurachi Ciurea la satul Tâmpeştii în ţinutul Sucevii şi a se sfătui cu dânsul în ce fel de slujbă să mă deie. Şi aşa peste câteva zile, suindu-ne amândoi într-o brişcă cu doi cai, ne-am

pornit la drum, şi peste cinci sau şase zile călătorie, după ce ne-am mai abătut şi pe la alte rudenii, am sosit la Ciurea. Acolo am şezut împreună cu maică-mea o săptămână, când după aceea, spuindu-mi că au vorovit cu Ciurea şi că mă lasă de acum în buna lui raspolojănie, ca să facă cu mine ceea ce va găsi mai de cuviinţă, au leşinat când s-au suit în brişcă, şi s-au pornit înapoi acasă; iar mie, câteva zile, de dorul maicii mele, mi se rupea inima, din care pricină nici mâncam, nici dormeam, decât numai plângeam şi oftam, până când Constandinică, fiul căminariului Ciurea, după multe mângâieri, mi-au împrăştiet această scârbă purtându-mă pe la boierii din târgul Folticenii, ce era atuncea tot a Ciurii şi într-un hotar cu satul Tâmpeştii.

La Ciurea am petrecut vreo lună, unde întâiaşi dată, de la fiul său Constandinică, am început cu mare râvnă a învăţa scrisoarea moldovenească, pe care până atuncea nu o cunoşteam. După aceea, Ciurea într-o zi m-au chemat la dânsul în cabinet şi, dându-mi în mână nişte pacheturi de scrisori, mi-au arătat că el mă trimite cu acele în Besarabia, la nepotul său Costache Chiruş, la satul Zalucea din ţinutul Hotinului, căruia printr-însele îi dă povăţuire de chipul ce trebuieşte a urma cu mine pe viitorime şi că brişca stă gata ca îndată să mă şi pornesc. Sărutându-i mâna, am luat pacheturile şi m-am suit în brişcă. Viziteul aducându-mă la graniţa austriicească la satul Buneştii, m-au lepădat la pomeacinul acelui sat, Nastasă Ciurea, fratele căminarului Ciurea, şi s-au întors cu brişca înapoi.

Nastasă Ciurea, peste câteva zile, m-au adus la târgul Cernăuţii din Bocovina şi acolo înhirisându-mă unui neguţător arman, anume Anton Şadbei, posesor unei moşii a Ciurii din Besarabia, l-au poftit să mă treacă graniţa şi să mă trimeată la satul Zalucea, arătându-i că cu aceasta foarte mult va îndatori pe fratele său căminariul Ciurea.

Capitolul al VII-lea

Venirea în Besarabia. Protecţia moşului meu Costachi Chiruş. Intrarea în slujbă la judecătoria ţinutului Hotinul şi speculaţia capeicilor ce agoniseam

Armanul Şadbei împlinind această porucenie au trecut cu mine graniţa pe la Novosuliţă şi m-au adus întâi la aşezarea lui din satul Stăliniţii; de acolo m-au trimis cu o căruţă drept la Zalucea. Aceasta au fost la anul 1818 septemvre.

Moşul meu Chiruş nu era atuncea burlac precum îl ştiam eu de la anul 1812, ci căsătorit şi cu doi copii. M-au primit cu bucurie, m-au recomănduit soţiei sale cucoanei Savastiţii şi m-au oprit să rămân cu totul în casă la dânsul, şi mă recomănduia la toţi boierii ce venea la dânsul, din care îndată am început a cunoaşte în mine osebite simţiri. M-au trimis la Otacile Movilăului şi m-am văzut cu nănaşa mea stolniceasa Safta Leonard, care m-au însărcinat să nu dau uitării niciodată pe fratele ei şi voitorul meu de bine ieşitul din viaţă Constandin Ladà, carele au avut bună plecare asupra mea, precum se dovedeşte aceea din diata ce au făcut înaintea morţii sale, în care pentru dragostea ei au însămnat şi pentru mine o sumă de bani, faptă care o zavistuiesc toate rudeniile lui.

Eu am făgăduit că pe Ladà în toată viaţa mea nu-l voi uita, ci îl voi socoti totdeauna de părinte şi voitoriul meu de bine, precum ea mă îndatoreşte, şi m-am întors înapoi la Zalucea.

După ce cu vremea am spus moşului meu Chiruş toate pricluceniile ce s-au întâmplat cu mine, din

vremea când m-au ecspediat călare la Otacile Movilăului, mi-au descoperit şi el cele ce îi scrisese pentru mine moşul său căminarul Ciurea, adică să-mi cumpere în acel ţinut o moşie în posesie cu bani a vreunui jidov ce s-ar găsi ahotnic a ţinea posesii, pe care să o caut singur ca unii ce jidovii sunt opriţi a ţinea posesii, şi să primesc de la dânsul parte din folosul ce va ieşi de la posesia acei moşii.

Foarte bun plan, însă trebuia a se găsi posesie, şi pe lângă aceasta ahotnic de a închega o asemenea cu mine tovărăşie.

Până la aceea, eu trăiam în casa moşului meu, îi făceam câte o slujbă, iar mai mult mă îndeletniceam cu scrisul în limba moldovenească.

Cu banii luaţi de la epitropii lui Ladà, îmi mai rămăsese până atuncea 150 lei; din aceia am cumpărat una pereche ciubote, una şea şi un cal, carele se ţinea la grajdul moşului meu şi pe carele adeseori umblam prin ţarină după iepuri, şi câteodată şi pe la satul Nesfoi, unde posesuia în acea vreme cumnatul moşului meu, unul Scărlat Cozmiţă.

În vremea aceea în Basarabia începuse a se pune în lucrare proiectul obrazovaniei aceştii oblastii şi, după viborul dvorenesc din acel an, moşul meu Chiruş era rânduit a fi unul din cilenurile judecătoriei ţinutului Hotinul, ce avea să se deschidă din nou, în târgul Hotin, îndată după începerea anului 1819. Aşa într-o zi luându-mă deoparte, mi-au zis că de vreme ce el au cunoscut la mine mare plecare la scrisoarea moldovenească, apoi voieşte a schimba deodată planul ce au rânduit Ciurea pentru mine, şi în loc de posesie doreşte a-mi găsi loc de a intra în slujbă scriitor la judecătoria ce din nou are să se deschiză la Hotin, căci după frageda vârstă ce am socoate că nu voi putea fi încă în stare a ocârmui moşii în posesie fără a avea bun povăţuitor, carele acela ar fi putut fi însuşi el, dacă nu s-ar afla însărcinat cu slujba de mai sus arătată.

Acest plan şi mie oareşce mi-au plăcut, având dorinţă a mă deprinde în naţionalnica limbă moldovenească şi a petrece împreună cu dânsul la

oraş, între oameni blagorodnii, decât la sat între ţărani. Şi aşa la anul 1819 ghenar, după ce s-au deschis pomenita judecătorie, am intrat în slujbă scriitor în limba moldovenească (pe care începusem a o învăţa numai cu vro cinci luni în urmă) numindumă fiul lui Ladà, spre a împlini făgăduinţa nu de mult dată creştinătoarei şi făcătoarei mele de bine stolniceasa Leonard, cu care poreclă şi până astăzi mă numesc unii din aceia cărora nu le este bine ştiută cea adevărată a mea familie de Vârnav, adăugând a mai zice încă şi Làddu. De la judecătorie deodată primeam leafă 25 lei pe lună; mâncarea, spălarea şi cfartirea îmi era în casa moşului meu Chiruş, unde, pe lângă aceste, îmi ţinea şi calul cumpărat în grajd la Hotin.

Şi pentru că eu pe atuncea începusem a-mi veni în cunoştinţă şi a simţi câte ceva şi pentru folosul meu, apoi puţina leafă ce mi se slobozea de la judecătorie şi darurile ce căpătăm de la unii din jăluitori îmi era de ajuns pentru îmbrăcăminte şi ţinerea unui băiat slugă; pentru aceea prisosul totdeauna îl legam într-o peticuţă şi îl puneam deoparte în ladă sau îl dam cu dobândă la câte un jidan din Hotin, care dobândă îmi era pentru cumpărat fructuri. A bea vin, rachiu sau altă băutură beţivă nicidecum nu mă puteam deprinde, măcar că se găsea mulţi a mă îndemna, şi uneori încă a mă şi sili la aceea.

Câteodată începusem a bea tutun, însă nu pentru zburdăciune, ci pentru că pătimeam de durerea dinţilor, care acesta (adică tutun) s-au făcut la mine acum fire şi nu pot a mă desvăţa de dânsul. Jocul cărţilor şi a biliardului oareşcum mi se părea vesel şi îndeletnicitor, când priveam pe alţii că îl întrebuinţa, însă eu temându-mă ca să nu păgubesc într-însul parale, precum vedeam pe mulţi, mă îngrozam a-l deprinde, şi pot să zic că până astăzi nu îmi este bine încă cunoscut.

O slăbiciune firească numai nu puteam încă a o stăpâni, adică buna plecare asupra neamului Evei…, din care pricină câteodată eram silit a mai împuţina din zapasul capeicelor ce strângeam în ladă şi a mă

învrăjbi încă şi cu mătuşa mea Savastiţa, care adeseori se jăluia asupra mea către moşul, cum că din pricina mea i se ameţesc fetele din casă şi i se stârpesc mancele copiilor…

Prezident la judecătoria din Hotin, în acea vreme, era pamecinul Iordachi Dimitriu, şi pentru că ceilalţi doi ai lui tovarăşi: Chiruş şi Proca, se îndeletniceau mai mult cu gospodăriile lor pe la sate decât căutau de slujbă, apoi el ocârmuia toată judecătoria după cum voia, şi tovarăşii lui veneau numai de iscăleau de formă jurnalurile şi opredelaniile; pentru acel sfârşit şi eu, întru ce se atingea de îndatoririle slujbii mele, atârnam numai de la însuşi Dimitriu. Acesta, văzând isteţimea şi râvna ce aveam la slujbă, mă iubea, iar când se întâmpla de puteam alcătui vreo rezoluţie ce el la casa lui mi-o spunea numai slovesno, şi mă trimitea la cancelarie să o scriu pe curat, apoi se afla în voshiştenie (bucurie) şi se lăuda către boierii ce se întâmpla atunci la dânsul că este foarte mulţămit cu slujba mea şi că cunoaşte că eu cu vremea am să fiu om al trebii. După acestea şi alte a mele stăruinţi mi-au mărit leafa şi deodată m-au rânduit stolanacialnic, dându-mi cu aceasta mai bun prilej a înmulţi zapasul capeicelor.

În vara anului 1819 toate cilenurile judecătoriei din poronca nacelsvii au fost chemate la oraşul Kişinău, spre închegarea unui obştesc aşezământ, unde a zăbovit mai bine de una lună, şi au rămas la judecătorie numai secretarul de atuncea Iordachi Mirzacu şi vreo doi scriitori, între cari unul era cel mai iubit până acum al meu prietin, colejschii reghistrator Dimitrie Bontuş, ce trăieşte acum în oraşul Kişinău, dar pentru că pe acea vreme la judecătorie nu se afla nici a douăzecea parte din dele precum sunt astăzi, şi câţiva scriitori ce îi avea judecătoria se ţinea numai pentru formă, apoi şi secretarul, neavând nici o zanetie, s-a dus din Hotin la aşezarea lui. Asemenea şi eu, neavând nici o treabă, am mijlocit la isprăvnicie, prin secretarul de atunci Ioan Boţan, de m-au rânduit la un ocol (volosti) strângător banilor goştinei oilor, precum se

obicinuia pe acea vreme în Besarabia, şi din slujba aceea, care nu s-au prelungit mai mult decât cincisprezece zile, m-am folosit cu 400 lei; asemenea tot în acel an toamna, iarăşi prin isprăvnicie cu aceeaşi mijlocire, am fost rânduit strângător poşlinii desetinei stupilor şi a svinilor (râmători) şi iarăşi m-am folosit cu 750 lei. Aceşti bani, şi alţii ce mai strânsesem, i-am întrebuinţat în speculaţii, adică am cumpărat de la iarmaroacele ce se fac la Hotin câţiva mânzaţi şi i-am dat în vitele moşului Chiruş să-i crească. Calul ce aveam la grajd s-au întâmplat a fi bun, şi l-am vândut cu 18 galbeni, din care cu 8 galbeni mi-am cumpărat altul mai prost, iar cu zece am cumpărat iarăşi mânzaţi, pe care cu vremea i-am înmulţit până la 30 capete. Dar pentru că un moş al meu, pamecinul Ioan Cazmir, ce avea în însoţire pe o vară primară a maicei mele, încă la anul 1818, când venisem în Besarabia, îmi dăruise din herghelia lui un strâşnic castaniu şi breaz, apoi l-am învăţat pe acela la călărie, şi calul l-am vândut cu 12 galbeni, pe cari îndată i-am şi dat cu dobândă la un băcan jidov din Hotin, anume Aron. Mânzaţii i-au iernat moşul meu Chiruş, fără nici o plată două ierni, pe urmă, având lipsă de fân, nu a voit a mi-i ierna degeaba, din care pricină am fost silit a-i vinde tot lui câte 30 lei unul cu altul, şi banii am dat iarăşi la dobândă, ca să se mai înmulţească.

În sfârşit prelungind slujba la judecătorie trei ani şi chivernisind bine capitalul ce agonisam, m-am trezit deodată că am capital aproape de 4.000 lei (adică 800 ruble argint). Foarte bine, am gândit în sine-mi, trebuieşte acum să închipuiesc plan cum să urmez a-l chivernisi pe viitorime ca să nu-l pierd din mână. Stând la gânduri, mi-am adus aminte de proiectul ce didese Ciurea pentru mine moşului Chiruş, adică pentru luarea vreunei moşii în posesie, şi închipuind că acel proiect ar fi folositor pentru mine, m-am dus la nacialnicul meu Dumitriu şi am cerut voie pe câteva zile a merge în ţinut spre vedere cu rudeniile. După ce s-au unit la cererea mea şi au însărcinat pe celalt stolanacialnic, Dimitrie Bontuş, a împlini şi

îndatorirea mea, m-am dus la ispravnicul de atuncea Fedorov şi l-am rugat de mi-au dat un călăreţ şi o podoroşcă cu care să pot lua căruţă şi cai de prin sate, şi m-am pornit din Hotin ca să caut vreo moşioară potrivită la preţ cu capitălaşul meu, să o cumpăr pe câţiva ani în posesie, să mă uvolnesc după aceea din slujbă şi să mă apuc de gospodărie.

Înconjurând în câteva zile tot ţinutul Hotinului, nu am putut găsi chip a aduce în îndeplinire planul ce urzisem, nu pentru că nu s-ar fi putut găsi pe atuncea posesii cu preţul ce voiam, decât numai că eu fiind băiat tânăr, căutam acest prilej singur, fără mijlocirea a vreunei feţe cunoscute, din care pricină se îngrijea fieştecare a-mi vinde moşia în posesie, nefiind încredinţat că aş fi în stare a împlini condiţiile contractului; pentru aceea, întorcându-mă în Hotin, am prelungit slujba ca şi mai înainte. Peste câteva luni, au adus întâmplarea a veni acolo unul paharnicul Mihalache Chinezu, ca să stăruiască la judecătorie pentru mai în grabă hotărâre a unei dele ce avea acolo, care se afla spre lucrare la masa mea; cunoscându-mă cu dânsul, între altele am aflat că el are cumpărate în posesie de la o cucoană din Moldavia, vorniceasa Zoiţa Balş, două moşii în acel ţinut, Burlăneştii şi Vasilăuţii, şi că, nedorind singur a le căuta, este hotărât a le slobozi la alţii în posesie; eu îndată i-am pus înainte şi l-am rugat să mi le sloboadă mie cu oareşce folos şi pentru dânsul şi cu o sumă încă de bani înainte dacă va avea trebuinţă; el deodată începuse a se clătina în gânduri, însă având interes de mine, şi pe de altă parte văzând că îi făgăduiesc şi folos mai mult decât îi da alţii, şi banii înainte de cari atuncea avea trebuinţă, au săvârşit cu mine tocmeala pentru amândouă moşiile cu 8.000 lei pe an, însă cu delicateţie mi-au pus înainte că trebuieşte prin vreo chizăşie a-l siguripsi pentru plata banilor la vadele, ca pe unul ce şi el are asemenea îndatorire către Bălşoaia. În acea vreme moşul meu Chiruş nu se afla în Hotin; aşa ca să nu scap acest prilej din mână, m-am dus îndată la Dimitriu şi i-am spus de alcătuirea şi cererea Chinezului, rugându-l să

mijlocească a putea lua eu acele moşii în posesie. Dimitriu, fără vreo vozrajănie, au arătat bună plecare, şi mi-au făgăduit că nu numai că va fi mijlocitor începerei posesiunei mele, dar încă şi chizăş pentru plata banilor, dacă Chinezu numaidecât va pretenderisi aceea. Însă întâmplându-se a se întoarce atuncea în grabă şi moşul meu Chiruş, apoi am socotit că dacă voi pune chizăş pe Dimitriu, cu care nu am nici o legătură de rudenie, poate se va atinge moşul meu că am trecut alăturea cu protecţia lui, şi pentru un aseminea sfârşit nu m-am întors mai mult cu cerere chizăşiei de la Dimitriu, ci îndată am arătat de toate a mele isprăvuri moşului meu. El îndată s-au protimisit a fi însuşi chizăş, însă mi-au pus înainte că dacă voi hotărî a mă uvolni din slujbă şi a ţine vreo moşie din aceste două în posesie, apoi să primesc tovarăş la aceea pe văduva sora sa Safta Brăeasca, soţia lui Iordache Brăescu la carele am arătat în urmă că m-au lăsat tatăl meu în anul 1811 la satul Ruginoasa, din care, dimpreună cu tovarăşul meu la şalostile copilăreşti de atuncea Costachi şi cu o copilă a ei mai mică, fugise de la Moldavia din pricina năvălirei eteriştilor greci şi a turcilor şi venise atuncea în Basarabia spre a găsi adăpostire şi ajutorinţă de la fratele ei Chiruş. Pe lângă aceea mi-au făcut şi altă predlojănie, adică să lăcuiesc tot într-o casă cu dânsa cinstind-o ca pre o maică, pe care el atât cu banii posesiei, pluguri şi sămânţă ce se va cuveni partea ei o va înlesni însuşi dintr-o socoteală ce avea cu dânsa.

Eu cu toată mulţămirea m-am unit la aceste, şi îndată la octombre anul 1821 am încheiat contract cu Chinezu pentru zisele moşii, pe curgere de trei ani, ce avea să se înceapă de la 23 april an 1822, şi am dat atuncea înainte 2.000 lei în socoteala câştiului viitor.

După aceea au rămas să mă închipuiesc peste iarnă şi să hotărăsc pe viitorime care din două drumuri să apuc, adică să prelungesc slujba la judecătorie, sau de la primăvara viitoare să mă apuc de posesuit vreuna din cumpăratele moşii.

După multe închipuiri şi planuri ce am făcut în curgerea acei vremi, am ales în sfârşit drumul acest de pe urmă, adică a mă apuca cu ajutorul celui preaînalt de gospodărie, mai ales că şi moşul meu Chiruş în acea primăvară ieşind din slujbă, avea să se mute din Hotin la sat, deopotrivă şi Dimitriu, de la care eu cu mare râvnă mă deprindeam la alcătuirea hârtiilor, se uvolnise şi intrase în altă slujbă, şi eu nu aveam plecare a mai rămâne acolo şi a fi supt protecţia altor necunoscuţi mie nacialnici.

S-au zis şi s-au făcut.

La martie anul 1822 m-am uvolnit cu totul din slujbă de la judecătorie, am vândut moşia Vasilăuţii unui armean Simion, cu cinci mii lei pe an, rămâindu-mi Burlăneştii numai cu câte trei mii lei pe tot anul; am adunat capeicele ce mai aveam împrăştiate cu dobândă pe la jidovii din Hotin, a cărora toată sumă nu era mai mult decât două mii lei, am mai găsit făcător de bine pe pameştinul din ţinutul Hotin Hristodor Cervinvodali de m-au împrumutat fără dobândă pe un an de zile cu una mie lei, şi m-am dus din Hotin drept la satul Burlăneştii.

Capitolul al VIII-lea

Începerea gospodăriei mele la satul Burlăneştii. Venirea maicii mele de la Moldavia şi întâmplarea însoţirei mele cu Zoiţa, fiica paharnicului Ghiţăscu

Acolo m-au sălăşluit într-o casă şi la un loc cu mătuşă-mea Brăiasca şi cu vărul meu Costachi şi dimpreună cu dânsul m-am apucat de gospodărit, unde prelungind această tovărăşie trei ani, am înmulţit capitalul.

După aceea, desfăcându-mă de tovărăşie, mătuşă-mea s-au mutat la satul Enăuţii a moşului meu Ioan Cazimir, iar eu luând în posesie acele moşii, pe patru ani, de la însuşi stăpâna lor Zoiţa Balş, ce se afla atuncea la târgul Cernăuţii din Bucovina, le-am ţinut în tovărăşie cu moşul meu Chiruş.

În curgerea acei vremi au venit în două rânduri la mine, de la Moldavia, maică-mea, aducând şi pe cel mai mic frate al meu Vasile. S-au bucurat din tot sufletul că m-a găsit pornit pe drum bun, m-au blagoslovit, mi-au povestit cu de-amănuntul toate întâmplările ei şi a tătâni-meu, asemenea şi alte multe împrejurări de care eu până atuncea nici o adevărată ştiinţă nu aveam, şi pe care din unele m-am întemeiat asupra istoriei vieţii mele.

După aceea s-au întors înapoi, făgăduindu-mi că dacă va căsători pe soră-mea Săftica, apoi va veni în Basarabia cu totul ca să trăiască la un loc cu mine până la săvârşirea ei din viaţă. Dar pentru că dragostea ce aveam asupra ei era în mine înrădăcinată peste măsură, încât nu puteam a mă despărţi de dânsa, şi din care pricină peste voinţa ei

am ţinut-o la mine câteva luni, apoi la cea de pe urmă despărţire a noastră, în carantina Lipcanilor, cădeam la pământ şi plângeam după dânsa întocmai ca copiii cei mici după mamele lor, de care sţenă se mira toţi cinovnicii carantinei şi a tamojnei.

În sfârşit sporind cu vârsta, cu bunele purtări, cu cunoştinţă a oameni însămnaţi, prin protecţia moşului meu Chiruş, şi pe lângă aceasta şi cu capitalul, am întors asupra mea oareşcare luare aminte a unora ce ar fi putut avea mulţămire de a închega o deosebită legătură cu mine, şi după aceea am început a auzi, de la unii şi alţii, feluri de îndemnări a păşi în propiştea căsătoriei, la care eu, deşi aveam oareşcare aseminea plecare, însă închipuind că capitalul ce aveam în acea vreme nu m-ar putea sprijini de a face asemenea pas, dacă din întâmplare nu voi găsi loc ca să mă sprijinesc cu zestrea însoţirii, nu făceam nici o hotărâre, ci stam în aşteptare şi luam sama să văz din care parte suflă vântul. Într-un cuvânt, ţelul meu pe atuncea era acesta, adică să pot căpăta o mireasă bogată, şi dacă s-ar putea să fie pe lângă aceea şi frumoasă. Însă fiindcă într-acea vreme, după capitalul meu, asăminea mireasă nu puteam găsi, decât numai câteva văduve, unele cu copii gata, iar altele sterpe, apoi la una din aceste de pe urmă degrabă mi s-au deschis vacanţie. Aceea fiindu-mi megieşă, mă vizitarisea adeseori şi-mi da vederat a înţelege că are mulţămire de a face asemenea soiuz cu mine. Până a nu hotărî cu desăvârşire acest pas, moşul meu Chiruş s-au înştiinţat de aceasta, şi îndată cu înadins mi-au scris ca să merg la dânsul pentru o foarte interesătoare a mea pricină. După ce m-am dus acolo, mi-au arătat că el are ştiinţă de soiuzul ce aş voi a face cu văduva, şi că dacă este adevărat aceea ce au auzit, apoi cu îndrăsneală poate a-mi zice că cu aceea voi face o mare greşală, fără a o putea îndrepta vreodată, adăugând pe lângă aceea să-mi zică că el, ca o rudenie de aproape ce-mi este, găseşte de cuviinţă a mă sfătui, şi a-mi pune înainte, că mai de folos şi mai bună vieţuire voi putea avea dacă în loc

de văduva şi lui acum ştiută mă voi uni a mă însoţi cu vreo fecioară, pe care cu vremea ca pe o mlădiţă tânără pot a o împletici cum voi voi, fără a se rupe; şi că dacă eu socotesc de bune şi de folositoare sfătuirile lui, apoi el au şi închipuit unde şi la ce loc se poate găsi aseminea pentru mine partie. După ce la urmă au văzut că eu mă unesc cu socotinţa lui, mi-au descoperit că are întru închipuire a vorovi în predmetul acesta cu paharnicul Mihalachi Ghiţăscu, ce trăia în acea vreme la satul Cotojănii tot din acel ţinut al Hotinului, ca unul ce are copilă cu anii deplini spre căsătorie, şi pe care adusese întâmplarea a o vedea şi eu de vro două ori, iar nu şi a vorovi.

Atunci l-am rugat să cerce acest lucru, şi dacă va videa că se poate isprăvi, apoi să-mi facă ştiut. După aceea m-am întors acasă.

Intrând moşul meu în vorbă de câteva ori cu Ghiţăscu, au văzut din partea lui oareşicare îngreuieri, care, după cum în urmă am aflat, au fost din pricină că el ca un interesat au cercetat pentru mine şi au auzit că aş fi lunatic şi că noaptea prin somn, sculându-mă din pat, umblu prin casă şi pe afară cu oghialul în cap şi fac strigări grozavnice, fără a şti a doua zi cele ce s-au urmat cu mine.

Din acele auziri, unele era prea adevărate pentru că eu din copilăria mea, spăriat fiind de multele priclucenii ce s-au întâmplat cu mine, cu adevărat pe atuncea uneori noaptea videam prin somn visuri înfricoşate şi făceam strigări de se trezea din somn toţi casnicii. Pentru aceea nefiind în pretenţie asupra Ghiţăsculuі pentru ce mi-au făcut, şi pe de altă parte nedând încă hotărâtor răspuns megieşei mele, am început cu vremea a închipui cu totul deosebite planuri, şi în sfârşit am hotărât că este de cuviinţă, după împrejurările mele, a mă desface de Besarabia şi a trece înapoi la patria mea în Moldavia, ca să caut prilejuri a păşi în propiştea slavei şi averei, cu care am avut pildă că s-au norocit mulţi din cunoscuţii mei tineri.

S-au zis şi s-au făcut.

Îndată în primăvara anului 1828, am trimis înştiinţare maicei mele la Moldavia ca să-şi oprească venirea ce avea a face la mine în Besarabia, m-am desfăcut de posesia Burlăneştilor, lăsând-o numai asupra moşului meu Chiruş, am vândut sămănăturile şi pânea ce aveam acolo şi am început a căuta mijlociri ca să-mi scot paşaport, să-mi vânz vitele şi toată pojâjia casei şi, adunând tot capitălaşul la un loc, peste iarnă să trec în Moldavia. Însă întâmplările neaşteptat s-au răsturnat într-alt fel, adică în acel an 1828 oştirile rosieneşti trecuse cu război asupra turcilor în Moldavia, şi aici în Besarabia mai pe la toate ţinuturile s-au fost făcut punere la cale de către ocârmuire a se găti un însămnat zapas de fân pentru iarna viitoare de atuncea, spre a căruia strângere în bună stare şi cosire la vremea cuvenită hotărâse în tot ţinutul a se orândui câţiva nadzirateli din dvoreni. În numărul acelora am fost şi eu însămnat de către predvodiţelul dvoresvii de atuncea la o parte de loc din ţinutul Hotinului, şi tocmai încă într-acea volosti unde era şi satul Cotojănii. Apoi pentru că spre gătirea fânului cum se cuvine cerea trebuinţa a avea eu de-a pururea priveghere la starea locului câteva săptămâni delaolaltă, şi pe lângă aceea în vreun sat din coprinsul acela cuviincioasă rezedenţie, îndată mi-am adus aminte de sfatul ce-mi didese moşul meu Chiruş cu vreo doi ani în urmă, şi ştiind că în satul Cotojănii se află fată mare, apoi, ca un holtei ce eram şi eu, am socotit că vremea ce am să o pierd cu strângerea fânului o voi petrece-o mai vesel dacă voi cvartirui în acel sat, şi pentru acel sfârşit mi-am însămnat acolo cvartira. Petrecând acolo în sat câteva luni şi fiind adeseori poftit de paharnicul Ghiţăscu, ziua la masă iar seara la ceai, am găsit bun prilej a mă cunoaşte mai de aproape cu fiica sa Zoiţa şi a încredinţa pe părinţii ei că dacă afară de strigările prin somn ce au auzit ei că întrebuinţez noaptea nu mai sunt încă asupra mea alte împiedicătoare cusururi, apoi vor face oareşcare greşală am atcazarisi iarăşi, când eu de al doilea aş arăta plecare a cere mâna fiicei lor, precum aceasta peste câteva

zile s-au şi întâmplat. Căci prin mijlocirea moşului meu Chiruş la acel an 1828 în luna lui avgust, pe lângă gătirea fânului împărătesc de strâns în stoguri şi în girezi, am isprăvit şi însoţirea mea cu fiica lor Zoiţa şi m-am întors la aşăzarea mea Burlăneştii (care încă nu se strămutase) nu numai cu nevastă tânără, dar încă şi frumoasă.

Iată ce vra să zică cea mai înainte de pronie cerească hotărâre.

La alcătuirea însoţirei mele, tocmală cu socrul meu, atât din partea mea, cum şi din partea moşului meu Chiruş, pentru zestre nu au urmat, ci cât au voit el a însămna prin izvodul de zestre, cu aceea m-am mulţămit, adică: douăzeci boi, douăzeci vaci cu viţei, una sută oi, patru cai cu brişcă acoperită şi şapte sute ruble argint bani gata, asemenea şi alte mărunţişuri neînsemnate.

Cu nunta mea, am cheltuit (după izvodul ce şi acum îl păstrez) aproape de cinci sute ruble argint, iar nânaş mi-au fost moşul meu Chiruş dimpreună cu mătuşa mea Savastiţa.

După ce mi-am adus nevasta la Burlăneşti, m-am alcătuit cu moşul meu Chiruş, şi pe lângă răscumpăratul de la dânsul a părţii mele din posesia Burlăneştilor, am cumpărat şi partea sa, rămâind deplin posesor pe tot satul. După aceea iarăşi singur am mai cumpărat în posesie pe trei ani acea moşie, nu de la Bălşoaia, ci de la vechilul ei colevschii secretar Iancu Filodor.

Capitolul al IX-lea

Folosul ce am avut din pricina unui înfocat de amor grec şi mutarea mea în ţinutul Eşii, la Zăhăicani

În acea vreme s-au deschis pentru mine o neaşteptată întâmplare şi prilej a-mi înmulţi capitalul. Şi iată cum.

Un grec, anume Neculai Sicà, fugit aicea în Besarabia de groaza stăpânitorului Moldaviei Ioan Sturza Voievod, asupra căruia el făcuse o satiră şi carele îl cerea de la ocârmuirea austriicească, unde pribegise el mai înainte, ca să-l deie să-l trimată la sultanul de la Ţarigrad ca pe un eterisit grec, s-au fost împrietienit cu mine încă de la anul 1822, şi când eram holtei totdeauna îl primeam la mine în casă, şi îl ţineam uneori şi câte o săptămână, numai pentru că era om vesel, mucalit şi foarte şagalnic. El prin prijlocirea cabazurilor lui nu numai că au găsit prilej a avea totdeauna intrare la kneaghina Ecaterina Ghica, ce trăia pe acea vreme în târguşorul ei Lipcanii, dar încă a lua de la dânsa în posesie (mai în zadar) două sate sau moşii, anume Druţa şi Hiliuţii, care se hotărăsc cu moşia Zăhăicanii, ce pe acea vreme era tot a ei. La Zăhăicani, în acea vreme, se afla posesor unul, medelnicerul Dumitrachi Zunbolu, om vechi al Ghiculesei, vechil şi strângător banilor veniturilor a altor a ei moşii. Acel Zunbolu avea femeie foarte slobodă şi simţitoare, însă primită în casa Ghiculesei, căreia voind şi prietenul meu Sicà a-i fi unul din cei mulţi a ei închinători, i-a făcut de câteva ori în predmetul acesta puneri înainte. Însă ea, cum se poate înţelege, cunoscând că anii lui, cari era peste cincizeci, îi vor face poate împiedecare la

încujbarea genunchilor înaintea ei la vremea jertfirei, cu totul s-au acazarisit.

Grecul, pentru o asemenea necinste şi nebăgare în seamă, îmbătându-se de mânie, au hotărât să-i facă simţitoare răsplătire. Şi aşa, ştiind că Ghiculeasa iubeşte a asculta feluri de anecdoturi ce se urmează pe la casele omeneşti, şi pe lângă aceasta este încă la toate lesne crezătoare, au început a zugrăvi pe medelnicereasa către dânsa cu cele mai scârnave boieli şi a-i pune înainte cum că ea până la acea stare a desfrânării au ajuns, încât toţi oamenii pe din afară o socotesc întocmai şi poate mai rău decât pe nimfele de la Podul-roşu din oraşul Eşului, şi cum că el aude pe toţi vorovind şi mirându-se cum o kneajnă însămnată ca Ghiculeasa, şi ştiută la toată lumea de cinstită, se poate micşura până la atâta de primeşte în adunarea ei o asămenea categorisită damă precum medelnicereasa.

După aceea au început asăminea a pârî şi pe bărbatul ei Zunbolu, arătând că au aflat cum că el face multe zloupotreblenii la vânzarea moşiilor ei în posesie şi, ameţind-o cu feluri de făţărnicii, se foloseşte pe tot anul cu însămnate sumi de bani, păgubind-o pe dânsa, fără măcar a fi vrednic de a cunoaşte mila ce se revarsă de către dânsa asupra lui, şi că pentru moşia Zăhăicanii, care i-au dat-o lui în posesie, el găseşte şi are încă sigur muştereu care dă îndoit preţ, peste acela ce ea primeşte de la dânsul numai în socoteli de cheltuieli şi proci.

Ghiculeasa auzind aceste, fără a cerceta mai mult, s-au mâniat asupra medelniceresei şi a bărbatului ei Zunbolu mai amarnic decât amorezatul Sicà, şi îndată au poruncit unei slugi să facă cunoscut cei întâi să nu îndrăznească mai mult a călca piciorul ei în casă la dânsa; medelnicerului să lipsască din slujbă şi de pe moşie, iar lui Sicà să-i aducă muştereul ce are pentru Zăhăicani, spre a-i vinde moşia.

Sicà, după ce au văzut că intrigile lui au prins loc la Ghiculeasa, în câteva rânduri au venit la mine şi, fără a-mi descoperi ceva pentru acele, pe de departe îmi lăuda moşia Zăhăicanii şi mă îndemna ca să o

cumpăr în posesie, căci poate fi foarte folositoare pentru mine, ca unul ce mă cunoaşte el că sunt silitor lucrător de pământ şi pot face acolo cu vremea mare stare. Însă eu totdeauna mă apăram puindu-i înainte că sunt necunoscut cu obiceiurile acelui ţinut şi nu am nici un fel de plecare a mă strămuta acolo, având mai ales a ţinea în posesie Burlăneştii încă doi ani de zile, pe lângă aceea că vremea acei posesii pe anul de-ntâi e trecută (fiindcă aceea era pe la 10 april), şi osebit încă nici bani gata deodată la mine nu se găsesc, fiind întrebuinţaţi în cumpărarea a vro 80 boi de negoţ ce făcusem în acel an.

Aceste a mele îngreuieri nicidecum nu era lui plăcute, şi nici alţi muşterei, precum arătase Ghiculesei, pe acea vreme nu putea găsi, pentru aceea el se găsea atuncea între trei strâmtoriri: întâi, că nu era în putinţă a-şi răsplăti asupra defăimătoarei lui; al doilea, că nu putea sluji pe Ghiculeasa a-i găsi muştereu pentru Zăhăicani, cu preţ folositor precum îi făgăduise, iar al treilea, se îngrijea foarte că dacă planul lui în grabă se va potoli, şi pârâţii lui iarăşi vor intra în acea de-ntâi a ei milă şi adăpostire, şi el la urmă va rămânea foarte ruşinat, că după toate stăruinţele lui nu au fost în stare a-şi răsplăti asupra lor, precum au început. Acestea toate l-au silit iarăşi a veni la mine, şi pe lângă multe folositoare puneri înainte ce mi-au făcut, au adaus a-mi zice că sufleţeşte mă iubeşte şi îmi voieşte binele pentru buna primire şi îndatoririle ce i-aş fi făcut în vremea aceea când el se afla în lipsă, şi altele, şi la urmă cu hotărâre mi-au arătat că el nu va ieşi din casa mea până când nu mă voi uni a merge îndată la Lipcani şi a cumpăra acea moşie de la Ghiculeasa, pentru care el au făcut toată punerea la cale, şi ea cu nerăbdare mă aşteaptă ca mai în grabă să sfârşească şi să se pornească la Moldavia; iar pentru ceea ce se atinge de banii înainte ce vor trebui a se da câştiul întâi, să nu fac nici un fel de îngrijire, căci el i-au adus cu dânsul şi mă va înlesni cu ei până voi vinde boii.

Eu atuncea, neavând în grabă cu cine să mă sfătuiesc, am stătut câteva ceasuri la gânduri, şi la

urmă m-am întors către grec şi i-am strigat: „Voiesc să-mi cerc norocul. Iată, merg cu d-ta la Lipcani ca să sfârşesc pentru Zăhăicani precum mă sfătuieşti”. Şi îndată ne-am pornit.

După ce am ajuns la Lipcani, numai din câteva cuvinte am sfârşit tocmala cu Ghiculeasa pe şase ani şi câte 1.100 ruble argint pe tot anul, dându-i 550 ruble argint câştiul întâi a acelui an 1830 (din cari 400 ruble le-am fost luat împrumut de la Sicà) şi până la facerea legiuitului contract mi-au dat numai o răspiscă de primirea lor; după aceea, trimiţând la Hotin ca să-mi aducă hârtie pentru contract, am rămas în Lipcani, iar Sicà s-au pornit acasă, zicând că de vreme ce au isprăvit toate precum au dorit, apoi nu are pentru ce aştepta în Lipcani.

Numai ce au ieşit el din târg, îndată în urma lui au sosit şi medelnicerul Zunbolu, care, aflând că moşia Zăhăicanii s-au vândut, pe loc au alergat la Ghiculeasa, şi căzând la picioarele ei cu lacrămile pe obraz în fiinţa mai multor boieri ce se întâmplau acolo, au început a striga aşa: „Vai mie! Milostiveşte-te, stăpână, şi nu mă osândi; decât m-ai da acuma afară de pe moşie fără veste, mai bine mi-ai lega o piatră de grumazi şi m-ai arunca în fundul adâncimii apei Prutului”.

Ghiculeasa, văzând această sţenă, s-au tulburat şi, roşindu-se pe faţă, i-au zis că după împrejurări deşi îi este milă de dânsul, dar nu are nici un chip a-l ajuta, mai ales în predmetul moşiei, pentru că au apucat a o vinde.

Medelnicerul atuncea au început cu linguşire a zgândări iubirea ei de slavă şi a-i zice că el este foarte bine încredinţat că dacă numai o bunăvoinţă a ei s-ar ivi asupra lui, apoi nu are îndoială că steaua norocirei lui nu va străluci, precum şi mai înainte. Atuncea un boier din cei ce se afla acolo, Toderaş Crupenschi, au zis greceşte către Ghiculeasa (socotind că eu nu voi înţelege) cum că ea, dacă va voi, are încă toate îndemnările a ajuta omul ei, ca una ce n-au apucat încă a slobozi formalnic contract, dar pentru că ea ştia mai de demult că eu vorovesc câte

ceva greceşte, uitându-se la mine i-au răspuns că vorba ei, numai, este totdeauna la dânsa mai sfântă decât formalnicul contract. Crupenschi atunci şi-au muşcat limba şi, roşindu-se ca sfecla, au zis: „Aceasta este prea adevărat”. Şi mai mult nu au întins vorbă.

După aceea medelnicerul au pus mijlocitori către Ghiculeasa ca să strice tocmeala, iar către mine ca măcar anul acela să-i slobod lui moşia, ca să aibă vreme a se desface de pâni şi de datorii.

După împrejurări şi din câteva vorbe a mijlocitorilor (cari toţi era partizanii lui), am înţeles că Ghiculeasa, ca una ce şi medelnicerul îi făgăduise preţul ce am dat eu pe moşie, ar avea plecare să strice tocmeala cu mine, numai se îngrijea ca nu cumva să-i aduc aminte de răspunsul ce au dat lui Crupenschi, pentru aceea trebuinţa cerea a se primi din partea mea foarte bune măsuri, spre a nu-mi fi truda şi alcătuirea ce făcusem în zadar, mai vârtos că şi însuşi Ghiculeasa începuse a mijloci către mine ca să mă unesc la cererea medelnicerului de a-i slobozi un an din cei şase ai posesiei; şi aşa după închipuiri, am judecat aceasta, că dacă nu voi da medelnicerului moşia pe un an de bunăvoie, apoi la urmă voi fi silit a da de nevoie şi, în loc de un an, voi pierde şi pe ceilalţi cinci ani, pentru că dacă Ghiculeasa în contract îmi va pune înadins vreo condiţie care pe mine să mă supere, apoi atuncea singur voi fi silit a mă lepăda de acea posesie şi a-mi cere banii înapoi; al doilea, dacă voi slobozi anul întâi, apoi îndatoresc pe Ghiculeasa, ca să poată a se făli că tot numai ea au ajutat pe medelnicer, iar nu alţii, şi pe altă parte cu aceasta eu, în loc de pagubă, am încă folos şi înlesnire a nu datori lui Sicà cu banii, îndelungată vreme a-mi face cuviincioasele puneri la cale pentru anii viitori a acestei posesii.

Aceste toate bine cumpănindu-le, m-am dus la Ghiculeasa şi i-am zis că dacă are dorinţă a mai fi medelnicerul încă un an de zile pe moşia ei, apoi eu nu mă împotrivesc, decât numai o rog ca vadeaua pe şase ani a posesiei mele să se înceapă după

împlinirea anului dat medelnicerului; ea atuncea mi-au mulţămit de îndatorirea ce am făcut cu aceasta şi au poroncit să se scrie contractul după voinţa mea.

Săvârşind într-acest chip această treabă, şi primind de la medelnicer acele 550 ruble banii câştiului daţi de către mine Ghiculesei, m-am întors acasă vesel pentru isprava ce am făcut, însă acolo viind am văzut pe nevastă-mea supărată şi cu oareşcare sială, şi cercetând pricina am aflat aceste: Grecul Sică purcegând de la Lipcani, în loc să se ducă la casa lui, precum mi-au fost spus la pornire, s-au dus la mine la Burlăneşti, ca să aducă, după cum spunea el, vestire de bucurie că eu am cumpărat Zăhăicanii; nevasta mea, ştiind că-mi este prieten şi cunoscut, l-au primit cu mulţămire şi l-a oprit la masă. Grecul după aceea au început cu ritorică a-i pune înainte că el multă osteneală şi stăruinţă au întrebuinţat, până au putut aduce în săvârşire interesul ce am împlinit eu în acea zi la Lipcani, cu luarea în posesie moşiei Zăhăicanii, care mijlociri dacă le-ar fi întrebuinţat pentru altul, apoi ar fi trebuit acela a-i face mulţămire cu însămnată sumă de bani; dar el, nefiind interesat de aceea, nădăjduieşte cum că ea, preţăluind aceea a lui trudă, va face pentru dânsul cu totul osebit îndestulare, învrednicindu-l a avea intrare în livada prieteşugului ei, supt umbra copacului dragostei. Şi că pe lângă toate aceste este bine încredinţat că ea nu va fi împietrită la inimă a-i face despre aceasta ocaj, precum nu demult i-au făcut varvara medelniceresă, mai ales fiind atuncea întru aceasta cea mai îndemănatecă şi mai cu bun prilej întâmplare a nu fi eu acasă, şi altele.

Nevasta mea, nefiind deprinsă până atuncea a auzi asemenea aligorii, s-au sastisât deodată, dar după ce au înţeles noima lor s-au întors şi au zis că dacă el numai pentru acel ţel au întrebuinţat ostenelele şi trudele ce le arată, apoi cu îndrăsneală poate a-i zice că el cu totul se află rătăcit şi plin de deşărtăciune, şi că îi este de mirare cum în căpăţâna lui cea grecească şi înflorită încă şi cu cărunteţă nu s-au găsit cât de puţină măcar înţelepciune a judeca că dacă o damă

precum medelnicereasa, care este cu 20 ani mai mare decât dânsa, nu s-au micşurat a-i da voie măcar de a linge colbul de la buşmachiii ei, apoi cu cât mai vârtos s-ar apleca la cererea lui o tânără ca dânsa, de curând căsătorită, care este deprinsă de la casa părintească cu bune şi cinstite purtări şi care pe lângă aceste se află însoţită cu bărbat tânăr şi frumos, cărui îi este îndatorită cu credinţă până la cea mai din urmă a ei suflare.

După aceea i-au zis încă că îl roagă, dacă voieşte a prelungi prieteşugul cu bărbatul ei, apoi altă dată să nu mai îndrăsnească a-i pune înainte asemenea deşarte aligorii.

Grecul, în loc să se ruşineze de uprecul ce i-au făcut, a fost atâta de aprins, încât s-au repezit după dânsa şi fără veste au sărutat-o. Atuncea ea, mâniindu-se, l-au stupit drept în obraz, iar grecul s-au întors către dânsa şi i-au zis că de vreme ce ea este atâta de necunoscătoare îndatorirelor ce au făcut bărbatului ei, apoi să-i fie ştiut că el îi va face răsplătire şi va păţi şi ea întocmai ca defăimătoarea lui medelnicereasă.

Ea, auzind încă şi aceste de pe urmă obraznice vărajănii, au ieşit din graniţele răbdării şi îndată au poroncit slugilor de l-au dat afară din casă.

După ducerea lui au început a închipui că poate pasul acest de pe urmă să fi fost de prisos şi să nu-mi fie mie plăcut. Pentru acel sfârşit am găsit-o eu tulburată când m-am întors acasă.

Liniştindu-mi după cuviinţă nevasta şi lăudând-o pentru vitejia cu care ş-au apărat cinstea, îndată am trimis grecului Sicà împrumutatele în Lipcani 400 ruble argint, şi nefăcându-i nici un uprec pentru obrăznicia lui, i-am mulţămit pentru facerea de bine şi i-am scris că, după împrejurările ştiute lui, uşile prieteşugului nostru pe viitorime trebuie să fie închise.

Aceste au fost împrejurările şi întâmplările care m-au scos din ţinutul Hotinului, şi m-am mutat la posesia satului Zăhăicani din ţinutul Eşii.

Dar până voi arăta cele urmate cu mine după aşezarea mea acolo, voiesc a povesti câte ceva şi pentru darul de bani ce am arătat mai sus că mi-au lăsat Constandin Ladà prin diata ce au făcut înaintea morţei sale, ca să fie ştiut şi pentru acel predmet.

Capitolul al X-lea

Mergerea la Bucureşti. Priclucenia ce am avut în oraşul Eşii. Întâlnirea cu rudeniile părinţilor mei şi luarea de la dânşii adeverinţă şi dovezi pentru tragerea neamului meu

La darul acela eu încă din tinereţă, nu ştiu pentru ce, nu puteam pune temeinică nădejde ca să mă îngâmfască în părere că voi avea cândva dintr-însul folos ca să fac cu vreme stare, şi să nu mă silesc cu mare luare aminte a chivernisi bine capeicele ce agonisam, dar nici însă cu totul puteam uita de dânsul, şi pentru că aflasem că în diata lui Ladà se cuprindea că eu am să primesc de la epitropii aceluia, tocmai când voi veni în vrâstă legiuită de 25 ani, apoi în câteva rânduri stolniceasa Leonard, după rugămintea mea, au făcut cerere cătră epitropi cerând ca acei bani să-i trimată aici în Basarabia unde eu mă aflu în slujbă, au către mine, sau fratele maicei mele pamecinul Costache Chiruş, spre a nu fi silit eu în acea vreme (adică când voi veni în vrâstă) a întrebuinţa cheltuieli cu venirea acolo, încredinţându-i că acei bani vor fi şi aici sub bună păstrare întocmai ca şi la dânşii. Însă ei totdeauna încurca şi da feluri de aligoriceşti şi neînţelegătoare răspunsuri, până când la anul 1821 s-au primit aice înştiinţare cum că ei, din pricina tulburărilor ce s-au iscat în acea vreme în Valahia, au fugit de groaza turcilor din oraşul Bucureşti şi s-au împrăştiat pe la feluri de oraşe din Transilvania, şi până la anul 1830 nici o adevărată ştiinţă de întoarcerea lor înapoi de la Bucureşti încă de la nimene nu puteam căpăta.

Aşa, în toamna anului aceluia, făcându-mi cuviincioasa arătare la Zăhăicani şi la Burlăneşti, am hotărât să mă duc însuşi acolo, ca să văz nu cumva mă voi întoarce înapoi cu vreo însemnată sumă de bani, măcar de una mie galbeni, precum mulţi aicea închipuia, socotind cursul banilor de la 1816, dobânda pe tot anul în capete şi altele. Deci, scoţându-mi paşport, pe la sfârşitul lunei lui dechemvri am trecut graniţa prin tamojna Sculenilor, şi de acolo, trimiţându-mi brişca înapoi, m-am dus până la oraşul Eşii cu năimit harabagiu, şi am tras în gazdă la hanul Coroiu. Acolo am rămas câteva zile ca să caut chip a scoate podoroşcă ca să merg la Bucureşti cu cai de poştă, dar pentru că acelea pe acea vreme la alţii nu se slobozea, fără numai la cinovnicii rosieneşti şi moldoveneşti cari se aflau în slujba spătăriei, apoi prin mijlocirea unui prieten al meu de aicea din Besarabia care sluja acolo la divanul împlinitor, degrabă prin dare de bani am căpătat dorita mea podoroşcă, numindu-mă însă printr-însa cinovnic al Divanului, trimis spre gătirea conacurilor trebuincioase pentru un gheneral sau paşă otomanicesc ce avea să vie prin Valahia de la Costandinopoli, spre întâmpinarea mergătoriului acolo rosienescului ministru Rebopier; şi aşa după primirea aceea mă găteam a mă şi porni, când atuncea neaşteptat au venit la acel han în gazdă un văr primar al meu de la Focşani, anume Grigori Şăndrea, fiul mătuşei mele Safta Şăndrea (de care am pomenit la cap. al 2-lea), pe care nu-l văzusem încă din copilărie, şi pentru ca să-l văz mai bine, şi să merg totodată cu dânsul la Focşani, am hotărât să rămânem amândoi în Eşi până îşi va isprăvi el interesurile, şi peste câteva zile să ne pornim.

Într-o sară mergând Şăndrea în târg pentru trebuinţele sale, şi rămâind numai singur la odaie, îmi era foarte urât, şi neavând ce face, m-am dus alăturea la alte odăi tot din acel han, unde cvartiruia un cinovnic de la divanul acela ce mi s-au dat podoroşca, şi unde se aflau atuncea adunaţi alţi câţiva cinovnici de aicea din Besarabia, ce slujise la

feluri de departamenturi ale Moldaviei, şi pentru bunele lor purtări se isgonise din slujbe, asemenea un fiu a unui din magnaţii Moldaviei, pe care ei îl numea cuconul Costăchel Ghica.

Toţi aceştia se inglindisea în cărţi cu nişte jocuri care le numea ei bancul şi otuzbirul, spre a uşura ceva din greutatea paralelor agonisite în slujbă şi a le fi buzunarurile mai slobode.

Acolo intrând, m-am pus pe un scaun şi, trăgând ciubucul, priveam cum nenorociţii olandeji, carboavile şi talerile umbla la dânşii cu mare repegiune din mână în mână. Atuncea unul din aceia care a doua zi după sosirea mea în Eşi îmi făgăduia că dacă îi voi da 15 olandeji are chip a-mi scoate podoroşcă a merge nu numai la Bucureşti, dar încă şi la Mecca în Arabia, săvârşind ecspeduirea olandejilor şi a altei monetă ce mai avea în buzunar, s-au pus lângă mine şi au început a mă întreba ce mai fac şi de am scopos a scoate printr-însul podoroşca ştiută, precum am vorovit, sau nu. Eu i-am răspuns că aceea acum s-au scos de cătră alţii, şi peste câteva zile mă şi pornesc la Focşani. El m-au rugat că dacă o am pe lângă mine, apoi să i-o arăt şi lui spre pierierghie. Eu, neştiind caracterul lui şi închipuind că, deşi este jucăuş de cărţi, dar poate totodată să aibă şi soveste, am scos podoroşca din buzunar şi i-am arătat-o; atuncea el în mână luând-o, după ce au cetit-o, au început cu hohot a zice cătră ceialalţi: „Boieri, iată ce fel de zloupotreblenii face la visterie, d-lui spătarul Sion, primeşte banii progunului şi roşferturi de la feţe de peste graniţă, şi le sloboade podoroşchi ca să meargă în socoteala visteriei cu cai de poştă, numindu-i cinovnici”. Aceia interesându-se mai mult pentru hodul cărţilor decât pentru zloupotrebleniile spătarului Sion, nu au voit a-şi întoarce luare aminte la vorbele lui; atuncea el, întorcându-se cătră mine, mi-au zis că el ca unul ce din pricina zavistuirei lui Sion este depărtat din slujbă, şi lipsit de banii cheltuielii, apoi se găseşte silit a opri acea podoroşcă la sine şi a doua zi dimineaţă a o predstavlisi cu dochesenie ocârmuitorului divanurilor Moldaviei,

ghenarariului rosienesc Mircovici, ca măcar cu aceea să poată răsplăti şi el lui Sion pentru depărtarea lui din slujbă.

Eu, văzând că am picat în mijlocul scorpionilor, am început a-i face felurimi de rugăminţi, a nu face el asemenea pas, căci, pe lângă Sion, poate a mă aduce şi pe mine, care nu am făcut nici un fel de nemulţumire, la neprevăzute supărări şi pierdere de vreme; însă el nicidecum nu au voit a se îndupleca la cererea mea, ci puind în buzunar podoroşca, au ieşit din casă afară.

Eu însă deşi de mai înainte înţelesesem cum că acea podoroşcă este făcută cu vicleşug, însă închipuiam că în Moldavia, unde toate trebile nu sunt regulate, este iertat a se face asemenea, şi pentru aceea cu răceală întorceam luare aminte despre aceea; însă atuncea deşteptându-mă şi simţind că în Eşi se află ocârmuitor rosienesc, la a căruia ştiinţă dacă va ajunge o asemenea zloupotreblenie, se va deschide o rană foarte simţitoare, care poate să aducă şi pe prietenul meu la necinste, am alergat îndată la soderjatilul acelui han, sărdarul Dimachi, şi l-am rugat să facă toate chipurile ce ştia şi să mă scape de la această belea, ce neaşteptat m-au întâmpinat în gazdă la dânsul.

Dimachi, chemând cinovnicul deoparte, au vorovit cu dânsul câteva ceasuri, după aceea viind la mine mi-au spus că, dacă îi voi da zece olandeji, îmi va da podoroşca înapoi şi nu va face nici un fel de iabedă.

Închipuind că această sumă, pe lângă supărarea ce puteam avea eu şi prietenul, este o bagatea (o nimică), îndată fără nici o vosrajănie am scos acei zece olandeji, şi dându-i, mi-am căpătat înapoi podoroşca, şi am scuipit asupra lui.

Ducându-mă la mine în odaie şi voind a o strânge la un loc cu paşportul în buzunar, deodată am văzut că acela lipseşte de acolo. M-am spăriat cu totul, şi iarăşi m-am dus la Dimachi, şi l-am rugat să meargă la cărturari şi să-l caute, căci trebuie să fi căzut jos când am scos podoroşca din buzunar.

Dimachi, întorcându-se de la aceia, mi-au spus că cu adevărat se află acolo la alt cinovic, care spre a păzi tăcere pentru pricina auzită de dânsul în vremea fierbinţelei otuzbirului cere a i se da şi lui măcar cinci galbeni olandeji.

Nedorind a avea peripalcă cu asemenea oameni, am dat şi acei cinci olandeji, şi am scos şi paşportul.

După aceea, târziu noaptea, întorcându-se Şăndrea din târg, i-am istorisit cât de vesel m-am inglindisit (am petrecut) în lipsa lui de la gazdă. El atuncea, mirându-se, m-au sfătuit că decât voi mai zăbăvi în Eşi până îşi va săvârşi el interesurile ce are, mai de cuviinţă este a mă porni singur înainte la Focşani şi a-l aştepta acolo ca nu cumva cartojnicii, după ce se vor trezi din beţia cărţilor, să-şi închipuiască că pentru o asemenea treabă au luat de la mine foarte puţină mulţămire, şi a doua zi să mă pârască la Mircovici, şi să fiu silit a pierde pe loc cine ştie câtă vreme până mă voi îndrepta. Cunoscând că sfătuirea lui are loc, şi este binecuvântată, asemenea că şi proorocia lui poate a se împlini, am poroncit slugii până în ziuă să-mi aducă de la poştă cai ca să mă pornesc mai de dimineaţă, până a nu apuca a se deştepta cartojnicii. După aceea mâncând, ne-am culcat cu Şăndrea de-a picioare, pe un divan ce era în acea odaie, şi am adormit.

La o vreme foarte târziu, eu, din pricina unui sunet ce am simţit în casă, am deschis ochii; şi deodată am văzut pe Şăndrea stând în picioare, cu ghizălicul (armulca) în mână şi fără ismene în picioare; pe sărdarul Dimachi cu o lumânare aprinsă în mână, şese arnăuţi fioroşi înarmaţi în pistoale şi iatagane, un moldovan cu cuşma în mână şi un oştean cu şinealul în spate, de supt carele se vedea epoleturi ghenaraliceşti şi câteva ordine. Acest de pe urmă mergând mai întâi la Şăndrea l-au întrebat cine este, şi spuindu-i că este Grigore Şăndrea de la Focşani, nu i-au zis nimică, nici i-au făcut altă întrebare. După aceea s-au apropiat şi de mine şi m-au întrebat asemenea de unde sunt. Eu din cea întâi vedere am închipuit că toţi aceştia sunt duhuri necurate şi

năluciri, şi făcându-mi cruce am început a bodogăni Tatăl Nostru şi alte molitve. Dar după ce am mai boldit ochii, am cunoscut că acel cu epoleturi este hatmanul Moldaviei Constandinică Paladi; pe loc am închipuit că proorocia Şăndrii s-au împlinit şi cartojnicii m-au pârât la stăpânirea locului, şi de aceea au venit hatmanul ca să mă rădice la închisoare; pentru care fiind oareşce şi din copilărie fricos, atâta atuncea straşnic m-am spăriat, încât nu puteam răspunde nici un cuvânt, nici măcar a mă scula din aşternut, ca să fac cinste cu aceea hatmanului ce sta în picioare. Acesta se vede că au cunoscut îndată îngrozirea mea, căci foarte cu blândeţe şi încet fără strigare au început a mă întreba de unde sunt, unde şi la ce loc merg, unde îmi este paşaportul, pe unde am trecut graniţa, la cine anume din Eşi am fost în acea zi şi altele. La toate aceste întrebări eu, zgâlţâind din dinţi, cu mare greutate, încet, încet dam câte un răspuns, poftorind cuvântul de două sau de trei ori, întocmai ca acei degeraţi de frig, şi după ce hatmanul au putut înţelege că eu sunt din Besarabia, şi în acea zi am fost la polcovnicul de miliţie anume Toderică Balş, a căruia moşii din Besarabia le am în posesie, au cerut să-i arăt paşaportul. Eu, fiind tot îngrozit de spaimă, am umblat cu dânsul în mână de câteva ori şi nicidecum nu-l puteam cunoaşte ca să-l aleg dintre alte hârtii; am avut noroc că podoroşca era pusă de cu sară la alt loc, căci puteam să i-o arăt aceea în loc de paşaport şi să-mi fac însuşi supărare mai degrabă decât cărturarii. În sfârşit, văzând că nu-l pot afla, am chemat sluga şi acela îndată l-au cunoscut şi l-au dat în mână hatmanului, care, după ce l-au cetit, au întrebat pe moldovanul ce era în casă de sunt eu acela carele el au arătat. Acela au răspuns că cu adevărat sunt eu, atuncea hatmanul, zicându-mi ca să mă odihnesc în pace, îndată cu toată suita au ieşit afară din casă, şi iarăşi am rămas amândoi cu Şăndrea, carele, pe lângă mirarea ce avea pentru venirea hatmanului, îmi făcea uprecuri că nu am urmat pildei lui de a mă scula în picioare ca să dau

cuviincioasa cinste unui asemenea însemnat om precum hatmanul.

După aceea, nemaiputând adormi, făceam feluri de închipuiri de pricina asemenii veniri, mai ales că nu au pomenit nimică pentru podoroşcă.

Înspre ziuă am sculat sluga şi l-am trimis la poştă de au adus cai, şi după ce s-au luminat bine de ziuă am ieşit afară din Eşi, fără a şti ceva atuncea pentru pricina vizitarisirei ce mi-au făcut hatmanul. Aceea am aflat-o tocmai după întoarcerea mea de la Bucureşti; şi iată ce au fost: În acea vreme cea mai mare parte a norodului şi o seamă din boierii cei din starea al doilea şi al treilea se aflau nemulţămiţi cu alcătuirea reglamentului (aşăzământului) ce se făcea din nou în Moldavia şi avea oareşcare plecare a rădica bunt în însuşi oraşul stoliţii, iar pe la răspintinile uliţilor, pe la casele boierilor celor mari, mai în toate dimineţile se găseau lipite pe ziduri pascvile şi feluri de cuvinte ocărâtoare asupra ocârmuitorilor boieri a Moldaviei şi a însuşi mitropolitului Veniamin. Asemenea se găsea unele ca acelea lepădate, fără veste, prin departamenturi şi alte locuri de acolo din Eşi, fără a se putea prinde sau a se dovedi pe acel care le-ar fi lepădat, pentru care sfârşit mai la urmă ocârmuirea hotărâse a întrebuinţa cea mai neadormită privighere, a prinde pe unul din alcătuitorii sau lepădătorii acelora, spre a se descoperi din aceia şi pe ceilalţi.

În ziua aceea (când au venit noaptea hatmanul la mine cu vizita) eu fusesem la o bărbierie ca să-mi spăl capul, dimpreună cu un cunoscut al meu din Besarabia, ce se afla acolo în slujbă, anume Alecu Stavăr, carele au şi spus bărbierului de unde sunt, şi la a căruia dugheană, după ieşirea mea de acolo, s-au găsit o pascvilă lepădată. Îndată, după poruncile slobozite, s-au făcut înştiinţare de aceasta hatmanului, agăi şi poliţmaistrului rosienesc ce era atuncea în Eşi, s-au chemat pe bărbier la dopros ca să arate cine a fost într-acea sară la dânsul, şi el au spus că între alţii au mai fost şi un boier din Besarabia, îmbrăcat cu o şubă foarte scumpă de vulpe albă,

închipuind că şuba mea cea de lup albă ar fi fost de vulpe albă. Pentru acel sfârşit, aga şi hatmanul îndată au împănat tot Eşul cu înarmaţi arnăuţi ca să caute toţi besarabenii veniţi acolo, ca să vază nu cumva se va descoperi că şi ei s-au apucat a primi împărtăşire la bunturile ce se urzise în Moldavia, precum cu câteva zile mai înainte se primise înştiinţare că au făcut neastâmpăraţii leşi în Podolia şi în alte locuri.

Aceasta a fost pricina vizitarisirei d-lui hatman.

A doua zi, adică la 10 ghenar 1831, ajungând în oraşul Focşani, lângă graniţa Valahiei, am tras drept la casa vărului meu Grigore Şăndrea, unde, după înştiinţarea ce am făcut încă de la Eşi, s-au adunat fraţii mei Sandulachi şi Vasile şi sora mea Săftica cu bărbatul ei Scarlat Avramov şi alte de aproape rudenii, şi am petrecut cu dânşii foarte vesel mai bine de o săptămână. După aceea prin mijlocirea unui hin, botezat de tatăl meu, carele în acea vreme se afla epistat asupra poştelor din Valahia, am căpătat iarăşi podoroşcă pentru cai de poştă şi m-am dus la Bucureşti având pe drum şi în cea dintâi noapte a sosirei mele acolo osebite priclucenii, care pentru a nu îngreuia pe ascultători nu le adaug aicea.

Sosind în Bucureşti noaptea târziu, a doua zi m-am dus îndată la un prieten al meu de la Hotin, guberschi secretar Hâncu, ce se afla perevocic la divanul săvârşitor al Valahiei, şi la unul Costache Pirgu, ce slujea tot la acel divan la odelenia finanselor, către carele aveam osebită recomandaţie de la soslujevţul şi bunul meu prieten Dimitrie Bontăş şi cerere ca către un trimis al lui să mă ajute şi să mă înlesnească la toate interesurile ce voi avea acolo.

De la acesta şi de la alţi cunoscuţi ai mei de acolo, cu mare părere de rău am aflat cum că epitropii lui Ladà, din sumile de bani ce au însemnat el prin diată, au îndestulat numai surorile lui, soţia lui, rudeniile ce se aflau în Bucureşti şi unele din bisericile de acolo, de care se îngrija ca să nu facă strigare pentru neîmplinirea de către dânşii cuprinderea dieţii, iar banii cuveniţi a mai da după aceea la câţiva săraci, mănăstiri de pe afară, gramaticului Ianachi şi mie i-

au împărţit binişor între dânşii frăţeşte, ca pe o dreaptă a lor avere; şi după aceea la anul 1821 mai iscându-se în Valahia tulburările rădicărei grecilor asupra otomanilor, prin venitul atuncea acolo kneazul Ipsilante şi Bimbaşa Sava, au fugit pe la feluri de locuri, unii au murit, alţii au mofluzit, iar alţii cu totul au sărăcit, încât nu numai că nu sunt în stare a răspunde banii ce mi se cuvin, dar nici ei cu ce a trăi.

Aflând aceasta, m-am căit cu totul că, lăsându-mi interesurile, caut potcoave de la cai morţi prin Valahia şi m-am întors către Pirgu rugându-l să mă sfătuiască ce să fac.

El, stând câteva ceasuri la gânduri, mi-au răspuns cum că îşi aduce aminte că ar fi vorovit la o casă în Bucureşti nişte prieteni a lui că unul sărdariul Neculai Vasilescu, ce era ginere lui Dimitrie Triha, unuia din epitropii lui Ladà, au luat la dânsul în păstrare, după moartea socrului său, parte de bani ce au oprit la sine Triha din averea lui Ladà, şi că acel Vasilescu este om cu stare şi are de unde să-i răspundă în toată vremea, iar de ceilalţi nu poate fi nici o nădejde de scos asemenea bani, ci trebuie să le zic veşnica pomenire.

După aceea mai făcând şi altora despre aceasta întrebare, m-am încredinţat că vorbele Pirgului sunt foarte temeinice şi adevărate, şi îndată m-am întors către Vasilescu cu cererea banilor; însă fiindcă el era om foarte hâtru şi viclean, apoi îmi punea înainte feluri de vozrăjănii, din care mai la urmă am înţeles că el nu are camerenie a se desface cu mine miroliubo (în pace), şi am fost silit a da despre aceasta jalobă la gheneral consul rosienesc de acolo. Însă văzând că şi acolo se face prelungire cu chemarea protivnicului la judecată, prin departamentul pricinelor străine şi prin dragoman, şi pe de altă parte temându-mă ca nu cumva protivnicul, numai ca să mă încurce cu prelungirea, poate să ceară după pravilele Valahiei vadeaua de patru luni, lucru ce pe mine cu totul mă supăra şi mă îngrozea că voi pierde primăvara şi nu voi găsi nimica pus la cale despre aceea când mă voi întoarce

acasă, am rugat pe Pirgu ca să fie între noi mijlocitor şi să săvârşim mai bine prin învoială decât prin judecată, şi, după posloviţa moldovenească, să rămân din topor măcar toporâşte.

Bunul Pirgu au întrebuinţat în predmetul acesta, cu mare osârdie, toate stăruinţele sale; dar văzând că vicleanul Vasilescu voieşte a se desface de mine cu o sumă foarte mică, şi mai puţină încă decât a treia parte din acea ce au luat de la Triha, s-au filotimisit şi i-au hotărât că niciodată nu va lăsa pe recomănduitul de prietenul lui Bontăş a se obijdui de către dânsul precum închipuieşte, şi că el cu banii lui va cumpăra de la mine această pricină, şi ca unul ce se afla în slujbă şi în uvajănie la ocârmuitori, va răsturna cu totul aminterea această treabă, pretinderisind atuncea de la dânsul nu numai partea de bani ce au luat de la Triha, dar încă şi acele părţi cari le-au oprit de la dânşii ceilalţi morţi şi bancruţi epitropi, şi pe lângă toate aceste îi va fi şi cel mai mare vrăjmaş şi stăruitor a se da cu totul osebit şi lovitor pentru dânsul hod unei dele de cremenal ce el, Vasilescu, are la acel divan pentru nişte zloupotreblenii întrebuinţate la un jiudeţ (ţinut) a Valahiei.

Atuncea Vasilescu, neavând ce face, s-au învoit cu mine, şi dându-mi numai două sute galbeni olandeji, au primit de la mine eksoflisis, şi am arătat Pirgului că sunt mulţămit după împrejurări şi cu aceea, şi nu mi-au fost măcar în zadar venirea la Bucureşti.

După aceea din acei galbeni plătind pe la dughenele care luasem marfă pentru straile făcute mie şi nevestei, şi scoţând prin mijlocirea Pirgului podoroşcă pentru cai de poştă până la graniţă la Lipcani, am ieşit din Bucureşti pe la sfârşitul lunei lui fevruarie.

Viind înapoi la Moldavia, am mers la ţinutul Sucevei la satul Petia, unde se afla cu lăcuinţa moşul meu Teodor Vârnav, fratele tătâni-meu, şi în care ţinut era asemenea lăcuiţi şi alte rudenii ale mele de pe tatăl meu şi de pe maica mea, cărora am cerut de mi-au dat adeverinţă de la dânşii a cui fiu sunt, cine au fost părintele meu şi din ce neam se trage, cum şi

alte documenturi şi gramoti de la domnii stăpânitori a Moldaviei, date în feluri de vremi bunului meu jicniceriului Sandul Vârnav, moşului meu cluceriului Dimitrie Vârnav şi strămoşului meu stolnicului Toader Vârnav, pe care adeverinţă încredinţând-o de isprăvnicia acelui ţinut a Sucevei că este cu a lor adevărate iscălituri, m-am dus la Eşi, dimpreună cu moşul meu paharnicul Teodor Vârnav, ca să o formalisăsc după cuviinţă de Divanul Moldaviei.

Acolo a adus întâmplarea şi norocirea mea a găsi încă şi pe moşul meu Costache Chiruş de aicea din Besarabia, carele având cunoştinţă mai cu toţi boierii Divanului, m-am dus eu cu dânsul şi cu paharnicul Vârnav pe la toţi aceia şi le-au arătat că sunt fiul lui Costachi Vârnav, din care unii ştiind că tatăl meu şi moşul meu paharnicul Vârnav au fost adevăraţi fii a jicnicerului Sandului Vârnav şi fraţi cu ieşitul din viaţă sulgerul Constandin Vârnav, ce au avut soţie pe Ecaterina, nepoată mitropolitului Iacov, fără vreo deosebită vosrăjănie au încredinţat şi au întărit pomenita mai sus adeverinţă, adăogând a zice într-însa cum că şi ei au adevărată ştiinţă că eu sunt curgător din acest Vârnăvesc neam de boieri.

După aceea pe la luna lui april a acelui an 1831 m-am întors înapoi în Besarabia, aducând din banii luaţi de la Bucureşti numai 33 galbeni olandeji, osebit de straile şi alte lucruri ce am cumpărat din aceia acolo, spre a le avea pomenire pentru oarele când pocrovitelul şi voitorul meu de bine Constantin Ladà, şi m-am aşezat în satul Zăhăicanii din ţinutul Eşi, la posesia cumpărată, precum mai sus se arată, numai din intrigile amorezatului grec Neculai Sicà.

Capitolul al XI-lea

Cumpărarea de veci a moşiei Stângăcenii. Aşezarea mea în satul meu Pocembenii şi sfârşitul acestei istorii

Acolo în curgere de zece ani, prin osteneli, speculaţii, lucrarea pământului, stăruinţă, iar mai bine a zice după voia celui preaînalt, am agonisit şi m-am folosit foarte bine, înmulţind capitalul, cu carele la anul 1840 am cumpărat, de la pomenita mai sus kneaghina Ecaterina Ghica, o moşie de veci la acel ţinut a Eşului, anume Stângăcenii, în mărime de 2.700 fălci pământ, pe care sunt aşezate satele Druţa şi Pocembenii, lăcuite până astăzi cu 120 gospodari şi cu 45 suflete robi ţigani. La un sat din aceste, adică Pocembenii, mi-am făcut aşezarea, unde şi până acuma lăcuiesc.

Moşia am împodobit-o cu case bune, iazuri, mori, vie, livadă şi alte acareturi trebuitoare.

Toată averea mea mişcătoare şi nemişcătoare, după închipuirea ce fac, se poate preţălui peste 45 mii ruble argint.

Acest capital la aceia care sunt mai cu bună ştiinţă la speculaţie şi la gospodărie ştiu foarte bine că li se va părea foarte puţin, însă eu, ca unul ce nimică din început nu am avut, precum mai sus am arătat, nici însemnate prilejuri a-l înmulţi, mi se pare foarte mare, stăruindu-mă a nu-l pierde din mână. Şi m-aş socoti cel mai bogătaş, dacă nu aş fi însărcinat cu grea familie, şi dacă sistema de acum ar fi mai înfrânată în predmetul zadarnicelor cheltuieli şi măcar oareşce asămănată cu aceea din veacul al 18-lea.

Din soiuzul însoţirei mele cu Zoiţa, fiica paharnicului Ghiţăscu, până în această vreme, am câştigat cinci fete şi un fecior, anume Vasile, pe care pre toţi, pre cât îmi este putinţa şi înlesnirile, mă silesc a le da bună creştere şi bune moravuri.

În toată vremea am mare părere de rău că nu am avut norocirea a putea fi luminat cu învăţătură, rămâind până la această vârstă în întunericul cunoştinţei literaturei, şi blăstăm totdeauna copilăreasca mea lăcomie, care m-au silit a deşărta cutiele cu cofeturi şi cu rahatlocum ce le luase cu sine Costandin Ladà la călătoria lui din anul 1814 în Austria şi Sacsonia, unde avea nimerenie a mă lăsa la învăţătură.

Trăiesc în linişte cu megieşii; pe cei mai mari şi mai înţelepţi decât mine îi ascult; pe cei deopotrivă îi cinstesc; mă feresc de gâlcevuri, de pricini, de judecăţi, iar mai vârtos de datorii; mă mulţămesc cu ceea ce mi-au dăruit pronia cerească, şi toată stăruinţa mea acum este numai ca să mai înmulţăsc averea, nu pentru alt sfârşit, decât numai ca să las copiilor mei înlesnire a putea trăi în lume fără strâmtorire şi fără lipsă.

Aceasta este istoria vieţii, creşterii, învăţăturii şi a unora din cele mai însămnate priclucenii ce s-au întâmplat cu mine de la naşterea mea şi până acum. Cele ce se vor mai întâmpla cu mine, de astăzi înainte, nu-mi sunt cunoscute; rog însă de-a pururea pe atotputernicul D-zeu ca să mă păzească de năpăstuiri, de judecăţi şi de datorii, şi sfârşitul meu să se încheie cu bine.

Amin, amin.

Lămuririle unor cuvinte din această autobiografie

acazarisit: „cu totul s-au *acazarisit*” = a refuzat, nu a primit propunerea
ahotnic = doritor de, amator
alcătuit (m-am) = m-am învoit, am convenit, am pus la cale
anecdoturi romaniceşti = anecdote, povestiri romantice
aşezarea: „avea *aşezarea* lui în ţara de jos” = locuinţa, domiciliul, gospodăria
atcaz = refuz
atcazarisi (a) = a refuza; acelaşi cuvânt ca şi *a acazarisi*

beniş = îmbrăcăminte ţărănească
blagorodnii = simandicoşi, nobili
bunt = revoluţie
buşmachii = pantofi

cabazuri = glume, cabazlâcuri
camardineră = cameristă
camerenie: „nu are *camerenie* a se desface cu mine miroliubo”= nu are gând, intenţie a se desface de mine în pace
cartojnici = jucători de cărţi
catagrafie = inventar
categorisită: „o asemenea *categorisită* damă” = o femeie aşa de rău reputată
cathizmă = capitol, paragraf
căminar = un rang de boierie
câşti = rată de arendă
cfatirea = cvartirul, locuinţa, găzduirea
chirigiu = cărăuş
chivernisind: „*chivernisind* bine capitalul ce agonisam” = speculând bine

chizăş = garant
chizăşie = garanţie
cilenurile: „*cilenurile* (şlenurile) judecătoriei" = membrii judecătoriei, tribunalului
cinovnicii = funcţionarii
cirac = elev, discipul
ciraclec = învăţătură, practică
cit = stambă
clironom, clironomie = moştenitor, moştenire
colejschii reghistrator = registratorul cancelariei (al tribunalului)
colţuni = ciorapi
conţulatul = consulul
cutnie = ţesătură de mătasă cu bumbac
cvatirui (voi) = voi sta la cvartir, voi locui provizor

dele: „pentru mai în grabă hotărâre a unei *dele* ce avea" = a unui proces; „*delă* de cremenal" = afacere penală. *Delă* însemnează şi *dosar*.
diată = testament
dochesenie = raport
dopros = cercetare
dvoreanin = curtean
dvoreni = curteni

eksoflisis = declaraţie de descărcare, de achitare

feredeu = baie. *Fig.*: bătaie
filotimisit (s-au) = a avut delicateţea
floare străină = culoare străină, neobişnuită
formalisăsc: „să o *formalisăsc* după cuviinţă" = să o întăresc cu formele legale
formalnic *contract* = contract cu formele legale

ghizălic = fes
giogiol = cavaler, curtezan
gramatic = secretar
gramoti = înscrisuri, dovezi

harşea = teltie, de pus sub şeaua calului
hin = fin, o înrudire

hodul = mersul, cursul

iabedă = denunţare
inglindiseau (se) = se ocupau, îşi petreceau vremea: „m-am *inglindisit*” = am petrecut
interesătoare: „pentru o foarte *interesătoare* a mea pricină” = pentru o afacere a mea foarte interesantă
inviziţie = inchiziţie
istucan = păzitor, santinelă
izvodul de zestre = foaie de zestre

îmblăciul = unealtă care se întrebuinţează în agricultură pentru a bate fasole, ovăz etc. Operaţia se zice *îmblătire*, şi verbul: *a îmblăti* sau *îmblăci.*
împletici: „ca pe o mlădiţă tânără pot a o *împletici* cum voi voi” = o pot înfăşura în jurul mânei, îi pot da forma care vreu
înhirisindu-mă = încredinţându-mă, dându-mă în privighere
încujbarea: „împiedecare la *încujbarea* genunchilor” = la îndoirea genunchilor. *Cujbă* este cârligul cu care se anină, la stână, căldarea deasupra focului.
îndeletnicitor: „jocul biliardului mi se pare *îndeletnicitor*” = mi se părea distractiv, că poate să-ţi ocupe mintea
îngâmfască: „Să mă *îngâmfască* în părere” = să-mi facă iluzii

jalobă = jalbă, reclamaţie
jicnicer = o boierie

kneaghina = principesa

lacomsvile = dulceţuri, lucruri bune de mâncat

magnat = boier mare
mancile = doicile. *Sing.* doică
mathima = tema
medelnicer = o boierie

miroliubo = în pace
mistuiască: „să mă *mistuiască* şi pe mine în brişcă” = să mă vâre printre ceilalţi, să mă îngrămădească
mofluz = falit

nacelsvii: „din poronca *nacelsvii*” = superiorilor
nacialnic = şef, superior
nadzirateli = supraveghetori
nastavniţa = guvernanta, crescătoarea
nimerenie = intenţiune, gând bun
novitate = noutăţi

oblasti = provincie
obrazovanie = organizare
ocaj = învinuire, reproş
odelenia = departamentul, despărţirea
oghialul = plapuma
opredelaniile = lucrări de cancelarie
otcup = acciz

paharnic = o boierie
pamecin = grad administrativ
pascvile = manifeste, proclamaţii
perevocic = o funcţie
pierierghie = curiozitate
peripalcă = afacere, legătură, raport
peticuţă = cârpă mică
pitcă = tortură
pocaz = curiozitate, lucru rar
pocrovitel = protector
podoroşcă = bilet pentru a călători cu poşta; foaie de drum
poftoresc (să) = să repet
pojâjie = bagaj
poliţmaistrul = şeful poliţiei
porucic = locotenent
porucenie = recomandaţie
posesie: „ţinea în *posesie*” = în arendă
posloviţa = zicătoarea, proverbul
postelnicel = o funcţie

poşlina = o dare
predlojănie = propunere, pretenţie
predmet: „a vorovi în *predmetul* acesta” = în chestiunea aceasta. „Safta ţiganca era cel mai iubit *predmăt* al meu în casa Ciurii” = obiect de afecţiune
predstavlisi (a) = a prezenta, a înfăţişa
predvodiţelul dvoresvii = o demnitate, funcţie
prestupnic = criminal, nelegiuit
preţăluind: „cum că ea *preţăluind* aceea a lui trudă” = apreciind
prezent: „am făcut *prezent*” = am făcut dar
pricacic = calfă
pricluceniile = peripeţii, aventuri
prijlocirea cabazurilor = înţrebuinţarea, mijlocul cabazlâcurilor
procajnic = obraznic, neastâmpărat
procaz, procazuri = obrăznicii, ghiduşării
proci*:* şi *proci* = şi altele, etcetera
proftacsi (a) = a avea ocazie, a avea vreme
progun = taxă pentru căruţe de poştă
propişte: „a păşi în *propiştea* căsătoriei” = a face pasul căsătoriei; „a păşi în *propiştea* slavei” = a se îndruma spre mărire
protimisit = preferat, cu prioritate. „El îndată s-au *protimisit* a fi însuşi chizăş” – s-a oferit cel întâi a fi garant

raspolojenie: „mă lasă de acum în buna lui *raspolojănie*” = la dispoziţia lui
răspiscă = recipisă
riţar = călăreţ, cavalerist
roşferturi = mită

scopos = scop, intenţie
scutelnic = scutit de dare către Stat
secfestruit = sechestrat
sigurispi (a) = a asigura
sială = sfială, jenă
slavă = mărire, mândrie

slăvea = „o iubea pentru că o slăvea” = pentru că o lăuda, o înălţa, o linguşea
slobod: „vorovea *slobod*” = vorbea cu înlesnire, cu uşurinţă; „puţina leafă ce mi se *slobozea* de la judecătorie” = ce mi se da în primire
slovesno = verbal, din gură
soderjatilul = conducătorul, antreprenorul
soiuz = combinaţie, alcătuire
soslujevţul = meritosul, nepreţuitul
sostradanie = bunăvoinţă, grijă de altcineva
soveste = demnitate de om, bună-cuviinţă
stolanacialnic = şeful mesei, şef de birou
stoliţă = capitală
stolnic = o boierie
sulger = o boierie (sluger)
suvaia = stofă fină

şalosti = nebunii, obrăznicii
şătrar = o boierie

tacsid = călătorie
tamojna = vama, localul vămei
tocmit: „s-a sculat şi *tocmit* salteaua” = pus în orânduiaiă, aranjat
treapta lipscanilor = clasa, breasla lipscanilor
tulpan = grimea cu care-şi învelesc femeile capul
tumbac = bronz

uprec = reproş. *Plur.* uprecuri
uroace = lecţii, obiecte de studiu
uvajănie = bună consideraţie
uvolnesc: „să mă *uvolnesc* din slujbă” = să demisionez

vadea, pl. **vadele** = termen
varvară = crudă, barbară
vădrar = o funcţie financiară
vădrăritul = o dare strânsă de *vădrar*
vărajănie = pretenţie, propunere necuviincioasă
vechil = procurator
viborul dvorenesc = alegerea curtenilor, decizia

voloceam: „mă *voloceam* după cuconiţele de primprejur” = făceam curte
voloşti = ocol, plasă
vorovea = vorbea. *Voroavă* = vorbă, cuvânt
vozrajănie = pretext, împotrivire, greutate

zagavor = complot, conspiraţie
zanetie = treabă, de lucru
zapas = provizie
zavistuire = invidie. „Fapta care o *zavistuiesc* toate rudeniile.”
zemnic = pivniţă
zloupotreblenie = rea întrebuinţare, abuz

Primele amintiri în literatura română: Teodor Vârnav, *Istoria vieţii mele* (1845)[1]

Aşa cum arată şi titlul, *Istoria vieţii mele*[2] este o operă cu caracter autobiografic. Cadrul temporal în care se desfăşoară evenimentele narate cuprinde 45 de ani, şi anume de la 1801, data naşterii autorului[3], şi până la 1845, când Teodor Vârnav îşi înseamnă amintirile. După moarte, manuscrisul a intrat în posesia ginerelui său care, mai târziu, l-a încredinţat spre tipărire folcloristului Artur Gorovei.

Istoria vieţii mele e povestirea picarescă a întâmplărilor, mai mult triste, prin care trece copilul unui boier scăpătat din ţinutul Tecuciului, până ajunge, prin munca şi vrednicia sa, să-şi facă o stare şi să-şi întemeieze o familie pusă la adăpost de grija zilei de mâine, în spatele unei averi, mişcătoare şi nemişcătoare, apreciată la peste 45.000 de ruble de argint. Dacă eroul povestirii, Vârnav însuşi, este prezent pe fiecare pagină, cum se şi cuvine într-o autobiografie, în schimb numai incidental pot fi întâlnite referiri la starea social-economică şi culturală, precum şi la evenimentele epocii. Scopul autorului a fost acela de a reconstitui, pas cu pas, drumul vieţii sale, de la primii ani ai copilăriei până când ia pana în mână, pentru a aşterne pe hârtie, simplu şi sfătos, întâmplările sau, cum îi place să spună, „pricluceniile" prin care a trecut. Totuşi, puţinele indicaţii pe care le oferă sunt suficiente pentru conturarea unui tablou de epocă, tabloul istorico-social al primei jumătăţi a secolului al XIX-lea din Moldova şi Ţara Românească, care avea să fie mai pe larg zugrăvit în *Scrisorile* lui I. Ghica sau în *Suvenirele contimpurane* ale lui Gh. Sion.

O viaţă încă dominant feudală este sugerată de paginile operei lui Vârnav. Boierii, mai mari sau mai mici, mai cuprinşi sau mai săraci, trăiesc în sate, ducând o viaţă trândavă pe spinarea ţăranilor iobagi şi a ţiganilor robi. Un feneant era părintele însuşi al autorului: „Traiul tătâni-meu era foarte curios, pentru că, pe cât îmi aduc aminte, el cu alta nu se îndeletnicea, fără numai cu şederea şi cu ciubucul"[4].

În autobiografia lui Vârnav se întrevede şi fenomenul economic specific ţărilor româneşti de la sfârşitul secolului al XVIII-lea şi începutul secolului al XIX-lea: începutul acumulării capitaliste. Fără a

renunţa la ighemonicon şi la privilegiile feudale, boierimea prinde a se deda la afaceri negustoreşti menite să-i sporească, încă, avuţia. Astfel, vorbind de boierul Constantin Ladà, o rudă a mamei sale, om tânăr, cult şi cu întinse legături în protipendada Bucureştilor, Vârnav scrie că era „negoţiant bogat" şi că „ţinea magazia la hanul lui Şărban Vodă, cu mărfuri de Austria şi Sacsonia, pe care le vindea nu cu cotul, ci cu rădicata"[5]. Era, cum s-ar spune, negustor angrosist care investea capitalul şi trăgea profitul, iar de afacerile comerciale propriu-zise se ocupau funcţionarii firmei sale, care vindeau marfa importată lipscanilor mai mărunţi din capitala Ţării Româneşti. Interesantă şi pitorească este descrierea traiului pe care, zi de zi, îl ducea acest Constantin Ladà, trai care, desigur, nu se deosebea mult de acela al majorităţii comercianţilor bogaţi sau al boierilor care locuiau la oraş: „În vremea aceea, el era în vârstă de peste 30 ani, holtei, frumos la faţă, cu ochii albaştri, cu părul negru, la stat de mijloc, cu căutătura veselă şi priincioasă, iubea să aibă masă curată de 7 sau 8 feluri de bucate, vin bun şi desert, şi avea mare plecare asupra gastronomiei. În posturi, mercurile şi vinerile postea, însă cu bucate de peşte proaspăt adus în fiinţa lui viu din apa Dâmboviţa ce curge prin mijlocul Bucureştilor. Afară de naţionalnicele limbi greceşte şi româneşte, vorovea slobod nemţeşte, franţuzeşte şi italieneşte. Purta straie turceşti, antiriu de suvaia şi de cutnie, se încingea cu şal turcesc, giubea de samur, biniş de postav englizesc floare străină, şi în cap adeseori purta un işlic ca fanarioţii de la Ţarigrad, din pielcele de Krâm brumarii şi foarte supţiri la păr, şi făcut în chipul şi în mărimea coşurilor cu care se prinde pe la noi peşte caras de prin iazuri. Dimineaţa, după ce se îmbrăca şi bea cafea nemţească sau ciocoladă, se ducea în piaţa Lipscanilor şi acolo petrecea până la 12 ceasuri; atuncea venea la masă câte cu doi sau trei prieteni, mânca bine şi se odihnea. După masă, în disară, se suia în caleaşcă cu doi cai buni, în coadă lua lachei şi se primbla pe podul Mogoşoaii (cea mai frumoasă uliţă a Bucureştilor) dimpreună câte cu unul din prietini, dar mai adeseori cu conţulatul nemţesc. Sara juca cărţile pe la cunoscuţi, dar mai de multe ori la gheneral conţulatul rosienesc de atuncea Kiricov, unde se număra şi unul din închinătorii ghenerălesii lui cei tinere. Avea intrare pe la casele boierilor, însă mai multă pe la a conţulaţilor europieneştilor puteri ce locuia pe acea vreme în Bucureşti. Era om însemnat la ocârmuire, şi la toate pricinile ce urmau între cei mai cu stare neguţători totdeauna se orânduia mediator"[6].

Vădind şi o anume îndemânare portretistică, pasajul reţine nu numai prin descrierea colorată a portului cosmopolit al unui evghenit

din vremea lui Caragea, a opulenţei orientale a traiului său, dar şi prin menţiunea care se face că limba greacă, alături de cea românească, şi înaintea ei, era socotită limbă „naţionalnică”. Într-adevăr, epoca evocată de Vârnav este epoca aceea în care, cum spune C. Negruzzi, „uitasem că suntem români şi că avem şi noi o limbă”[7], când „mulţi din tinerii noştri aflaţi la studii în Viena, în Münich sau în Paris se credeau umiliţi d-a aparţine unei naţionalităţi necunoscute în lumea europeană. Le era ruşine chiar de numele lor de familie şi de botez; fiii lui Ion, lui Gheorghe sau lui Ilie se porecleau Ioanidi, Gheorghiadi sau Iliadi”[8].

Este epoca în care boierii, mari sau mici, socoteau de cuviinţă a tocmi dascăl grec odraslelor lor, limba românească rămânând a fi folosită în de tot săraca instrucţie pe care o puteau da umilii dascăli de biserică şi preoţii copiilor de boieri scăpătaţi şi de negustori de a doua şi a treia mână. „Buchile moldoveneşti pe amândoi fraţii ne dedese ca să le învăţăm de la preotul satului, anume Constantin”[9] – îşi aminteşte Teodor Vârnav. Era o învăţătură rudimentară, mărginită numai la formarea deprinderii de a citi cu ajutorul cărţilor bisericeşti. La vârsta de nouă ani, pe când se afla dat spre a fi crescut în casa moşului mamei sale Fotachi Ciurea, este trimis de acesta în satul Hreaţca, moşie a boierului Ioniţă Răhtivanul, care „avea patru feciori, şi ţinea într-o casă în ogradă un dascăl moldovan, şchiop de un picior, anume Iftimie, carele învăţa atât copiii lui, cum şi vreo câţiva a altor boieri megieşi”. La acel dascăl micul Vârnav, în puţină vreme, ajunse a „ceti pe slove octoihul” şi a învăţa şi „vreo trei cathizme din Psaltirea proorocului David. Aritmetica la dânsul nu învăţa nimeni, căci aceea, după zisa lui, avea ucenicii a o învăţa după ce vor săvârşi toate cathizmele Psaltirii”[10]. În alt loc, Vârnav evocă, ca şi Ion Ghica, şcoala grecească din Bucureştii lui Caragea Vodă. În *Dascăli greci şi dascăli români*, Ghica pomeneşte de numeroşi dascăli greci din „vremea cea frumoasă”; între alţii, de Lambru, Vardalah şi Neofit, Kirbireu, Mitilineu şi Coriţa.

Vârnav, care era şcolar la Bucureşti în acea vreme (1815), nu menţionează însă pe nici unul dintre aceştia: în schimb, vorbeşte despre un alt vestit dascăl grec, care deschisese şcoală la hanul lui Filaret şi care egala, prin metodele contondente folosite, pe crudul Coriţa, amintit de I. Ghica. Numele lui era Panaioti Corfioti. „Acel Panaioti nu era de cuviinţă a se numi dascăl, ci călău, pentru că el pe băieţi mai mult îi muncea şi îi schingiuia decât îi învăţa. Lângă dânsul de-a pururea sta pe o masă falanga, un bici de lemn făcut în chipul îmblăciului cu care bătea la talpe, două biciuri de vână de bou cu care bătea la şezut şi două asemenea de curea lată de bătut la palme. (…)

Asupra acelui dascăl, de câteva ori mai înainte de a veni eu la dânsul, ucenicii deznădăjduiţi de schingiuirile lui făcuse zagavor să-l omoare, până când odată l-au şi băgat cu capul în jos într-o putină mare, în care se obişnuieşte la acel oraş a se ţinea apa, şi cu bună seamă s-ar fi înăduşit acolo, dacă norocirea nu l-ar fi ajutat a se întâmpla în acea vreme putina deşartă şi nu ar fi auzit megieşii strigările lui, ca să grăbească îndată a-l scoate dintr-însa. La acest tiran învăţam eu carte grecească, căruia pentru bătăile şi învăţătura ce-mi da i se plătea de către Ladà câte un galben olandez pe toată luna. Şi cu toate că el atuncea era bătrân, slab peste 70 de ani, şi pe lângă aceasta îngrozit de ucenici cu băgarea în putina cu apă, tot nu rămânea vreo zi ca să scape unul măcar din ucenici nebătut de dânsul”[11].

Asemenea lui I. Ghica (*Din vremea lui Caragea*), Vârnav evocă şi el, dar mai mult în treacăt, cumplita ciumă care a bântuit atunci. Evenimentele politice contemporane, mişcarea eteristă şi răscoala de sub conducerea lui Tudor Vladimirescu nu au solicitat interesul tânărului (avea 20 de ani în 1821) şi lucrul e de regretat pentru că el, ca martor ocular, ar fi putut să ne ofere amănunte preţioase. Amănunte pe care nu ni le-au putut da Ion Ghica (*Din vremea zaverei*) sau Nicolae Filimon (*Ciocoii vechi şi noi*), care la acea epocă aveau cinci şi, respectiv, doi ani. Despre mişcarea eteristă, autorul pomeneşte doar o singură dată, pentru a ne spune că nişte rude ale sale „fugise de la Moldavia din pricina năvălirei eteriştilor greci şi a turcilor”. Despre Tudor Vladimirescu însă, Vârnav nu scrie nici un rând, fie el şi pătimaş, măcar o caracterizare, nedreaptă în parte, ca aceea emisă de Grigore Alexandrescu în al său *Memorial de călătorie*, unde Tudor e socotit drept „om mărginit şi crud, dar a căruia întreprindere înaintă cu un pas libertatea politică”[12]. În schimb, relatează un fapt politic care nu se găseşte consemnat în nici una din operele memorialistice ale lui I. Ghica, C. Negruzzi sau Gh. Sion. Este vorba de împotrivirea şi agitaţia micilor boieri şi a târgoveţilor din capitala Moldovei faţă de legalizarea, prin Regulamentul organic, a privilegiilor de care se bucura marea boierime în virtutea tradiţiei şi a obiceiului pământului. Vârnav notează faptul nu fiindcă ar fi fost cumva pasionat de fenomenul politic, ci pentru că, fără voia lui, s-a pomenit oarecum un actor al acestor întâmplări, fiind bănuit de autorităţi că ar face parte din ceata răzvrătiţilor, a „buntuşnicilor”, cum se spunea pe atunci. „În acea vreme – scrie Vârnav – cea mai mare parte a norodului şi o seamă din boierii cei din starea al doilea şi al treilea se aflau nemulţămiţi cu alcătuirea reglamentului (aşezământului) ce se făcuse din nou în Moldavia şi avea oareşcare plecare a rădica bunt în însuşi oraşul

stoliţii, iar pe la răspintinile uliţilor, pe la casele boierilor celor mari, mai în toate dimineţile se găseau lipite pe ziduri pacsvile şi feluri de cuvinte ocărâtoare asupra ocârmuitorilor boieri a Moldaviei şi a însuşi mitropolitului Veniamin. Asemenea se găsea unele ca acelea lepădate, fără veste, prin departamenturi şi alte locuri de acolo din Eşi, fără a se putea prinde sau a se dovedi pe acel care le-ar fi lepădat, pentru care sfârşit mai la urmă ocârmuirea hotărâse a întrebuinţa cea mai neadormită privighere, a prinde pe unul din alcătuitorii sau lepădătorii acelora, spre a descoperi din aceia şi pe ceilalţi”[13].

Indiferent faţă de mişcarea politică a vremii sale, Vârnav nu se arată atras nici de mişcarea culturală şi literară, despre care autobiografia sa nu conţine nici măcar o informaţie. Se vede că traiul greu pe care l-a dus în copilărie şi adolescenţă, iar apoi strădania de a-şi crea un rost în viaţă nu i-au îngăduit să facă „iscusită zăbavă” asupra cărţilor. Totuşi, în două rânduri, el mărturiseşte că asculta cu plăcere poveşti şi „feluri de anecdoturi romaniceşti” şi că citea „cărţi istoriceşti” asupra cărora începuse a avea „o nesăţioasă plecare”. Ce cărţi vor fi fost acestea, Vârnav nu ne spune. Foarte probabil că nu altele decât acelea aflate şi în biblioteca tatălui lui C. Negruzzi, pe care scriitorul regreta că a pierdut-o în bejenia anului 1821, când biblioteca părintească a slujit de „fultuială” ienicerilor. Îi va fi fost cunoscută şi literatura românească satirică din vremea sa şi se va fi ispitit s-o imite, căci, din declaraţiile ginerelui său, reiese că între hârtiile bătrânului Vârnav, pe lângă manuscrisul autobiografiei, a mai existat încă unul, un volum de poezii, cuprinzând numeroase satire la adresa unor persoane de o anume însemnătate în acea vreme. Acest manuscris, care s-a pierdut, trebuie să fi fost mult posterior manuscrisului autobiografiei; cred că el a fost redactat mai spre bătrâneţe, când Vârnav îşi întemeiase o stare şi îşi putea permite să citească literatură şi să caute a imita cărţile care i-au plăcut. *Istoria vieţii mele* oglindeşte însă copilăria autorului şi apoi epoca de zbucium şi de luptă pentru a ieşi deasupra nevoilor. Epocă în care a trăit mai mult la ţară. Îndelunga şedere la ţară l-a pus mai curând în contact cu creaţia literară orală, din care şi citează frumoasele versuri de baladă:

„Sub poală de codru verde
O zare de foc se vede”.

Vârnav a fost un om care şi-a dobândit înţelepciunea nu atât din cărţi, cât din lupta cu greutăţile vieţii. Nivelul său cultural era scăzut, de aceea nu s-a simţit chemat să participe la viaţa politică, unde nu

putea fi, el, copilul sărac, care şi-a croit singur un rost în viaţă, nici de partea boierilor ruginiţi, dar nici de partea tinerimii generoase, animată de idealuri noi, îndrăzneţe, prin înfăptuirea cărora ar fi fost ameninţată buna lui stare, la care ajunsese după atâta trudă. Din acelaşi motiv nu s-a simţit chemat să participe sau măcar să-şi permită să facă aprecieri cu privire la mişcarea culturală şi literară din vremea sa în însemnările autobiografice pe care le-a lăsat. De aceea amintirile şi versurile sale au rămas în manuscris, de aceea – aşa cum subliniam de la început – scopul lui a fost de a-şi istorisi viaţa, nu de a redacta un document asupra epocii în care a trăit. Şi această istorisire are farmec, depănându-se într-o cadenţă molcomă, atât de potrivită aducerilor aminte.

Ce l-a îndemnat pe Vârnav să-şi scrie amintirile? Nu credinţa că peripeţiile vieţii lui ar putea interesa pe cineva şi nici deşarta dorinţă de a se vedea autor de cărţi, ci imboldul interior care face pe omul trecut de acel „mezzo del cammin" să se întoarcă cu plăcere, dar şi cu sentimentul amar al lucrurilor ireversibile, spre anii copilăriei şi ai tinereţii. E trecutul acela care, cum avea să spună N. Gane în amintirile sale *(Zile trăite*), „îmi pare frumos fiindcă el conţine primăvara vieţii mele cu tot cortejul ei de speranţe, iluziuni, de visuri ce şi-au luat zborul pentru a nu mai reveni"[14].

Teodor Vârnav evocă şi el această „primăvară a vieţii", însă o primăvară sumbră, cu tot cortegiul de lipsuri, umilinţe şi dureroase experienţe care sunt indisolubil legate de copilăria şi adolescenţa lui de orfan. Tribulaţiile sale încep foarte de timpuriu. Cea mai veche amintire a lui Vârnav este aceea a sărăciei din casa părintească şi a neînţelegerilor dintre tatăl şi mama sa: „maică-mea se socotea nenorocită că s-au măritat după tatăl meu, din pricină că nu numai pe dânsa, dar nici copiii nu avea chip a-i ţinea… şi blestema pe acei cari au mijlocit a o mărita de al doilea după un bărbat asemenea sărac şi nenorocit"[15].

Teodor fiind cel mai mare dintre cei cinci copii din casa săracă a Vârnavilor, tatăl său hotărăşte să-l încredinţeze unor rude care să-l crească şi să-l scoată „la obraze". Din anul 1808, adică de la vârsta de şapte ani, începe pentru Vârnav o viaţă lipsită nu numai de bucuriile nevinovate ale copilăriei şi de afecţiunea maternă, dar şi de tot ceea ce putea contribui la o normală creştere, fizică şi morală, a sa. Până la 1813, va avea să hălăduiască de la o rudă la alta, fiind privit ca o pacoste mai peste tot locul. Astfel, primul „binefăcător" a fost moşul mamei sale, Fotachi Ciurea, în casa căruia băiatul a dus o viaţă chinuită şi plină de umilinţe, între anii 1808 şi 1811. După alte numeroase

peripeţii, la sfârşitul lui mai 1813, Vârnav ajunge la Bucureşti, la bogatul şi influentul negustor grec Constantin Ladà, despre care am amintit şi mai sus. Ce experienţă de viaţă dobândise el până în acest moment, când intra în al doisprezecelea an al vieţii? Ce impresii culesese din prematura încleştare cu viaţa? Experienţa şi impresiile pe care le puteau da traiul amar al copilului lipsit de căldura căminului părintesc. În casa primului său „protector", Fotachi Ciurea, e dat să stea la bucătărie cu slugile, alese, pe atunci, dintre robii ţigani. În acest mediu capătă deprinderi urâte, învăţându-se să fure, lucru pe care îl făcea desigur nu din plăcere, ci de nevoie, pentru a-şi astâmpăra foamea care îl chinuia şi pe el ca şi pe robii ţigani, în mijlocul cărora trăia şi pentru care nutrea afecţiune: „Safta ţiganca era cel mai iubit predmăt în casa Ciurii, şi pe dânsa o ascultam orişice mă povăţuia a face, adică a fura ouă din poieţi, oţet din balerci, bani de prin buzunările rudeniilor ce venea la Ciurea şi altele"[16].

Pentru aceste rele deprinderi, moşul său Ciurea îi aplica aspre corecţii: îl bătea cu biciul, îl lega cu un lanţ de picior la stâlpul cerdacului sau îi punea grumazul şi picioarele pe obezi de fier. Perseverând, el va fi pedepsit cu toată cruzimea şi în casa lui Constantin Ladà din Bucureşti. Furând nişte parale turceşti din jiletca lui Ianachi, omul de încredere al lui Ladà, Vârnav este bătut la falangă de însuşi protectorul său, iar „a doua zi, la şcoală – scrie el –, înfăţoşindu-mă la dascălul Panaioti ca să-mi dau mathima, şi acela înştiinţat fiind de procazul meu, îndată mi-au dat altă bătaie, însă cu deosebire de acea căpătată de la Ladà, pentru că neputându-mi scoate băieţii ciubotele din picioare, fiindu-mi aceste cam umflate, m-au aşternut nemţeşte pe pat şi m-au bătut cu biciul la şezut foarte simţitor". Şi Vârnav adaugă, nu fără umor: „Din această a lui Panaioti bătaie, eu am căpătat pentru viitorime şi oareşce folos pentru stomah, căci Ladà, după proiectul lui, au poroncit stolnicului ce ţinea socoteala casei a-mi da de-a pururea în toate zilele câte patru parale, spre a avea înlesnire dimineţile a cumpăra covrigi şi plăcinte şi a nu fi iarăşi silit a mai da iuruş la buzunările gramaticului"[17].

Săvârşindu-se din viaţă Constantin Ladà, în martie 1816, epitropii averii acestuia l-au chemat pe Vârnav şi, ascunzându-i faptul că decedatul îi lăsase prin testament zece mii de lei turceşti, în posesia cărora să intre la majorat, au hotărât să-l dea ucenic la o lipscănie. Lucru care s-a şi făcut. Fiind acum la vârsta (16 ani) când – vorba lui Creangă – catrinţele nu-l mai puteau lăsa nepăsător şi fiind foarte puţin ocupat la dugheana lipscanului Constantin Nazlâm – unde era ucenic –, Vârnav a început a stabili legături, care erau departe de a fi inocente,

cu unele fete din mahala: „adeseori găseam prilej a vizitarisi pe prietena mea Ecaterina şi a mijloci prin o babă de a face încă cunoştinţă cu una cucoana Arghira, căreia i se închina mulţi lipscani tineri”[18]. Pentru a menţine aceste legături, tânărul curtezan trebuia să se arate „cu lanţ”. Leafă nu avea la lipscănie, unde era abia ucenic. Rânduit de patronul său, Nazlâm, să facă ordine în altă dugheană a unui lipscan falit şi având cheile pe mână, a fost ispitit să sustragă din marfă. E de la sine înţeles că au urmat judecata şi pedeapsa, pe care Vârnav le descrie pe larg, folosind unele reminiscenţe din acele „cărţi istoriceşti” asupra cărora avea „o nesăţioasă plecare”: „Nazlâm într-o dimineaţă aflând de această istorie, m-a închis într-o casă până seara; atuncea după ce au aprins lumânările, au deschis asupra mea judecată, precum se făcea odinioară la Ispania de către inviziţie cu lumânările aprinse. Aceasta a fost închegată de vreo trei lipscani şi de tuspatru epitropii lui Ladà, afară de eforul lor. Judecătorii punându-mă la pitcă, mă întreba, nu cumva în vremea cât am fost la dugheana lui Nazlâm am luat aseminea niscaiva marfă sau bani şi i-am împrăştiat pe la nimfe, precum adeseori obişnuiesc a face tinerii ce slujesc pe la lipscani. Eu cu adevărat că din dugheana lui Nazlâm nu luasem până atuncea încă nimica şi mă îndreptam către judecători cu aceasta, însă fiindcă ei mă opărea grozavnic cu vergile la talpele picioarelor, şi îmi zicea că dacă voi spune adevărul ce le trebuia lor, adică că am luat marfă şi bani de la Nazlâm, mă vor lăsa nebătut, apoi eu, ca să scap de usturime, spuneam că am luat şi de la dânsul; atuncea unul dintr-înşii scria, iar ceilalţi iarăşi se apuca şi mă opărea. În sfârşit, după ce au văzut că eu nu mai pot grăi, m-au lăsat câteva minute ca să mă răsuflu, după aceea mi-au dat în mână călămări şi hârtie şi mi-au poruncit a scrie greceşte (căci altfel nu ştiam) cele ce unul dintre dânşii îmi va dictui”[19].

Cu un „răvaş de drum de la spătărie” va fi trimis la „Eşi”, cu un harabagiu găsit la hanul lui Manuc: „După aceea – scrie Vârnav – am luat ziua bună de la prieteni şi la 27 iunie anul 1818 am ieşit din Bucureşti, cu lacrămile pe obraz, neştiind la cine mă duc şi ce am să mai fac”[20]. Pe drum, harabagiul evreu, care era un om comunicativ şi de treabă, află că tânărul său client este din Floreştii Tecuciului şi că nu şi-a văzut familia din copilărie. La stăruinţele harabagiului, Vârnav ia hotărârea de a trece şi pe la casa părintească, deşi nu simţea pentru aceasta vreun îndemn deosebit, ca unul ce „din mica copilărie” nu mai ştia „dragostea părinţască” şi uitase chiar cu totul de tatăl, mama şi fraţii lui. În drum spre Floreşti, află că tatăl său murise de mult, dar că mama, fraţii şi surorile trăiesc. Condus şi anunţat la casa mamei sale de

către un ţăran din Floreşti, el se dă drept ajutorul unui inginer hotarnic, spunând că a venit pentru găzduire. Instinctul mamei, care nu-şi văzuse atâta vreme copilul, nu poate fi înşelat: „Maică-mea s-a mirat după ce a auzit asemenea a mele vorbe şi, fără a-mi da vreun răspuns la dânsele, a început cu mare luare aminte a căuta câteva minute drept în ochii mei, după aceea a început a se uita şi la ţăran, însă fiindcă acela au zâmbit a râde, apoi maică-mea îndată a început a plânge şi a zice aceste cuvinte: «Oare acesta nu cumva este Tudurăchel al meu, pe care îl socoteam că a murit de ciumă la Bucureşti şi nu l-am văzut mai bine de şase ani?». Atuncea eu i-am sărutat mâna şi i-am spus că cu adevărat sunt acela. Strigările, plângerile de bucurie şi de veselie răsuna atuncea în toată ograda. Maică-mea mă îmbrăţoşa, fraţii mă săruta, rudeniile alerga să mă cuprindă şi toţi sătenii ca să mă vadă; într-un cuvânt, bucuria ce a fost în ziua aceea în casa maicii mele se poate asemăna cu aceea care oarecând a avut-o părintele fiului celui pierdut, când acesta s-a întors la casa tatălui său”[21]. După două luni de şedere la casa părintească, este dus de mama sa la moşul acesteia, căminarul Tudurachi Ciurea din satul Tâmpeştii de lângă Fălticeni. Aici stă o lună de zile, în care timp învaţă de la fiul căminarului „Constandinică” „scrisoarea moldovenească”, cum îi zice el, pe care nu o cunoştea până atunci. E trimis apoi de către căminar la un nepot al său, Costache Chiruş, din satul Zalucea (Hotin), unde Vârnav mai fusese când era copil. Ajutat de acest Chiruş, intră, în ianuarie 1819, „scriitor în limba moldovenească” la judecătoria ţinutului. Având „mâncarea, spălarea şi cfartirea” în casa moşului său, leafa de 25 de lei pe lună pe care o lua de la judecătorie, plus darurile ce le primea de la unii dintre „jăluitori”, îi era de ajuns pentru îmbrăcăminte, pentru a ţine un băiat slugă şi a mai face şi economii. Vin, rachiu sau altă „băutură beţivă” nu bea, jocuri de noroc nu juca, dar învăţase „a bea tutun”. Şi, adaugă Vârnav: „O slăbiciune firească numai nu puteam încă a o stăpâni, adică buna plecare asupra neamului Evei…, din care pricină câteodată eram silit a mai împuţina din zapasul capeicilor ce strângeam în ladă şi a mă învrăjbi încă şi cu mătuşa mea Savastiţa, care adeseori se jăluia asupra mea către moşul, cum că din pricina mea i se ameţesc fetele din casă şi i se stârpesc mancele copiilor”[22].

Totuşi, această slăbiciune firească nu l-a împiedicat să-şi sporească capitalul. Având puţină treabă la judecătorie, mijloceşte la isprăvnicie să fie numit strângătorul goştinei oilor la un ocol şi în 15 zile se alege cu un venit de 400 de lei; găsind îndeletnicirea mănoasă, „iarăşi prin isprăvnicie cu aceeaşi mijlocire – zice Vârnav –, am fost rânduit

strângător poşlinii desetinei stupilor şi a svinilor (râmători) şi iarăşi m-am folosit cu 750 lei”[23].

Prelungindu-şi trei ani slujba la judecătorie şi chivernisind bine capitalul ce-l agonisise, ajunge să aibă economii în sumă de 4.000 de lei (adică 800 de ruble de argint). Având acest capital, „se uvolneşte” (demisionează) din slujbă şi, ajutat fiind de moşul său Chiruş, ia „în posesie” (în arendă) două moşii, Burlăneştii şi Vasilăuţii, de la paharnicul Mihalache Chinezu. Din martie 1822 începe viaţa de arendaş, apoi de moşier. În 1828, păşeşte în „propiştea căsătoriei”, luând de nevastă pe Zoiţa, fiica paharnicului Mihalache Ghiţăscu din satul Cotojănii (ţinutul Hotinului). Un nou prilej deci de a-şi spori averea. „La alcătuirea însoţirei mele, tocmală cu socrul meu, atât din partea mea, cum şi din partea moşului meu Chiruş, pentru zestre nu au urmat, ci cu cât au voit el a însămna prin izvodul de zestre, cu aceea m-am mulţămit, adică: douăzeci boi, douăzeci vaci cu viţei, una sută oi, patru cai cu brişcă acoperită şi şapte sute ruble argint bani gata, asemenea şi alte mărunţişuri neînsemnate”[24].

După o călătorie plină de peripeţii la Bucureşti, în anul 1831, făcută cu scopul de a-şi primi partea lăsată prin testamentul lui Constantin Ladà, decedat în 1816, Teodor Vârnav se stabileşte la moşia Stângăcenii, în ţinutul „Eşului”. La această moşie locuia autorul în 1845, când şi-a scris istoria vieţii sale. Ajuns la un liman liniştit, după o viaţă agitată şi plină de lipsuri, Teodor Vârnav, încă în plină bărbăţie, cugetă cu acea înţelepciune pe care a căpătat-o în şcoala aspră a vieţii. De aceea, rândurile de încheiere ale autobiografiei par scrise de un om bătrân:

„Trăiesc în linişte cu megieşii; pe cei mai mari şi mai înţelepţi decât mine îi ascult; pe cei deopotrivă îi cinstesc; mă feresc de gâlcevuri, de pricini, de judecăţi, iar mai vârtos de datorii; mă mulţămesc cu ceea ce mi-au dăruit pronia cerească, şi toată stăruinţa mea acum este numai ca să mai înmulţăsc averea, nu pentru alt sfârşit, decât numai ca să las copiilor mei înlesnire a putea trăi în lume fără strâmtorire şi fără lipsă”[25].

Istoria vieţii mele este prima carte de amintiri din literatura noastră. E adevărat că elemente autobiografice şi crâmpeie de amintiri pot fi întâlnite şi înainte de anul 1845. Chiar în literatura noastră veche, cronica lui Miron Costin, în foarte mică măsură, cronica lui Ioan Neculce şi, mai târziu, *Istoria otomănească a preputernicilor şi marilor împăraţi* a lui Ienăchiţă Văcărescu, pe scară mai mare, cuprind elemente autobiografice. O operă, însă, care, în întregime, să aibă ca

temă evocarea trecutului personal al autorului nu s-a scris în literatura noastră înainte de Vârnav. Sau, dacă s-a scris, nu s-a păstrat, cum s-a întâmplat cu memoriile lui Gh. Peşacov (consemnate într-o scrisoare a acestuia, din 1829, către Zaharia Carcalechi), memorii intitulate, atât de pitoresc, *Voiajinul vieţii mult pătimitoriului din pricina iubirii de adevăr şi de dreptate*. *Memoriele mele* (Biografie de la anul 1836-1856) ale unui Petre Pessian, atribuite greşit lui George Peşacov, şi care nu au fost integrate literaturii. Şi opera lui T. Vârnav a rămas multă vreme în manuscris[26], neputând fi deci cunoscută de memorialiştii de mai târziu. Cu toate acestea, autorul poate fi considerat deocamdată drept primul, adică cel mai vechi, autor de amintiri din literatura română.

În afară de meritul vechimii, al priorităţii, cartea lui Teodor Vârnav e interesantă şi ca mărturie asupra limbii române din deceniul al cincilea al veacului trecut. Om cu puţină cultură şi trăitor mai mult la ţară, autorul se foloseşte îndeosebi de limba vie, vorbită în popor. Evocarea lui, având ceva din savoarea arhaică a vechilor cronici, respiră prospeţime şi spontaneitate, dezvăluind un talent nativ de povestitor.

1. Postfaţa lui Laurenţiu Faifer este reprodusă după *Infernul şi alte scrieri*, Iaşi, Editura Alfa, 2011. Textul a apărut prima dată în *Anuar de Lingvistică şi Istorie Literară*, Iaşi, t. XXIV, 1973 (n.ed.).
2. Teodor Vârnav, *Istoria vieţii mele (Autobiografie din 1845)*, prof. Artur Gorovei, Bucureşti, Tip. Minerva, 1908.
3. Pentru primii ani ai copilăriei şi pentru întâmplările anterioare naşterii sale, autorul se sprijină pe „cele auzite”, în casă, de la mama sa.
4. Vezi *supra*, pp. 15-16. Aici şi în continuare, citatele din *Istoria vieţii mele* sunt reproduse după prezenta ediţie (n.ed.).
5. Vezi *supra*, p. 38.
6. Vezi *supra*, pp. 36-38.
7. Costache Negruzzi, „Cum am învăţat româneşte”, în *Păcatele tinereţelor*, Craiova, Scrisul românesc, 1942, p. 203.
8. Ion Ghica, „Introducţiune” la *Scrisori către V. Alecsandri*, în *Opere*, vol. I, Bucureşti, E.S.P.L.A., 1956, p. 112.
9. Vezi *supra*, p. 17.
10. Vezi *supra*, pp. 22-23.
11. Vezi *supra*, pp. 41-42.

12. Grigore Alexandrescu, *Poezii şi proză*, ed. a II-a, Craiova, Scrisul românesc, p. 597.
13. Vezi *supra*, p. 103.
14. N. Gane, *Amintiri* (1848-1891), Craiova, Scrisul românesc, 1941, p. 44.
15. Vezi *supra*, p. 15.
16. Vezi *supra*, pp. 21-22.
17. Vezi *supra*, pp. 43-44.
18. Vezi *supra*, pp. 47-48.
19. Vezi *supra*, pp. 49-50.
20. Vezi *supra*, p. 52.
21. Vezi *supra*, pp. 57-58.
22. Vezi *supra*, p. 67.
23. Vezi *supra*, p. 69.
24. Vezi *supra*, p. 81.
25. Vezi *supra*, pp. 112-113.
26. *Istoria vieţii mele* a fost editată abia în secolul următor, în colecţia „Minerva", de către Artur Gorovei.

Cuprins

Notă asupra ediţiei
Prefaţă
Capitolul I. Prolog şi naşterea mea
Capitolul al II-lea. Averea părintelui meu şi cea întâi a mea creştere
Capitolul al III-lea. Creşterea ce mi-a dat moşul maicii mele sulgeriul Fotachi Ciurea
Capitolul al IV-lea. Venirea la moşul meu şi trimiterea mea de către dânsul la alte rudenii
Capitolul al V-lea. Trimiterea mea la Bucureşti în Valahia la un negoţiant, anume Constantin Ladà
Capitolul al VI-lea. Moartea lui Ladà. Întâmplările ce am avut după aceea în Bucureşti. Venirea la părinţi şi trimiterea mea în Basarabia de către căminarul Ciurea
Capitolul al VII-lea. Venirea în Besarabia. Protecţia moşului meu Costachi Chiruş. Intrarea în slujbă la judecătoria ţinutului Hotinul şi speculaţia capeicilor ce agoniseam
Capitolul al VIII-lea. Începerea gospodăriei mele la satul Burlăneştii. Venirea maicii mele de la Moldavia şi întâmplarea însoţirei mele cu Zoiţa, fiica paharnicului Ghiţăscu
Capitolul al IX-lea. Folosul ce am avut din pricina unui înfocat de amor grec şi mutarea mea în ţinutul Eşii, la Zăhăicani
Capitolul al X-lea. Mergerea la Bucureşti. Priclucenia ce am avut în oraşul Eşii. Întâlnirea cu rudeniile părinţilor mei şi luarea de la dânşii adeverinţă şi dovezi pentru tragerea neamului meu
Capitolul al XI-lea. Cumpărarea de veci a moşiei Stângăcenii. Aşezarea mea în satul meu Pocembenii şi sfârşitul acestei istorii
Lămuririle unor cuvinte din această autobiografie
Primele amintiri în literatura română: Teodor Vârnav, Istoria vieţii mele (1845)1

Table of Contents

Notă asupra ediţiei 5
Prefaţă 6
Capitolul I. Prolog şi naşterea mea 8
Capitolul al II-lea. Averea părintelui meu şi cea întâi a mea creştere 10
Capitolul al III-lea. Creşterea ce mi-a dat moşul maicii mele sulgeriul Fotachi Ciurea 14
Capitolul al IV-lea. Venirea la moşul meu şi trimiterea mea de către dânsul la alte rudenii 19
Capitolul al V-lea. Trimiterea mea la Bucureşti în Valahia la un negoţiant, anume Constantin Ladà 23
Capitolul al VI-lea. Moartea lui Ladà. Întâmplările ce am avut după aceea în Bucureşti. Venirea la părinţi şi trimiterea mea în Basarabia de către căminarul Ciurea 32
Capitolul al VII-lea. Venirea în Besarabia. Protecţia moşului meu Costachi Chiruş. Intrarea în slujbă la judecătoria ţinutului Hotinul şi speculaţia capeicilor ce agoniseam 44
Capitolul al VIII-lea. Începerea gospodăriei mele la satul Burlăneştii. Venirea maicii mele de la Moldavia şi întâmplarea însoţirei mele cu Zoiţa, fiica paharnicului Ghiţăscu 52
Capitolul al IX-lea. Folosul ce am avut din pricina unui înfocat de amor grec şi mutarea mea în ţinutul Eşii, la Zăhăicani 57
Capitolul al X-lea. Mergerea la Bucureşti. Priclucenia ce am avut în oraşul Eşii. Întâlnirea cu rudeniile părinţilor mei şi luarea de la dânşii adeverinţă şi dovezi pentru tragerea neamului meu 65

Capitolul al XI-lea. Cumpărarea de veci a moşiei Stângăcenii. Aşezarea mea în satul meu Pocembenii şi sfârşitul acestei istorii 76
Lămuririle unor cuvinte din această autobiografie 78
Primele amintiri în literatura română: Teodor Vârnav, Istoria vieţii mele (1845)1 85